

UNIVERZITA PARDUBICE
Fakulta ekonomicko - správní

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2006

Bc. Petr MATOUŠEK

UNIVERZITA PARDUBICE
Fakulta ekonomicko - správní
Ústav veřejné správy a práva

**VÝVOJ PARDUBICKÉHO
A KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE
V LETECH 2000 - 2004**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Bc. Petr Matoušek
VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Tomáš Šimek

2006

UNIVERSITY OF PARDUBICE
Faculty of economy and administration
Department of Public Administration and Laws

**DEVELOPMENT OF THE
PARDUBICKY AND KRALOVEHRADECKY
REGIONS IN 2000 - 2004**

THESIS

AUTHOR: Petr Matoušek
SUPERVISOR: Tomáš Šimek

2006

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

V Pardubicích dne 16.7.2006

Bc. Petr Matoušek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu Mgr. Tomáši Šimkovi za významnou odbornou pomoc při zpracovávání této diplomové práce.

SOUHRN

Předmětem této diplomové práce je analýza vývoje Pardubického a Královéhradeckého kraje v letech 2000 až 2004 s využitím jak základních charakteristik používaných Českým statistickým úřadem, tak za pomoci navržených syntetických ukazatelů.

Práci je možno rozdělit na čtyři hlavní části podle tématu, které je věnována, tj. vývoji obou regionů v oblasti **demografické, ekonomické, sociální a oblasti životního prostředí**. Každá z těchto hlavních částí je dále členěna na základní teoretický popis zpracovávané oblasti, charakteristiku jednotlivých ukazatelů, stanovení základního syntetického ukazatele a provedení samotné analýzy vývoje v regionech včetně porovnání obou regionů, případně srovnání s celorepublikovým vývojem.

Cílem této práce je na základě reálných dat popsat vývoj obou regionů bývalého Východočeského kraje za období jejich samostatné existence. Práce je doplněna pro větší přehlednost o tabulky, obrázky a kartogramy.

SUMMARY

Analysis of development of Pardubicky and Kralovehradecky regions in years 2000 to 2004 with the help of basic characteristics used by Czech Statistic Office and with the help of suggested synthetic parameters is the subject of this thesis.

It is possible to split this work into four main parts, based on themes that are solved. It means regions development in **Demographic, Economic, Social and Environmental** areas. Each of these four parts is further divided into main theoretical description of processed area, characteristic of particular parameters, determination of basic synthetic parameters and realization of self analysis of development in regions including comparison of both regions, possibly also compared with whole Czech Republic's development.

Development description of both regions of former East Bohemian region during their independent existence described on real data basis is the main goal of this thesis. Tables, pictures and cartograms are included for better orientation.

OBSAH

	strana
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	8
ÚVOD	9
1. CHARAKTERISTIKA KRAJŮ	11
1.1. CHARAKTERISTIKA PARDUBICKÉHO KRAJE	11
1.2. CHARAKTERISTIKA KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE.....	14
2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ	17
2.1. DEMOGRAFIE.....	17
2.2. PŘÍKLADY DEMOGRAFICKÝCH UKAZATELŮ	20
2.3. SYNTETICKÝ UKAZATEL DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE	25
2.4. ANALÝZA DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE V KRAJÍCH	28
2.4.1. POČET OBYVATEL.....	28
2.4.2. VĚK A RODINNÝ STAV	29
2.4.3. NAROZENÍ, ZEMŘELÍ.....	33
2.4.4. SŇATKY A ROZVODY	39
3. EKONOMICKÝ VÝVOJ	43
3.1. PŘÍKLADY EKONOMICKÝCH UKAZATELŮ.....	43
3.2. SYNTETICKÝ UKAZATEL EKONOMICKÉHO VÝVOJE	48
3.3. HLAVNÍ RYSY OVLIVŇUJÍCÍ REGIONÁLNÍ EKONOMIKU	52
3.4. ANALÝZA EKONOMICKÉHO VÝVOJE V KRAJÍCH	54
3.4.1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE.....	54
3.4.2. ORGANIZAČNÍ STRUKTURA A MAKROEKONOM. RÁMEC	55
3.4.3. PRŮMYSL.....	61
3.4.4. STAVEBNICTVÍ.....	65
3.4.5. CESTOVNÍ RUCH	67
4. SOCIÁLNÍ VÝVOJ	72
4.1. PŘÍKLADY UKAZATELŮ SOCIÁLNÍ OBLASTI	72
4.2. SYNTETICKÝ UKAZATEL SOCIÁLNÍHO VÝVOJE.....	77
4.3. ANALÝZA SOCIÁLNÍHO VÝVOJE V KRAJÍCH.....	80
4.3.1. BYTOVÁ VÝSTAVBA	80
4.3.2. EKONOMICKÁ AKTIVITA A NEZAMĚSTNANOST.....	83
4.3.3. ŠKOLSTVÍ	89
4.3.4. ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ PÉČE.....	94
5. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	99
5.1. PŘÍKLADY UKAZATELŮ – ODPADY & INVESTICE	99
5.2. SYNTETICKÝ UKAZATEL VÝVOJE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	101
5.3. ANALÝZA VÝVOJE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V KRAJÍCH.....	104
5.3.1. NAKLÁDÁNÍ S ODPADY.....	104
5.3.2. INVESTICE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	106
ZÁVĚR	109
POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	113
PŘÍLOHY	115

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

	strana
TAB. Č. 1: SYNTETICKÝ UKAZATEL ZMĚNY V OBLASTI DEMOGRAFIE	26
TAB. Č. 2: VÝVOJ POČTU OBYVATEL	29
TAB. Č. 3: NAROZENÍ A ZEMŘELÍ	36
TAB. Č. 4: SŇATKY A ROZVODY	40
TAB. Č. 5: SYNTETICKÝ UKAZATEL ZMĚNY V OBLASTI EKONOMIE	51
TAB. Č. 6: UKAZATELE PRŮMYSLOVÝCH SUBJEKTŮ ČR	53
TAB. Č. 7: ORGANIZAČNÍ STRUKTURA NH A MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE	56
TAB. Č. 8: PRŮMYSL	62
TAB. Č. 9: STAVEBNICTVÍ	66
TAB. Č. 10: CESTOVNÍ RUCH	69
TAB. Č. 11: SYNTETICKÝ UKAZATEL ZMĚNY V OBLASTI SOCIÁLNÍ	78
TAB. Č. 12: BYTOVÁ VÝSTAVBA	83
TAB. Č. 13: EKONOMICKÁ AKTIVITA	85
TAB. Č. 14: NEZAMĚSTNANOST	88
TAB. Č. 15: ŠKOLSTVÍ	91
TAB. Č. 16: ZDRAVOTNICTVÍ	96
TAB. Č. 17: SOCIÁLNÍ PÉČE	97
TAB. Č. 18: SYNTETICKÝ UKAZATEL ZMĚNY V OBLASTI ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	103
TAB. Č. 19: ODPADY	104
TAB. Č. 20: POŘÍZENÉ INVESTICE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V R. 2003... 106	106
OBR. Č. 1: ZMĚNA POČTU OBYVATEL V LETECH 2000 A 2004	28
OBR. Č. 2: PRŮMĚRNÝ VĚK A INDEX STÁŘÍ V ROCE 2004	31
OBR. Č. 3: PRŮMĚRNÝ VĚK RODIČŮ V ČESKÉ REPUBLICE V DLOUHODOBÉM VÝVOJI ...	35
OBR. Č. 4: PLODNOST A PODÍL DĚTÍ NAROZENÝCH MIMO MANŽELSTVÍ V ROCE 2004 ..	37
OBR. Č. 5: NADĚJE DOŽITÍ A KOJENECKÁ ÚMRTNOST V ČESKÉ REPUBLICE	39
OBR. Č. 6: ROZVODY NA 100 SŇATKŮ - PRŮMĚR 2000 AŽ 2004	41
OBR. Č. 7: POČET EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ SE 100 A VÍCE ZAMĚSTNANCI K 31.12.2004	57
OBR. Č. 8: VÝVOJ HRUBÉHO DOMÁČÍHO PRODUKTU	60
OBR. Č. 9: TRŽBY Z PRŮMYSLOVÉ ČINNOSTI NA 1 ZAMĚSTNANCE – ROK 2004	63
OBR. Č. 10: ZÁKLADNÍ STAVEBNÍ VÝROBA NA 1 ZAMĚSTNANCE V ROCE 2004	67
OBR. Č. 11: ZAHRANIČNÍ HOSTÉ V HROMADNÝCH UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍCH V ROCE 2004	70
OBR. Č. 12: DOKONČENÉ BYTY NA 1 000 OBYVATEL V ROCE 2004	81
OBR. Č. 13: STRUKTURA BYTŮ DOKONČENÝCH V ROCE 2002 PODLE INTERVALŮ POŘIZOVACÍCH CEN	82
OBR. Č. 14: MÍRA EKONOMICKÉ AKTIVITY V ROCE 2004	86
OBR. Č. 15: ŽÁCI ŠKOL POSKYTUJÍCÍCH ÚPLNÉ STŘEDNÍ VZDĚLÁNÍ NA 100 OBYVATEL VE VĚKU 15-18 LET V ROCE 2004	92
OBR. Č. 16: LŮŽKA V NEMOCNICÍCH NA 1 000 OBYVATEL V ROCE 2004	95
OBR. Č. 17: INVESTICE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ NA 1000 OBYVATEL V ROCE 2003	107

ÚVOD

V posledních letech dochází v důsledku četných změn a dynamického vývoje ve společnosti k rostoucímu zájmu o informace z různých oblastí hospodářského a společenského života. Údaje o demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji země či regionu jsou tak významným zdrojem informací pro plánování strategických cílů v oblasti regionálního rozvoje, a to nejen pro orgány státní správy a samosprávy, ale i dalších ekonomických subjektů.

Ve své práci jsem se zaměřil na dva regiony, které spolu sousedí a po desetiletí tvořily společně součást bývalého Východočeského kraje – tj. na kraj Pardubický a kraj Královéhradecký. S oběma vybranými regiony mě mimo jiné pojí jak pracovní, tak i osobní vztahy.

Do společenských změn v roce 1989 byla většina samosprávných prvků krajů až na úroveň obcí okleštěna. V roce 1990 byl zrušen systém národních výborů a v obcích vznikla samospráva, která na krajské úrovni nebyla nahrazena. Teprve v roce 1997 se poslanecká sněmovna shodla na vytvoření krajů, které budou mít kromě výkonných orgánů státní správy i volené orgány samosprávy. Kraje vznikly k 1. 1. 2000 a právě od tohoto data, tedy od data vzniku Pardubického a Královéhradeckého kraje, jsem se zaměřil na jejich vývoj v **oblasti demografické, ekonomické, sociální a oblasti životního prostředí**.

Cílem této práce však není hodnotit úspěšnost či neúspěšnost politické reprezentace jednotlivých krajských úřadů ve vybraných regionech, ale věnovat se především v širších společenských souvislostech získaným údajům za sledované období.

Hlavním cílem mé práce je popis vývoje prostřednictvím hodnocení statistických ukazatelů, s využitím analýzy příčin a vzájemných interakcí hodnocených jevů a v neposlední řadě podchycení hlavních trendů vývoje a jejich meziregionální porovnání. Při její tvorbě jsem zúročil své pětileté zkušenosti v pracovní skupině pro analytické regionální publikace Českého statistického úřadu. Informace jsem čerpal z rozsáhlé datové základny Českého statistického úřadu, která mi

v předkládaném materiálu umožnila popsat a zhodnotit vývoj Pardubického a Královéhradeckého kraje ve sledovaném pětiletém období (tj. letech 2000 až 2004). Kromě zdrojů Českého statistického úřadu jsem při zpracování využil také dostupná data z dalších resortů, především Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva vnitra, Ministerstva školství, resp. Ústavu pro informace ve vzdělávání a Ministerstva zdravotnictví, resp. Ústavu zdravotnických informací a statistiky. Značná část publikovaných údajů je vedena v regionálních datových bázích KROK (kraje, okresy) a MOS (městská a obecní statistika).

V předkládané práci je kromě zmiňované analýzy vývoje obou regionů obsažena také teoretická základna pro popis vývoje regionů v oblastech, kterým je práce věnována. Shromáždil jsem hlavní charakteristiky a datové zdroje, které lze pro tuto činnost použít. Jednotlivé ukazatele jsem popsal včetně jejich využitelnosti, vhodnosti a dostupnosti v regionálním členění. V každé z hlavních kapitol představuji jednoduchý syntetický ukazatel určený pro konkrétní danou oblast a hodnotím jeho vhodnost a klady a zápory použití.

Jsem si vědom toho, že pro zhodnocení oblasti demografického vývoje je sledované období velmi krátkým časovým úsekem. Z tohoto důvodu jsem, tam kde to bylo nezbytně nutné pro pochopení či závěr demografického jevu, nedodržel v této oblasti délku období.

Dále jsem se snažil také maximálně využívat grafické vyjádření pomocí vložených kartogramů. Právě z těchto grafických prvků je v případě zájmu možné vyčíst základní srovnávací data o stavu a vývoji v ostatních regionech. To mi umožnilo práci zpřehlednit, neboť jsem se díky grafickému vyjádření nemusel věnovat obsáhlému slovnímu popisu situace v ostatních krajích.

Mým hlavním cílem nebylo v žádném případě sestavení striktního postupu pro popis území na základě statistických dat, ale vytvoření jedné z možností a cest, jak lze efektivně a nestranně zhodnotit a popsat vývoj územních celků. Jednotlivé metody získání statistických charakteristik a užití statistických dat používám v práci jako podpůrný argument, případně podnět pro další podrobné zkoumání jevu.

1. CHARAKTERISTIKA KRAJŮ

1.1. CHARAKTERISTIKA PARDUBICKÉHO KRAJE

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech a skládá se ze čtyř okresů Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Svou rozlohou 4 519 km² je pátým nejmenším krajem ČR. Na území kraje se nachází 452 obcí s průměrným středním počtem 1 118 obyvatel¹. V Pardubickém kraji žije 4,9 % celkového počtu obyvatel ČR. Nejlidnatějším okresem Pardubického kraje je okres Pardubice a největšími městy jsou krajské město Pardubice s 88 181 obyvateli a Chrudim s 23 498 obyvateli. Další informace o geografickém uspořádání Pardubického kraje – viz Příloha [A].

Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se kraj podílí celkem 4,2 %. Tato hodnota řadí kraj Pardubický na spodní příčky pomyslného žebříčku podílu jednotlivých krajů (hodnota HDP na 1 obyvatele byla 231 tis. Kč v roce 2004).

Ve struktuře zaměstnanosti zaujímá v Pardubickém kraji významné postavení průmysl – 49,0 % a nejmenší zemědělství – 6,6 %. Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců Pardubického kraje v roce 2004 dosáhla u fyzických osob hodnoty 15 579 Kč, což je 86,4 % úrovně průměrné hrubé měsíční mzdy celé ČR. Kraj má tak čtvrtou nejnižší mzdu po Karlovarském a Olomouckém kraji a kraji Vysočina. Míra registrované nezaměstnanosti ke konci roku 2004 činila v kraji podle nové metodiky² 8,94 %, na jedno volné pracovní místo připadalo v kraji 12 zájemců o práci.

Pardubice tvoří jeden z nejvýznamnějších železničních uzlů v republice. Na hlavní koridor jsou v Pardubicích napojeny celostátně významné trati ve směru na Liberec a přes Chrudim a Hlinsko na Havlíčkův Brod. Současná silniční síť dosahuje celkové délky 3 581 km.

¹ 10. pořadí mezi 14 kraji ČR

² definice nové metodiky viz strana 87

V Pardubickém kraji bylo v roce 2004 celkem 312 mateřských škol, 232 základních škol, 20 gymnázií, 43 středních odborných škol, 30 středních odborných učilišť a 10 vyšších odborných škol. Dále má v Pardubickém kraji sídlo Univerzita Pardubice se čtyřmi původními pardubickými fakultami a novou fakultou vzniklou ze soukromého litomyšlského Institutu restaurování a konzervačních technik.

V oblasti zdravotnictví působilo v roce 2004 na území Pardubického kraje 10 nemocnic s 2 702 lůžky, 7 odborných léčebných ústavů s 1 254 lůžky, dále 110 lékáren a výdejen léků. V roce 2004 na 1 lékaře připadalo 300 obyvatel.

V roce 2004 měl Pardubický kraj celkem 281 ubytovacích zařízení, ve kterých pobývalo 338 687 hostů s průměrným počtem přenocování 3,5 a průměrnou dobou pobytu 4,5 dne. Počet hromadných ubytovacích zařízení, lůžek v nich i počet hostů je v mezikrajském srovnání v Pardubickém kraji nejnižší.

Mezi významné kulturní památky a zařízení lze zařadit například v okrese Pardubice pardubický zámek s expozicemi Východočeského muzea a Východočeské galerie a pozdně gotický hrad na Kunětické hoře.

Nej Pardubického kraje³:

- nejnižší počet potratů na 100 narozených
- nejvyšší účast ve volbách do zastupitelstev krajů
- nejvyšší podíl občanů se zdravotním postižením mezi neumístěnými uchazeči o zaměstnání
- nejnižší počet hromadných ubytovacích zařízení
- nejnižší počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních
- nejvyšší podíl dopravních nehod zaviněných řidičem nemotorového vozidla

³ [23] *Statistická ročenka Pardubického kraje 2005*, Pardubice, Český statistický úřad, 2005

- nejnižší ekonomický přínos z aktivit na ochranu životního prostředí na 1 000 obyvatel
- druhá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda v průmyslu
- druhá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda ve stavebnictví
- druhý nejvyšší podíl neumístěných uchazečů o zaměstnání ve věku 55 – 64 let
- druhý nejvyšší podíl zemědělské půdy na celkové rozloze
- druhý nejvyšší podíl skotu připadající na 100 ha zemědělské půdy
- druhá nejnižší produktivita práce ze stavebních prací v Kč
- druhé nejvyšší měrné emise oxidů dusíku (NOx) v kg/obyvatele (REZZO 1-3)
- druhý nejnižší podíl obyvatel bydlících v domech napojených na veřejnou kanalizaci
- druhý nejnižší počet stíhaných a vyšetřovaných osob na 1 000 obyvatel
- druhý nejnižší počet požárů na 1 000 obyvatel
- druhý nejvyšší počet osob zraněných při dopravních nehodách na 1 000 obyvatel
- třetí nejvyšší podíl obyvatel bydlících v obcích do 999 obyvatel
- třetí nejnižší počet sňatků na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší počet rozvodů na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší objem pořízených investic na ochranu životního prostředí na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší počet trestných činů na 1 000 obyvatel
- čtvrtá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda

1.2. CHARAKTERISTIKA KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE

Území kraje je po provedené reformě státní správy tvořeno pěti okresy - Hradec Králové, Jičín, Náchod, Rychnov nad Kněžnou a Trutnov. Rozlohou 4 758 km² zaujímá Královéhradecký kraj šest procent rozlohy České republiky a řadí se na 9. místo v pořadí krajů. Ke konci roku 2004 měl Královéhradecký kraj celkem 547 296 obyvatel, což je 5,4 % celkového počtu obyvatel České republiky. Nejlidnatějším okresem v kraji je okres Hradec Králové s téměř 160 tisíci osobami. Na území kraje je 448 obcí a 43 má statut města. Hlavním centrem kraje je statutární město Hradec Králové s 94 694 obyvateli. Další informace o geografickém uspořádání Královéhradeckého kraje – viz Příloha [B]. Průměrný počet obyvatel v obci je 1 222 osob. Královéhradecký kraj má po Praze největší podíl obyvatel ve věku nad 65 let a průměrný věk je vyšší než republikový průměr.

Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se kraj podílí celkem 4,8 %, v přepočtu na 1 obyvatele dosahuje 90,2 % republikového průměru.

V průmyslu převažuje z odvětvového hlediska podle počtu zaměstnanců zpracovatelský průmysl, v jeho rámci pak textilní výroba a výroba elektrických a optických přístrojů a zařízení. V celorepublikovém měřítku není kraj v této oblasti příliš významný a podíl na tržbách průmyslových podniků v roce 2004 činil 4,3 %.

Průměrná hrubá mzda v roce 2004 dosáhla u fyzických osob hodnoty 15 732 Kč, což je 87,2 % úrovně České republiky. Kraj má šestou nejnižší mzdu ze čtrnácti krajů ČR. Míra registrované nezaměstnanosti ke konci roku 2004 činila v kraji podle nové metodiky 7,67 %.

V kraji bylo v roce 2004 celkem 298 mateřských škol, 256 základních škol, 18 gymnázií, 51 středních odborných škol, 35 středních odborných učilišť a 11 vyšších odborných škol. V krajském městě sídlí Univerzita Hradec Králové s pěti fakultami.

Zdravotní síť tvořilo v roce 2004 na území Královéhradeckého kraje 12 nemocnic s 3 728 lůžky, 15 odborných léčebných ústavů s 1 072 lůžky, dále 141 lékáren a výdejen léků. V roce 2004 na 1 lékaře připadalo 254 obyvatel.

Oblast cestovního ruchu skýtá poměrně velký potenciál, v roce 2004 se v kraji v hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo více než 951 tisíc hostů, z toho více než 298 tisíc ze zahraničí, převážně z Německa, Polska a Nizozemska. Průměrná doba pobytu dosáhla pěti dní. V posledních letech se rozvíjí mnoho forem přeshraniční spolupráce. Jednou z nich je Euroregion Glacensis, který vznikl jako jeden z euroreregionů působících na polsko-českém příhraničním území.

Počtem přírodních a kulturních hodnot patří kraj mezi nejbohatší v České republice. Jde například o Národní park Krkonoše, chráněné krajinné oblasti Broumovsko a Orlické hory. Mezi významné kulturní památky a zařízení v Královéhradeckém kraji lze zařadit například Východočeské muzeum, Klicperovo divadlo, hrad Kuks a mnohé další.

Nej Královéhradeckého kraje⁴:

- nejvýše položený bod – 1602 m n.m. (Sněžka – nejvyšší hora České republiky)
- druhý nejvyšší podíl obyvatel ve věku 65 let a více
- třetí nejvyšší průměrný věk obyvatel
- třetí nejvyšší naděje dožití mužů
- třetí nejvyšší sklizeň jablek
- třetí nejvyšší hektarový výnos u řepky
- třetí nejvyšší porážková hmotnost jatečných býků
- druhá nejnižší porážková hmotnost jatečných krav a telat

⁴ [21] *Statistická ročenka Královéhradeckého kraje 2005*, Hradec Králové, Český statistický úřad, 2005

- třetí nejvyšší počet narozených selat na 1 prasnici
- třetí nejvyšší intenzita chovu slepic
- druhý nejnižší objem tržeb z průmyslové činnosti v podnicích s 20 a více zaměstnanci
- třetí nejnižší objem stavebních prací podle dodavatelských smluv v podnicích s 20 a více zaměstnanci
- nejvyšší průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance v zemědělských podnicích s 20 a více zaměstnanci
- třetí nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance v průmyslových podnicích s 20 a více zaměstnanci
- druhý nejnižší počet zahájených bytů
- druhý nejnižší počet rozestavěných bytů
- druhý nejvyšší počet hromadných ubytovacích zařízení
- třetí nejvyšší počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních
- třetí nejvyšší průměrný počet přenocování a průměrná doba pobytu
- druhá nejvyšší účast ve volbách do zastupitelstev krajů 5.-6. 11. 2004

2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

2.1. DEMOGRAFIE⁵

Za vznikem demografie stojí především ryze praktické důvody. Na úplném počátku to byla snaha zjistit počet obyvatel, tedy pouze výsledný efekt populačního vývoje, což určovalo celkovou hospodářskou a politickou sílu, moc a postavení státu. Tyto snahy jsou ale z dnešního pohledu velmi nedokonalé, jelikož jsou velmi často doplněny o odhady apod.

Modernější formy registrace obyvatelstva nacházíme až v 17. století, teprve tehdy vznikl i pojem „populace“, který zřejmě použil jako první F. Bacon ve smyslu obyvatelstvo. Za zakladatele demografie jako vědy však považujeme Johna Graunta, který v roce 1662 vydal spis *Přirozená a politická pozorování založená na seznamech zemřelých*. Tímto datem odstartovala nová éra v poznání vývoje obyvatelstva. John Graunt obohatil demografii především svými postřehy v pozorování pravidelnosti a vztahů v životě populace, čímž pomohl k vytvoření statistických metod poznávání. Popsal správný poměr mezi počtem žen a mužů, a také mezi počtem narozených chlapců a dívek, který stanovil 14:13. O popularizaci vědy se zasloužil především W. Petty, mezi další průkopníky působící v 18. století můžeme zahrnout Johanna Süßmilcha, který sestavil úmrtnostní tabulky pro celé Prusko, G.L. Buffona a T. Shorta.

Na konci 18. a celé 19. století bylo studium populačních otázek ovlivněno především ekonomickými, sociálními a politickými problémy. Rozhořely se ostré spory o národních populačních trendech. Stoupenci merkantilistického populacionismu pokládali růst počtu obyvatelstva za základní předpoklad moci a postavení státu, což znamenalo návrat k úplnému počátku demografie. V této době vydává svůj spis o zákonitostech reprodukce T. Malthus, který v něm poukazuje na hrozbu přelidnění, což vede k sociální bídě a nezaměstnanosti. Zároveň však tyto diskuse, vyvolané současnými potřebami, ale podložené nepřesnými a nedostatečnými informacemi, podnítily rozvoj statistické teorie.

⁵ zpracováno dle literatury [10]

V polovině 19. století byl zaveden termín „demografie“. I o tento pojem se ale vedly dohady, bylo namítáno, že zdůrazňuje popis, na rozdíl od vědeckého studia. Vlastní název je nepodstatný, důležité je si uvědomit zkoumaný předmět a vnitřní diferenciaci oboru.

Počátky demografie na našem území se shodují s výše popsáním vývojem. Bohatší prameny se ale objevily teprve v období pozdního feudalismu, týkaly se především církevní a státní správy. K přesnější evidenci obyvatel pro snazší kontrolu výběru daní sloužil nejprve soupis poplatníků ve „statistické tabuli“ z roku 1605 a později byly zavedeny katastry. Mezi významné prameny můžeme zahrnout *Soupis obyvatelstva Čech podle víry* z roku 1651, v němž se již evidovalo: jméno, sociální postavení, rodinný stav, povolání, věk, náboženská příslušnost. I když docházelo k opomenutí či zdvojení zápisu, měla by tato evidence velký význam, kdyby nebyl před dokončením nařízen pouhý soupis nekatolíků. Dalším významným mezníkem je *První tereziánský katastr rustikální* z roku 1748, v roce 1757 následoval druhý a v letech 1785-1789 třetí český katastr, tzv. josefský, který přesně vymezil hranice katastrů a zavedl pojem „katastrální obec“.

Při analýze těchto pramenů často narazíme na problém týkající se všech pramenů předstatistického i počátku statistického období, v němž dochází ke vzniku teorie sčítání obyvatelstva. Na prvním místě vždy stojí úporná snaha určit přesný počet obyvatel. Mezi již zmíněné problémy patřily zdvojené a opomenuté zápisy, dále to byly i tzv. mrtvé duše, které nebyly doménou pouze Ruska, ale i mnoha dalších evropských feudálních zemí. K jejich výskrtu často docházelo jednou za několik let.

Pokud postoupíme od ranných počátků demografie až k vědě samotné, nabízí se otázka: “Co je vůbec objektem a předmětem demografie?” Objektem demografie jsou lidské populace. Předmětem demografie je populační reprodukce chápána jako neustálá obnova populací v důsledku procesů rození a umírání. Od demografické reprodukce musíme oddělit pojem demografický vývoj, který zahrnuje mnohem širší obsah a zahrnuje i prostorovou mobilitu

obyvatelstva. Předmětem se zabývá také mnoho dalších oborů, jako jsou např. antropologie, genetika, sociologie, ekonomie, etnografie atd.

Další specifikaci předmětu můžeme vymezit dvojím způsobem:

1. obor poznávající zákonitosti vývoje demografických systémů,
2. obor zahrnující do předmětu svého studia nejen vývoj, ale i podmínky a důsledky tohoto procesu.

Součástí demografie je i řada dalších zkoumaných odvětví, například historická a regionální demografie a geodemografie. Zvláštní postavení zauímají ekonomická a sociální demografie. S těmito se však musí zacházet opatrně, jelikož užití vlivu jedné či druhé veličiny jako rozhodující při vývoji reprodukce, zkresluje celkové informace. Výsledky pak přesahují vnitřní rámec demografie a patří tak spíše do ekonomie, resp. sociologie.

Z hlediska vymezení demografických jevů, lze říci, že demografie svým charakterem leží na rozhraní společenských a přírodovědných oborů. Zabývá se jak postavením jedince, tak i jeho fyziologickým vývojem. Z hlediska ekonomie rozdělujeme fáze života na předproduktivní, produktivní a poproduktivní věk. V rámci těchto etap se odehrává vzdělávací a fyziologický cyklus. Nej častěji se reproduktivní cykly určují uzavřením sňatku, narozením dítěte, délkou manželství, rozvodem, ovdověním, uzavřením dalších manželství atd.

Demografickou reprodukci dále ovlivňují další cykly, převážně rodinné. V jejich průběhu se výrazně mění životní úroveň rodiny, např. narozením dítěte se snižuje, výrazně se také změní odchodem dětí atd. K migracím dochází častěji u rodin či manželských párů, než u jednotlivců. Demografie se nezabývá jednotlivými osobami, ale jejich souborem, celou populací nebo jejími částmi.

Ve fázi statistického popisu nejsou tyto závěry na první pohled známy, dané výsledky se musí tedy na základě získané teorie shrnout a popsat.

Mezi nejčastěji používané statistické popisy patří:

1. sčítání lidu,
2. běžná evidence přirozené měny,
3. běžná evidence migrací,
4. populační, zdravotnický a pracovní registr,
5. zvláštní šetření.

Základem informací o demografické struktuře obyvatelstva a jejích změnách zůstávají periodická sčítání lidu, domů a bytů, z nichž poslední zatím proběhlo k 1. březnu 2001. Na data zjištěná sčítáním navazují intercenzální statistické bilance dat o narozeních, sňatcích, úmrtích, rozvodech a stěhováním. Tato bilance vychází z individuálních statistických hlášení o narozených, zemřelých, uzavření manželství, rozvodech a stěhování, poskytovaných Českému statistickému úřadu zákonem stanovenými zpravodajskými jednotkami⁶.

2.2. PŘÍKLADY DEMOGRAFICKÝCH UKAZATELŮ

V této kapitole se věnuji základním ukazatelům, z nichž některé budou použity v samotné analýze obou regionů. Mezi základní ukazatele v demografii se řadí **střední stav obyvatelstva**, což je počet obyvatel daného území (mužů, žen, obě pohlaví) v okamžiku, který byl zvolen za střed sledovaného období. Za střední stav obyvatelstva v kalendářním roce je tedy považován počet obyvatel daného území o půlnoci z 30. 6. na 1. 7. sledovaného roku, udávaný jako „stav k 1. 7.“ V některých jiných zemích je střední stav konstruován odlišně - jako aritmetický průměr počátečního a koncového stavu. Dále se velmi často jako ukazatele používá **koncový stav obyvatelstva**, tj. počet obyvatel daného území (mužů, žen, obě pohlaví) v okamžiku, kterým končí stanovené období. Stanoveným obdobím je zpravidla kalendářní rok. Konečný stav obyvatelstva v tom případě vyjadřuje počet obyvatel ve 24 hodin 31. prosince stanoveného roku.

⁶ matrikami, okresními soudy, ohlašovnými pobyty a Cizineckou a pohraniční policií

Dalším základním demografickým ukazatelem je **věková struktura obyvatelstva**, která je výchozím uspořádáním demografických dat pro jakoukoli demografickou analýzu. Obyvatelstvo se třídí podle jednoletých věkových skupin (jednotek věku) nebo zkráceně podle pětiletých věkových skupin, příp. i podle jinak definovaných věkových kategorií (např. děti do 14 let, senioři ve věku 65 a více let, ženy ve fertilním věku⁷). Věkem obyvatele se v demografické statistice rozumí dokončený věk, kterého osoba dosáhla v okamžiku zjišťování, tedy věk při posledních narozeninách. Dalším často používaným ukazatelem věkové struktury obyvatelstva, je **index stáří**. Bývá konstruovaný jako poměr počtu obyvatel ve věku 65 let a vyšším k počtu dětí do 14 let.

Průměrný věk obyvatel v demografii je aritmetickým průměrem dat o dokončeném věku za jednotlivé osoby, zvýšený o konstantu 0,5 roku. Průměrný věk vyjadřuje průměrný věk žijících obyvatel. Je třeba jej odlišit od ukazatelů průměrný věk při úmrtí a naděje dožití (střední délkou života), s nimiž se často zaměňuje. Pro popis demografického vývoje je používán také **přirozený přírůstek obyvatelstva**, tedy rozdíl mezi počtem živě narozených dětí ve sledovaném období a v daném území a celkovým počtem zemřelých osob v témže území a období. Pokud je počet živě narozených dětí menší než počet zemřelých, nabývá přirozený přírůstek záporné hodnoty.

Poměrně zajímavým ukazatelem je **celkový populační přírůstek** (celkový přírůstek obyvatelstva), tj. rozdíl mezi počátečním stavem obyvatelstva daného území a koncovým stavem obyvatelstva téhož území. Je tvořen součtem přirozeného přírůstku a migračního salda.

Za sňatek je v demografické statistice považováno uzavření manželství, za něž příslušná zpravodajská jednotka (matrika) zaslala statistické hlášení o uzavření manželství. V této oblasti se velmi často používá **hrubá míra sňatečnosti** – počet sňatků na 1000 obyvatel středního stavu nebo například **míra sňatečnosti podle věku** – počet sňatků mužů nebo žen na 1000 mužů nebo žen v dané věkové kategorii atd.

⁷ věk mezi 15 a 49 lety

Jako ukazatel pro rozvodovost je používána **hrubá míra rozvodovosti**, tedy počet rozvodů na 1000 obyvatel středního stavu, případně **míra rozvodovosti podle věku**, vyjadřující počet rozvodů mužů nebo žen na 1000 mužů nebo žen v dané věkové kategorii. Lze také použít **index rozvodovosti**, který vyjadřuje počet rozvodů připadající v daném časovém intervalu a v daném území na 100 sňatků uzavřených ve stejném časovém intervalu a stejném území.

Počet narozených dětí (živě narozených, mrtvě narozených) je získáván sumarizací individuálních statistických hlášení o narození. Používána může být například **hrubá míra porodnosti**, která je vyjádřena jako počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel středního stavu. Méně užívaným ukazatelem je **celková míra porodnosti**, vyjadřující počet celkem narozených (tj. živě i mrtvě) na 1000 obyvatel středního stavu. Je možné také použít **míru plodnosti podle věku**, vyjadřující počet živě narozených dětí ženám v určité věkové kategorii (např. v jednotce věku nebo pětileté věkové skupině), připadající na 1000 žen v dané věkové kategorii.

Dalším demografickým ukazatelem je **úhrnná plodnost**, kterou rozumíme počet dětí, které by se živě narodily každé ženě během celého jejího reprodukčního období (za které je považováno věkové rozpětí 15-49 let), pokud by se během tohoto reprodukčního období neměnila míra plodnosti žen podle věku a zůstala na úrovni roku, za který je úhrnná plodnost vypočítána. Předpokládá se dále nulová úmrtnost žen během reprodukčního věku. Dosahuje-li úhrnná plodnost hodnoty přibližně 2,1, pak zajišťuje prostou reprodukci obyvatelstva bez přirozeného přírůstku nebo úbytku. Klesne-li pod tuto hodnotu, početní stav populace nabývá tendenci k dlouhodobému snižování. Dále je používán odvozený ukazatel **hrubá míra reprodukce**. Ta udává počet dívek, které by se průměrně narodily živé jedné ženě v dané populaci, v průběhu jejího reprodukčního období, za předpokladu zachování plodnosti žen podle věku zjištěné v daném kalendářním roce. **Čistá míra reprodukce** je od hrubé míry reprodukce odlišena tím, že respektuje úmrtnostní poměry v dané populaci a vyjadřuje, kolik dívek, které by se podle hrubé míry reprodukce narodily v průměru každé ženě, by se dožilo věku matky v době

svého narození. Pokud je čistá míra reprodukce rovna 1,0, početní stav populace by perspektivně zůstal zachován.

Za potraty jsou v demografické statistice považována předčasná ukončení těhotenství, klasifikovaná lékařem jako ukončení těhotenství potratem. Mezi vhodné ukazatele této oblasti se řadí **hrubá míra potratovosti** – počet potratů na 1000 obyvatel středního stavu a **míru potratovosti podle věku**, tedy počet potratů u žen určité věkové kategorie připadající na 1000 žen dané věkové kategorie. **Úhrnná potratovost** je ukazatel, který je analogií úhrnné plodnosti. Vyjadřuje počet potratů, které by v průměru prodělala každá žena v dané populaci během jejího reprodukčního věku (15-49 let), pokud by se během tohoto reprodukčního období neměnila míra potratovosti žen podle věku a zůstala na úrovni roku, za který je úhrnná potratovost vypočítána. Stejným způsobem je konstruována **úhrnná indikovaná potratovost** (podle počtu umělých přerušení, interrupcí) a **úhrnná samovolná potratovost** (podle počtu samovolných, spontánních potratů).

Úmrtnost je vedle porodnosti jednou ze dvou základních složek demografické reprodukce. Základním ukazatelem je **hrubá míra úmrtnosti** – počet zemřelých osob připadající na 1000 obyvatel středního stavu a **míra úmrtnosti podle věku**, tedy počet zemřelých osob připadající na 1000 obyvatel v dané věkové skupině. Vzhledem ke značnému rozdílu mezi úmrtností mužů a žen se tento ukazatel většinou udává pro obě pohlaví odděleně. **Kojenecká úmrtnost** je počet zemřelých kojenců (tj. dětí, které zemřely ve věku 0-364 dnů) připadající na 1000 dětí živě narozených ve stejném časovém intervalu. Dále často sledujeme **novorozeneckou úmrtnost**, což je obdobný ukazatel vycházející z počtu zemřelých novorozenců, tj. dětí ve věku 0-27 dnů. Ukazatel intenzity výskytu mrtvě narozených je **index mrtvorozenosti**, v praxi definovaný prostě jako mrtvorozenost, tedy počet mrtvě narozených dětí připadající na 100 celkem narozených dětí v daném časovém intervalu a v daném území. Počet mrtvě narozených, rozšířený o počet zemřelých v prvních 7 dnech po porodu a připadající na 1000 celkem narozených, udává ukazatel **perinatální úmrtnosti**. K charakteristice řádu vymírání určité populace se používá úmrtnostních tabulek, které pomocí tabulkových funkcí vzájemně spolu

propojených poskytují nejpřesnější vyjádření intenzity úmrtnosti zkoumané populace. Výsledkem výpočtu úmrtnostních tabulek je mj. ukazatel **naděje dožití** (střední délka života), která vyjadřuje počet roků, který pravděpodobně ještě prožije osoba právě x-letá za předpokladu, že po celou dobu jejího dalšího života se nezmění řád vymírání, zjištěný úmrtnostní tabulkou. Ukazatel se nejčastěji používá ve formě naděje dožití (střední délka života) při narození, v níž vyjadřuje pravděpodobnou délku života osoby právě narozené. Pro analýzu úmrtnosti je důležité také zastoupení jednotlivých příčin úmrtí v populaci. Pro jejich klasifikaci slouží mezinárodně doporučená systematika, revidována každých 10 let.

V demografii definujeme stěhování jako prostorové přemísťování osob mezi dvěma územními jednotkami, spojené se změnou místa bydliště. Synonymem pojmu „stěhování“ je pojem „migrace“. Při sčítání lidu je však zpravidla jako migrace pojímána i dojíždka do zaměstnání nebo za studiem. Protože tato dojíždka není spojena se změnou bydliště, v demografické statistice se za stěhování nepovažuje. V demografické statistice ČR se stěhováním rozumí změna obce (v Praze urbanistického obvodu) trvalého bydliště osoby na území ČR nebo přes hranice ČR. Počet případů stěhování je sumarizací individuálních údajů o stěhování uvedených na statistických hlášeních o stěhování, poskytovaných statistickým orgánům ohlašovnými pobytu a orgány cizinecké policie. Vnitřním stěhováním rozumíme změnu obce trvalého pobytu na území ČR. Zahraniční stěhování je změna trvalého pobytu osoby z ČR do ciziny nebo z ciziny do ČR. Nezáleží na tom, zda jde o občana ČR nebo o cizince. Za cizince je pokládána osoba, která nemá státní občanství České republiky, vyjma těch osob, které pobývají v ČR na základě víza opravňujícího k pobytu v České republice na dobu delší než 90 dnů a těch osob, kterým byl udělen azyl na území České republiky. Pro rozlišení stěhování do nebo ven z určité územní jednotky se používá termín **přistěhování (imigrace)** a **vystěhování (emigrace)**. Problematika je často popisována pomocí **migračního salda**, což je rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných. Společně s přirozeným přírůstkem je základním údajem pro bilanci obyvatelstva sledovaného území.

Tyto ukazatele jsou nejčastěji používány, ale zdaleka nejsou všechny, které nám demografie poskytuje. Nicméně si dovoluji tvrdit, že pro účely regionálních analýz jsou zcela dostačující.

2.3. SYNTETICKÝ UKAZATEL DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE

Pro základní a hrubou orientaci v oblasti demografie jsem navrhl syntetický ukazatel pro porovnání vývoje Pardubického a Královéhradeckého kraje v této oblasti v letech 2000 až 2004. Jsem si vědom, že pro vytváření závěrů o vývoji území (zejména pokud jde o demografii) se jedná o velmi krátké období. Jde mi však zejména o demonstraci sestavení a užití syntetického ukazatele. Výsledek je samozřejmě ovlivněn výběrem ukazatelů, jejich kvalita a užitečnost je korigována pomocí vah. Vypočtené hodnoty tedy mají povahu syntetických ukazatelů a zahrnují v sobě vážený vliv jednotlivých proměnných. Přesto je nutné výsledný ukazatel chápat jen jako odrazový můstek pro případné další vysvětlení vývoje a detailnější pohled na region, a to také proto, že další vliv mohou mít i vnitroregionální rozdíly a zejména vliv krajského centra, které může často ovlivnit výslednou hodnotu a potlačit vývoj v periferních částech kraje. Neboť „Za číslem se skrývá problém a je zapotřebí ho vidět“.⁸

Pro konstrukci ukazatele jsem v počátku uvažoval následující ukazatele:

- Konečný stav obyvatelstva (k 31.12.)
- Sňatky (na 1 000 obyvatel středního stavu)
- Rozvody na 100 sňatků
- Živě narození (na 1 000 obyvatel středního stavu)
- Zemřelí (na 1 000 obyvatel středního stavu)
- Přistěhovalí (na 1 000 obyvatel středního stavu)
- Vystěhovalí (na 1 000 obyvatel středního stavu)
- Průměrný věk - celkem (k 31.12.)

⁸ PAVLÍK, Z. – RYCHTAŘÍKOVÁ, J. – ŠUBRTOVÁ, A. *Základy demografie*, Praha, ACADEMIA, 1986, s. 582.

- Standardizovaná hrubá míra úmrtnosti
- Přírůstek (úbytek) obyvatelstva stěhováním na 1 000 obyvatel
- Index stáří (podíl osob ve věku 65+ k osobám ve věku 0-14 let)
- Podíl dětí živě narozených mimo manželství (v %)
- Potraty

Je však zřejmé, že pokud by byly v syntetickém ukazateli zastoupeny silně korelující ukazatele, byl by výsledek deformován, tj. stejný jev by mohl mít při ponechání závislých ukazatelů v mezikrajském srovnání několikanásobnou váhu. Z tohoto důvodu byla bohužel většina ukazatelů vyloučena (výpočet pomocí funkce Correl v Microsoft Excel⁹). Výsledný ukazatel je tedy složen pouze z následujících čtyř ukazatelů v tabulce č.1.

Tab. č. 1: Syntetický ukazatel změny v oblasti demografie

	2000	2001	2002	2003	2004	průměrný roční růst	rozdíl ČR	směr +/-	váha
Živě narození (na 1 000 obyvatel středního stavu)	9,07	8,79	9,18	9,17	9,54	1,28	-0,70	+	0,25
Průměrný věk - celkem (k 31.12.)	38,40	38,69	38,98	39,28	39,55	0,74	0,12	-	0,33
Rozvody na 100 sňatků	49,81	55,67	54,31	63,41	62,44	5,81	4,56	-	0,32
Potraty	4,00	3,64	3,71	3,38	3,38	-4,11	-0,91	-	0,10
Pardubický kraj	HODNOTA UKAZATELE								-1,58
Živě narození (na 1 000 obyvatel středního stavu)	9,01	9,00	9,01	9,30	9,49	1,29	-0,68	+	0,25
Průměrný věk - celkem (k 31.12.)	39,00	39,26	39,56	39,82	40,08	0,69	0,07	-	0,33
Rozvody na 100 sňatků	51,13	57,91	65,95	63,45	67,13	7,04	5,80	-	0,32
Potraty	4,53	4,26	4,29	4,33	4,20	-1,86	1,34	-	0,10
Královéhradecký kraj	HODNOTA UKAZATELE								-2,18

ZDROJ: ČSÚ

Z těchto ukazatelů je pro postižení změny vypočten průměrný roční růst¹⁰ a jeho rozdíl k republikovému průměru. Tento je pak upraven vahou pro postižení

$$r_{xy} = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \cdot \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}$$

¹⁰ pomocí MS Excel - POWER((index2004/2000)/100;1/4)*100-100

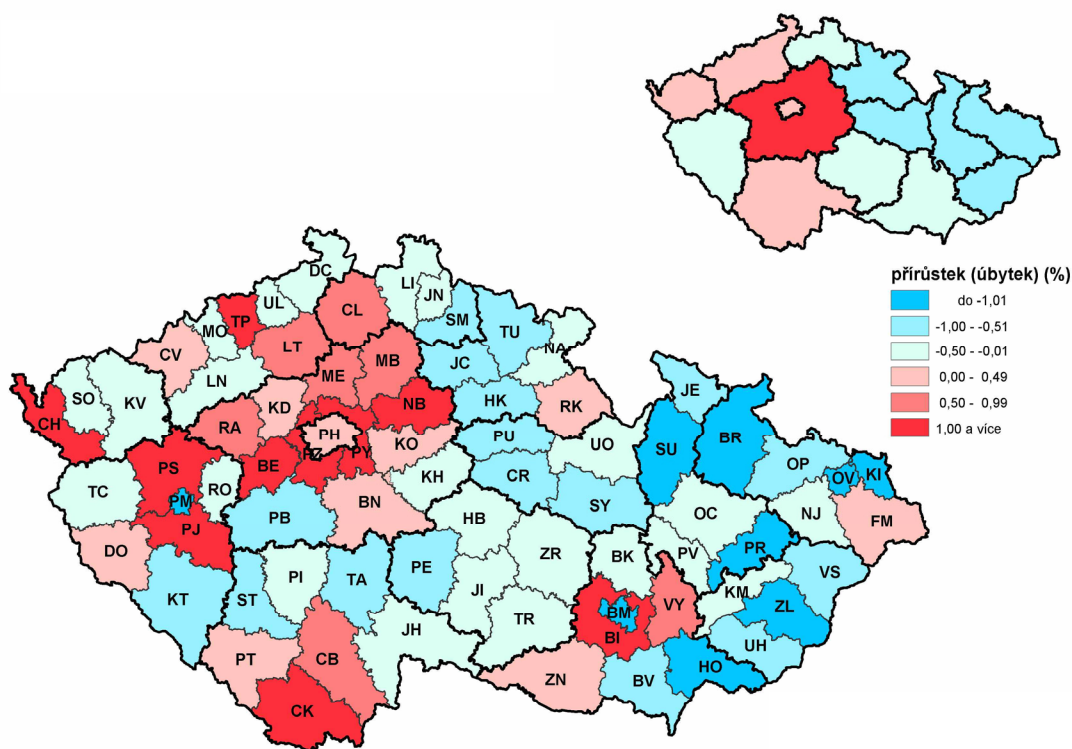
významnosti a dále také směrem působení ukazatele, tj. pozitivní plus a negativní mínus . Pro stanovení vah jsem částečně využil výsledky šetření, při kterém Český statistický úřad oslovil cca 140 odborníků z řad statistiků a odborných uživatelů dat pro zjištění preferencí významnosti jednotlivých ukazatelů.

Interpretace ukazatele je poměrně jednoduchá, v oblasti demografického vývoje obou krajů je na tom s hodnotou -1,58 lépe kraj Pardubický. Je však důležité upozornit na to, že záporná hodnota naznačuje podprůměrnost obou krajů v celorepublikovém srovnání. Takto konstruovaný ukazatel je však velmi citlivý na extrémní hodnoty, proto je nezbytně nutné klást velký důraz na výběr ukazatelů. Pokud by syntetický ukazatel obsahoval složku naprosto odlišnou od vývoje v ostatních letech, pak nevhodně zvolená skladba ukazatele částečně znehodnotí celkový výsledek. Takto zvolený ukazatel nemá příliš velkou vypovídací hodnotu, jednak z důvodu volby období (z demografického hlediska), které již uváděl, a dále také proto, že počet ukazatelů je z důvodu vysoké korelace ostatních charakteristik nízký. Nicméně pro účely demonstrace konstrukce ukazatele zmíněné na začátku je dostatečný. Závěrem bych rád poznamenal, že ukazatel ekonomického vývoje, který následuje v této práci na straně 48 pokládám za názornější a také s větší vypovídací hodnotou.

2.4. ANALÝZA DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE V KRAJÍCH

2.4.1. POČET OBYVATEL

Pardubický kraj patří k nejméně lidnatým krajům České republiky. K 31. 12. 2004 žilo na území Pardubického kraje 505 285 obyvatel, což představuje 4,9 % obyvatelstva České republiky. Ve sledovaném období se počet obyvatel v kraji snížil o 2 976 osob, tj. o 0,6 %. Vývoj celkového počtu obyvatel souvisí především s přirozenou měnou obyvatel¹¹. Tato situace se v kraji projevuje trvale od roku 1994. Úbytek obyvatel přirozenou měnou je dlouhodobým problémem, i když se porodnost mírně zvyšuje. Její intenzita však není tak vysoká, aby nahradila populační úbytek v důsledku úmrtí.

Obr. č. 1: Změna počtu obyvatel v letech 2000 a 2004

ZDROJ: ČSÚ

V Královéhradeckém kraji je situace obdobná, meziroční úbytek počtu obyvatel se pohyboval kolem 0,2 procent. Nicméně v posledních dvou letech období byl zaznamenán nejmenší úbytek 0,05 procent, a to může naznačovat zlepšující se

¹¹ tj. se změnami v počtu narozených a zemřelých

situaci. Podle počtu obyvatel patří kraj v rámci České republiky mezi menší kraje, na počtu obyvatel České republiky se v roce 2000 i 2004 podílel 5,4 %. Hustota obyvatelstva měla stejně jako v Pardubickém kraji klesající úroveň, v roce 2000 činila v kraji 115,8 a v republice 130,2 osob/km², v roce 2004 to bylo 115,0, resp. 129,6 osob/km².

Tab. č. 2: Vývoj počtu obyvatel

	2000	2001	2002	2003	2004
Pardubický kraj					
Hustota obyvatelstva osoby/km ²	112,6	112,2	112,1	111,9	111,8
Střední stav obyvatelstva celkem	508 542	507 981	506 849	506 389	505 193
z toho ženy	259 660	259 099	258 674	258 315	257 969
Na 1 000 obyvatel středního stavu					
přírůstek (úbytek) - přirozený	-1,03	-1,16	-1,14	-1,40	-0,77
přírůstek (úbytek) - stěhováním	0,68	-0,98	-0,13	-0,67	0,37
Index stáří - muži (k 31.12.)	63,89	65,09	66,62	68,37	70,30
Index stáří - ženy (k 31.12.)	104,32	106,36	109,14	112,43	115,57
Královéhradecký kraj					
Hustota obyvatelstva osoby/km ²	115,8	115,4	115,3	115,1	115,0
Střední stav obyvatelstva celkem	551 297	550 556	548 698	547 720	546 995
z toho ženy	283 125	282 437	281 771	281 158	280 833
Na 1 000 obyvatel středního stavu					
přírůstek (úbytek) - přirozený	-1,51	-1,55	-1,40	-1,68	-1,02
přírůstek (úbytek) - stěhováním	-0,07	-1,29	-0,23	0,09	0,53
Index stáří - muži (k 31.12.)	67,23	68,91	70,60	72,33	74,57
Index stáří - ženy (k 31.12.)	112,01	113,65	116,65	119,22	122,08

ZDROJ: ČSÚ

Meziroční přirozený přírůstek vykazoval v kraji ve všech sledovaných letech, stejně jako v kraji Pardubickém, zápornou hodnotu (počet zemřelých převyšoval počet narozených), migrační úbytky se však v letech 2003 a 2004 změnilly na migrační přírůstky. V roce 2004 byl celkový úbytek 267 osob tvořen ztrátou obyvatelstva přirozenou měnou ve výši 557 osob a migračním přírůstkem ve výši 290 osob. Nežádoucí úbytek obyvatelstva je snižován přílivem imigrantů ze zahraničí, tento stav bude pokračovat i v budoucnu. Oba kraje jsou ve vývoji počtu obyvatel v téměř shodné situaci, která koresponduje s celorepublikovým a ostatně i evropským trendem.

2.4.2. VĚK A RODINNÝ STAV

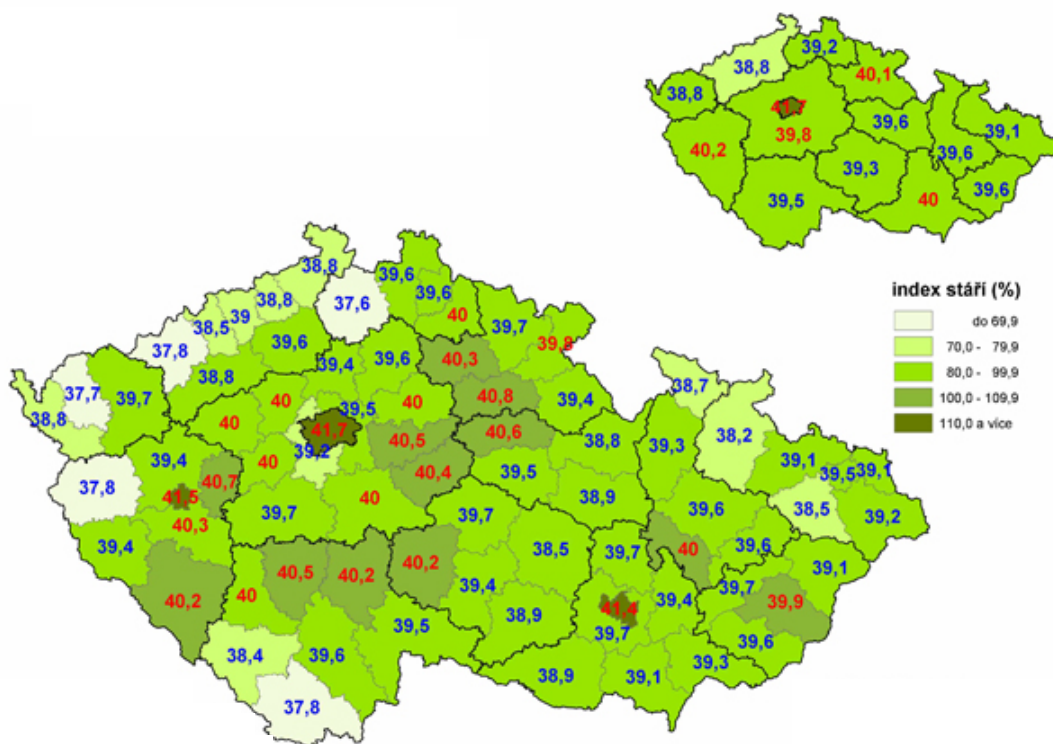
Po pohlaví je druhou základní demografickou charakteristikou jednotlivce věková struktura, tj. statistické rozdělení obyvatelstva podle věku. Věkové

složení obyvatelstva v sobě odráží předchozí demografický vývoj včetně migračních procesů. Věková skladba je provázaná rovněž s přirozeným pohybem. Pro třídění do tří základních skupin: 0-14 let, 15-64 let, 65 a více let, se někdy ještě používá označení předproduktivní, produktivní a poproduktivní věk. Souhrnně je možno považovat věkovou strukturu populace za výsledek předchozích procesů porodnosti, úmrtnosti a migrace. Zároveň představuje základ budoucího demografického vývoje.

Na věkové struktuře obyvatelstva obou sledovaných krajů se stejně jako na struktuře České republiky projevily zejména výkyvy ve vývoji porodnosti, zejména výrazné snížení porodnosti v 90. letech 20. století. Důsledky poklesu porodnosti v první polovině devadesátých let a její trvalá nízká hladina pozorujeme na věkové skladbě obyvatel krajů. I když v posledních letech počty narozených mírně rostly, počet a podíl dětí do 14 let v populaci kraje nadále klesal. Zastoupení této věkové skupiny se ve sledovaném období v Pardubickém kraji snížilo o 1,3 procenta na 15,6 %, v absolutním vyjádření se počet dětí do čtrnácti let ve stejném období snížil o téměř 7 tisíc. V sousedním kraji Královéhradeckém došlo k obdobnému snížení o 1,2 procenta na 15,1%. Koncem 80. let a v první polovině 90. let přicházela do věku ekonomické aktivity silná generace sedmdesátých let a početně tak posílila kategorii osob ve věku 15 – 64 let. V posledních letech jsou přírůstky této věkové kategorie omezeny stále se snižujícími počty dětí, které překračují věkovou hranici 14 let.

Osoby starší 65 let se v roce 2004 podílely na celkovém počtu obyvatel Pardubického kraje 14,4 % obyvatelstva kraje. Podíl nejstarší generace po celá devadesátá léta mírně rostl. Dále je patrný v obou krajích nárůst podílu obyvatel ve věku 50 až 64 let, zvýšení o 2,2 resp. 2,3 % v Královéhradeckém kraji, který je způsoben generacemi narozenými v natalitní vlně po druhé světové válce. O 0,6 procenta vzrostl v obou krajích v souvislosti s prodlužováním střední délky života podíl osob kategorie 80 a více let. Stárnutí populace se odráží také ve zvyšování průměrného věku obyvatel Pardubického kraje, který v letech 2000 – 2004 vzrostl z 38,4 na 39,6 let. Obyvatelstvo tohoto kraje je také v průměru nepatrně (o 0,2 roku) mladší než je republikový průměr.

Královéhradecký kraj patří mezi „starší“. Podíl dětí byl v roce 2004 sice vyšší než v České republice, tj. 15,1 % v kraji oproti 14,9 %, ale průměrný věk obyvatel kraje se zvýšil o 1,1 roku, z 39,0 na 40,1 roků.

Obr. č. 2: Průměrný věk a index stáří v roce 2004

ZDROJ: ČSÚ

Porovnáme-li věkový medián¹², pak je nižší než průměrný věk, což je dáno převážně pozitivní asymetričností věkového rozložení. Pokud by byl věkový medián vyšší než věkový průměr, znamenalo by to nepřírozenou strukturu populace s těžištěm ve starším věku. Tato situace vzhledem ke stárnutí populace nastane pravděpodobně již v nedaleké budoucnosti příštích dvaceti let. Výhodou věkového mediánu je, že na rozdíl od průměrného věku, je medián méně ovlivněn nepravidelnostmi ve statistickém rozložení a lze jej kvalifikovaně odhadnout i u populací, u nichž není známa věková struktura v celém rozpětí. Hodnota věkového mediánu vzrostla v Pardubickém kraji v letech 2000 až 2004 o 1,2 resp. 1,1 u Královéhradeckého kraje.

¹² střední hodnotu rozdělující populaci uspořádanou podle věku na dvě stejně početné části

Tento trend potvrzuje i další ukazatel - index stáří, což je poměr počtu starších osob a dětí v obyvatelstvu. Čím více se index stáří přibližuje hodnotě 100, tím je obyvatelstvo daného území starší. V Pardubickém kraji v letech 2000 až 2004 vzrostla jeho hodnota z 83,5 na 92,2 a kraj Královéhradecký dosahuje ještě vyššího indexu, kdy v roce 2000 připadlo na 100 dětí ve věku 0 – 14 let 88,9 osob ve věku 65 a starších. V roce 2004 to bylo již 97,5, o 8,6 starých osob více. I v této oblasti oba sledované kraje potvrzují celoevropský trend stárnutí obyvatelstva, kdy zejména Královéhradecký kraj má starší obyvatelstvo i z celorepublikového pohledu.

Rodinný stav se zjišťuje zejména při Sčítání lidu, domů a bytů (každoroční bilance nejsou v krajském členění), tj. v desetiletých intervalech a je sledován de iure, tedy nikoli faktický stav. Proto je v následující kapitole využito Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001. Strukturu obyvatelstva podle rodinného stavu ovlivňuje vývoj sňatečnosti, rozvodovosti a úmrtnosti. Vzhledem ke změnám chování populace, jako je odkládání vstupu do manželství či jeho odmítáním a nahrazení nesezdaným soužitím atd., je v obou krajích patrný nárůst počtu svobodných mužů a žen. Při sčítání v roce 1991 tvořili svobodní v Pardubickém kraji 19,8 % všech obyvatel patnáctiletých a starších, do roku 2001 stoupl jejich podíl až na 24,7 %. Mezi muži se procentní zastoupení svobodných v uvedeném období zvýšilo z 24,5 % na 29,7 %; u žen došlo k nárůstu z 15,5 % na 20,0 %. Podíl ženatých/vdaných na populaci patnáctiletých a starších klesl ze 64,8 % v roce 1991 na 57,7 % v roce 2001. V Královéhradeckém kraji je situace obdobná. Snížil se podíl ženatých mužů a vdaných žen, klesl také podíl ovdovělých a naopak vzrostlo zastoupení svobodných a rozvedených u obou pohlaví. V roce 2001 žilo v Královéhradeckém kraji v manželství 58,9 % mužů a 54,7 % žen, 29,1 % mužů a 19,8 % žen bylo svobodných. Dále je možné v obou krajích pozorovat i růst úrovně rozvodovosti a mírný pokles sňatečnosti rozvedených osob vedoucí tedy k růstu procentního zastoupení rozvedených osob v populaci. Podíl rozvedených osob na obyvatelstvu patnáctiletém a starším vzrostl mezi posledními sčítáními v Pardubickém kraji o 2,7 procentní body (z 5,4 % v roce 1991 na 8,1 % v roce 2001). Vzhledem k tomu, že po rozvodu vstupují znovu do manželství častěji muži, je podíl rozvedených mužů

nižší 7,5 %, než podíl rozvedených žen 8,7 %. V sousedním kraji se na skladbě obyvatelstva podílelo 8,3 % rozvedených mužů a 9,9 % rozvedených žen. Počet rozvedených se zvýšil téměř totožně s krajem Pardubickým o 2,8 procentních bodů. U kategorie osob ovdovělých je patrný procentní pokles podílu ovdovělých z důvodu prodlužující se délky života a přírůstku osob v nejvyšších věkových kategoriích. V této kategorii osob najdeme také nejvýraznější rozdíl mezi pohlavími. Vlivem mužské nadúmrtosti je podíl ovdovělých žen výrazně vyšší.

Je proto možné tvrdit, že v obou krajích se projevuje změna chování, kterou bylo možno pozorovat již v osmdesátých letech minulého století nejprve ve skandinávských zemích. Domnívám se, že tato změna je zapříčiněna především těmito skutečnostmi:

- individuální uplatnění ve veřejném životě, změna hodnot a preferencí,
- delší studium, cestování,
- odkládání plodnosti a sňatečnosti do vyššího věku,
- vysoký výskyt nemanželského soužití (kohabitací),
- vysoký podíl dětí narozených mimo manželství.

Tyto jsou preferovány před klasickým rodinným životem, je tedy možné tvrdit, že po severní a západní Evropě dorazil tento trend i do střední a východní Evropy.

2.4.3. NAROZENÍ, ZEMŘELÍ

V průběhu 90. let minulého století došlo v obou porovnávaných krajích, stejně jako v celorepublikovém měřítku, k výraznému snížení úrovně plodnosti, které do značné míry souviselo se změnami ve sňatečnosti. Nejviditelnějším projevem již zmiňovaných změn v reprodukčním chování byl značný pokles počtu narozených dětí. Demografie sleduje celou řadu ukazatelů věnující se této problematice (viz kapitola Demografie). Nejjednodušší je například tzv. hrubá míra porodnosti, což je počet živě narozených dětí v daném období připadající na 1 000 obyvatel středního stavu (např. v Pardubickém kraji z hodnoty 9,1 v roce 2000 vzrostla na 9,5 v roce 2004). Dlouhodobě nejnižší počet narozených na 1 000 obyvatel připadá na okres Pardubice. Obecně však

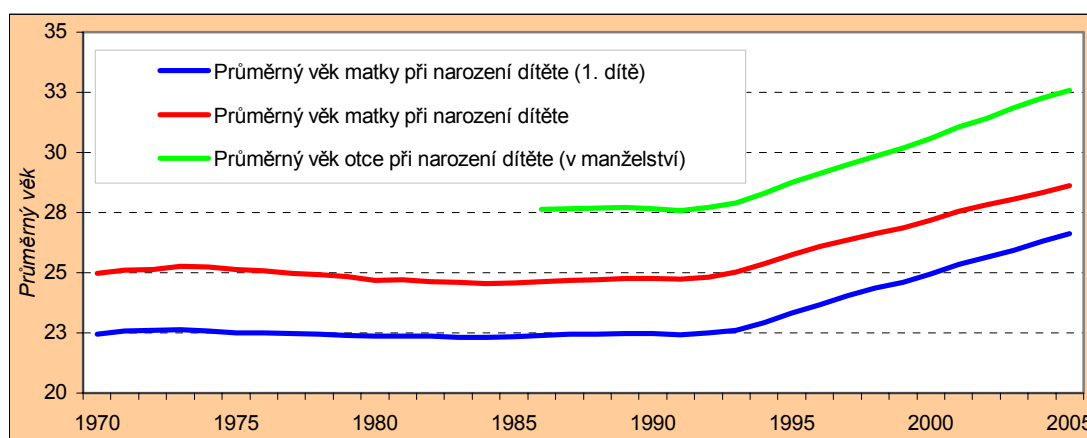
hrubé míry vyjadřují počet demografických událostí připadající na 1 000 obyvatel středního stavu a jsou značně závislé na věkové struktuře obyvatelstva, čímž do jisté míry ztrácejí svoji vypovídací schopnost. K odstranění vlivu věkové struktury se v demografické statistice používá metoda tzv. standardizace. Je také přesnější vycházet z počtu žen ve fertilním věku.

Velmi používaný a srozumitelný je ukazatel úhrnné plodnosti, který udává, jak již bylo zmíněno, průměrný počet dětí připadající na jednu ženu ve věku 15 – 49 let. Pokud by se během tohoto období neměnily míry plodnosti žen podle věku (počet dětí živě narozených ženám v určitém věku, připadajících na 1000 žen v tomto věku) a zůstaly na úrovni roku, za který je úhrnná plodnost vypočítána. Je to hodnotný a dobře srovnatelný ukazatel v čase i v území. V obou krajích byl tento ukazatel hluboko pod úrovní prostého zachování reprodukce populace, tj. pod 2,1. Ve sledovaném období byla maximální hodnota u obou krajů v roce 2004 a to v Pardubickém 1,227 (tj. každé ženě by se mělo během jejího reprodukčního období narodit 1,227 dětí) a Královéhradeckém 1,240. Tuto skutečnost je možné označit za alarmující, neboť podobná situace panuje i v republikovém měřítku a pokles počtu obyvatel je zmírňován pouze přistěhovalci. Tento negativní trend je nutné zvrátit aktivní velkorysou a zejména promyšlenou prorodinou a zejména pronatalitní politikou po vzoru Rakouska a ostatních vyspělých zemí.

Tuto situaci potvrzuje i další ukazatel, tzv. hrubá míra reprodukce, která udává počet dívek, které by se průměrně živě narodily jedné ženě v dané populaci, v průběhu jejího reprodukčního období, za předpokladu zachování plodnosti žen podle věku, zjištěné v daném kalendářním roce. Udává, jak již bylo řečeno v teoretickém úvodu, jakou měrou nahradí generace dcer generaci matek, pokud odhlédneme od úmrtnosti dívek do věku matky při porodu. Čistá míra reprodukce respektuje i úmrtnostní poměry v dané populaci a vyjadřuje, kolik dívek, které by se podle hrubé míry reprodukce narodily v průměru každé ženě, by se dožilo věku matky v době svého narození. V Pardubickém kraji po celá 90. léta 20. století klesala, v letech 2000 až 2004 je možno pozorovat mírný nárůst z hodnoty 0,563 na 0,593. Obdobně mírně vzrostla hodnota čisté míry

reprodukce, v posledních pěti letech z 0,557 na 0,587. V Královéhradeckém kraji je situace obdobná, kdy čistá míra reprodukce vzrostla z hodnoty 0,560 na 0,594. Prostá obnova populace je zajištěna v případě, že je hodnota čisté míry reprodukce rovna 1.

Již zmíněné změny v chování populace dokládá i posun plodnosti žen do vyššího věku. Obrázek č. 3 *Průměrný věk rodičů v České republice v dlouhodobém vývoji* velmi názorně tuto situaci dokládá v republikovém měřítku, tento trend sledují i oba kraje.

Obr. č. 3: *Průměrný věk rodičů v České republice v dlouhodobém vývoji*

ZDROJ: ČSÚ

V devadesátých letech byl nejplodnějším obdobím věk 20 – 24 let, od roku 1999 se toto období přesouvá do věkové kategorie 25 – 29 let. Rozdíl je patrný i v další věkové kategorii. Průměrný věk matek při porodu vzrostl v letech 2000 až 2004 v Pardubickém kraji o 1,5 roku na 28,2 let, věk prvorodiček činil 26,4 let. Královéhradecký kraj se příliš nelišil s hodnotou 28,4 roků, u prvorodiček v roce 2004 byl průměr shodný též 26,4 roků. To je asi o dva roky méně než je běžné v západní Evropě.

Poměrně negativním jevem posledních let je i zvyšující se podíl dětí narozených mimo manželství. Z části je pravděpodobně ovlivněn špatně nastavenými sociálními dávkami pro svobodné matky, preferujícími svobodné matky před klasickým rodinným uspořádáním velikostí dávky podpory. V roce 2004 se v Pardubickém kraji mimo manželství narodilo 25,4 % dětí, tj. nárůst proti počátku období o devět procent. V sousedním kraji je situace obdobná,

mimo manželství se narodí každé třetí dítě. Děti v takových případech vyrůstají buď jen s jedním z rodičů, nebo je vychovává pár, který ale odmítá manželství formálně uzavřít.

Tab. č. 3: Narození a zemřelí

	Měřicí jednotka	2000	2001	2002	2003	2004
Pardubický kraj						
Na 1 000 obyvatel středního stavu						
živě narození	‰	9,1	8,8	9,2	9,2	9,5
zemřelí	‰	10,1	9,9	10,3	10,6	10,3
Kojenecká úmrtnost ¹⁾	‰	4,1	2,2	4,9	3,4	3,7
Novorozenecká úmrtnost ²⁾	‰	3,0	1,1	3,2	2,4	2,5
Potrátovost ³⁾	‰	440,3	412,4	403,7	368,2	353,7
Královéhradecký kraj						
Na 1 000 obyvatel středního stavu						
živě narození	‰	9,0	9,0	9,0	9,3	9,5
zemřelí	‰	10,5	10,5	10,4	11,0	10,5
Kojenecká úmrtnost ¹⁾	‰	2,8	3,8	4,0	3,5	5,4
Novorozenecká úmrtnost ²⁾	‰	2,0	2,8	3,0	1,8	3,7
Potrátovost ³⁾	‰	502,1	471,9	474,6	463,8	442,5

¹⁾ zemřelí do 1 roku na 1 000 živě narozených

²⁾ zemřelí do 28 dnů na 1 000 živě narozených

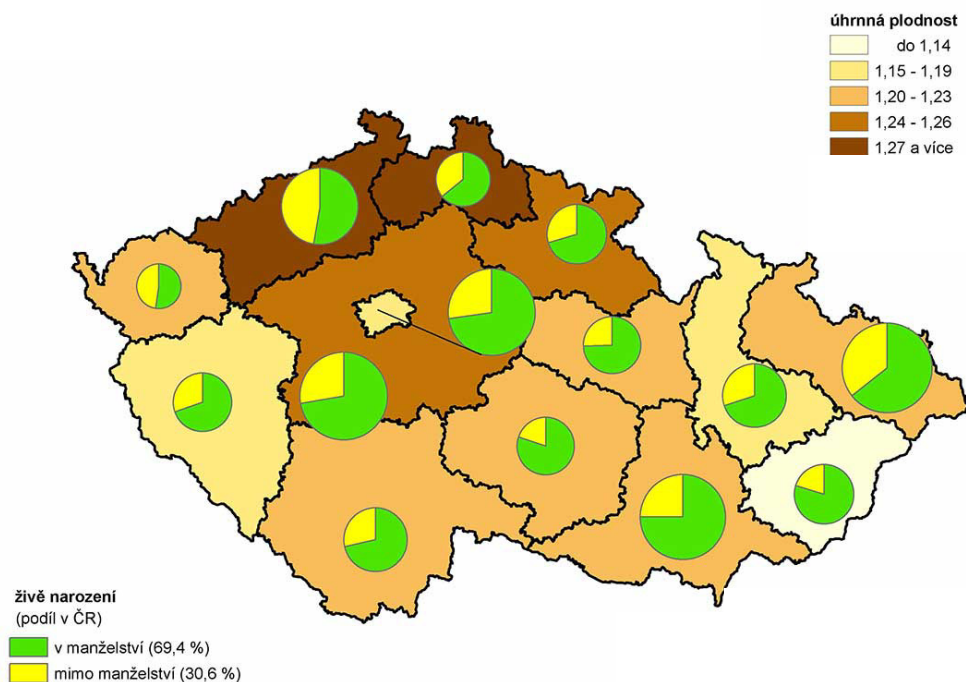
³⁾ potraty na 1 000 narozených celkem

ZDROJ: ČSÚ

Pozitivní vývoj probíhal u potratovosti. Klesal jak počet samovolných potratů, tak i v důsledku rozšíření užívání moderních antikoncepčních prostředků také umělá přerušování těhotenství¹³. Ve sledovaných letech nebyl úbytek počtu potratů celkem tak výrazný, v roce 2004 bylo v Pardubickém kraji 1 710 potratů, což ve srovnání s rokem 2000 představuje pokles o 326. Ve srovnání s rokem 1991 jde již však o snížení o více než dvě třetiny. Pozitivní vývoj sledujeme i v Královéhradeckém kraji z 2 499 potratů v roce 2000 bylo na konci období „jen“ 2 300, nicméně v roce 1991 jich bylo přes pět tisíc.

Spolu s počtem narozených, kterým byla věnována první část této kapitoly, tvoří počet zemřelých dvě položky tzv. přirozené měny. Přirozená měna je pojem používaný pro označení procesů rození a vymírání lidských populací. Častěji než počet zemřelých se však používá ukazatel úmrtnosti, což je přepočtený počet zemřelých na 1000 obyvatel středního stavu.

¹³ jde o vžitý termín pro ukončení, termín přerušování je v tomto významu nesmyslný

Obr. č. 4: Plodnost a podíl dětí narozených mimo manželství v roce 2004

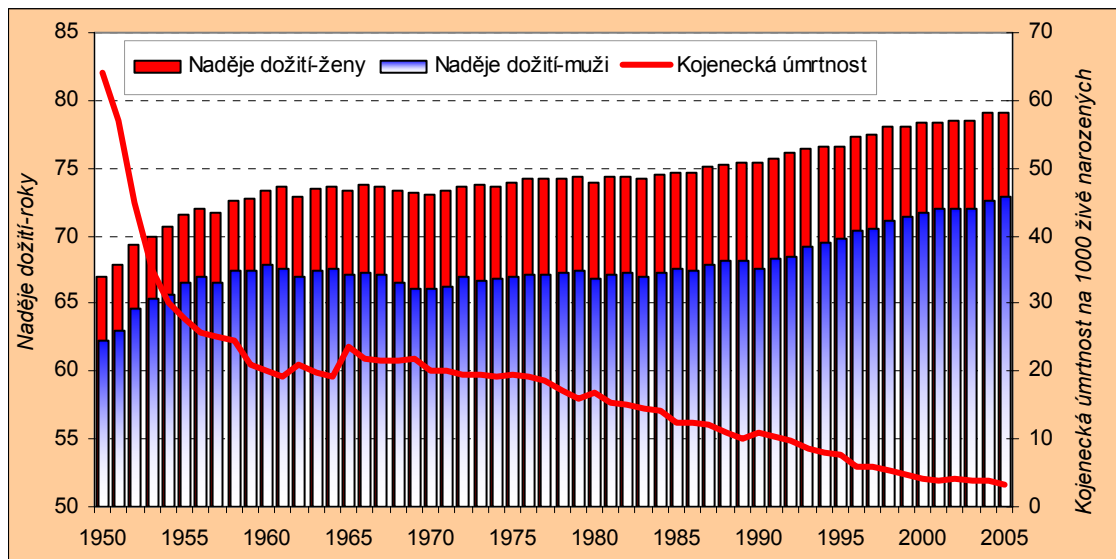
ZDROJ: ČSÚ

Celkové zlepšování úrovně úmrtnosti, pozorované od roku 1990, jak v obou regionech, tak i v celorepublikovém měřítku, je výsledkem změny životního stylu velké části populace, která žije „zdravěji“ než dříve, a také dalších vlivů, mezi které můžeme řadit např. zlepšení kvality lékařské péče, částečně zlepšení životního prostředí atd. Toto zlepšování zdravotního stavu populace a prodlužování střední délky života již ve sledovaném období není v regionech tak patrné. V období let 2000 až 2004 vzrostla hrubá míra úmrtnosti v Pardubickém kraji z 10,1 na 10,3. V roce 2004 zde zemřelo 5 208 obyvatel, tedy o 72 více než na začátku období, v sousedním kraji Královéhradeckém zemřelo v tomto roce celkem 5 747 obyvatel, což bylo o 52 méně než v roce 2000. Úmrtnost činila v letech 2000 i 2004 průměrných 10,5 ‰, tedy stejně jako byla úmrtnost v České republice. Zde je však nutné upozornit na to, že na základě tohoto ukazatele by se dalo usoudit, že sousední kraj Královéhradecký dosahuje hodnot horších, a to navzdory obecně vžitému názoru (velmi

podporovanému například Magistrátem města Hradec Králové), že tento kraj je proti kraji Pardubickému zdravější a čistší. Je to proto, že tento ukazatel je příliš ovlivněn věkovou strukturou zkoumané populace. Proto jsem dále použil další z ukazatelů, který tuto domněnku vyvrací. Jde o ukazatel standardizovaná míra úmrtnosti, o kterém je pojednáno v dalším odstavci.

K odstranění vlivu věkové struktury se používá metoda standardizace. Standardizovaná míra úmrtnosti přepočítává stavy skutečně zemřelých na daném území na věkovou strukturu vyššího územního celku. Odpovídá na otázku, jak by se změnil počet zemřelých, kdyby věková struktura zůstala stále stejná a změnily se jen úmrtnosti podle věku. Standardizovaná míra úmrtnosti se v Pardubickém kraji pohybovala od 10,4 v roce 2000 do 10,3 v roce 2004, Královéhradecký kraj dosahoval hodnot od 9,9 do 10,0. Přikláním se tedy spíše k použití tohoto ukazatele, který naznačuje, že po odstranění vlivu věkové struktury je na tom lépe Královéhradecký kraj.

Dalším, často zmiňovaným ukazatelem, je naděje dožití. Naděje dožití udává počet let, který v průměru zbývá osobě v daném věku na dožití, zůstanou-li zachovány stávající úmrtnostní poměry a vychází z úmrtnostních tabulek. Bývá používán zejména jako naděje dožití při narození, ve které vyjadřuje pravděpodobnou délku života osoby právě narozené za předpokladu setrvání úmrtnostních poměrů platných v roce, ve kterém se osoba narodila. Tento ukazatel má dlouhodobě zlepšující se tendenci díky zlepšování lékařské péče a ostatních faktorů, jak naznačuje obrázek č. 5 *Naděje dožití a kojenecká úmrtnost v České republice*. V Pardubickém kraji ve sledovaném období vzrostla naděje dožití při narození u mužů o 0,8 roku z 72,10 na 72,9 roků, u žen ve stejném období došlo ke zvýšení o 0,4 roku z 78,4 na 78,8 let. Je možné také sledovat zmenšování rozdílu naděje dožití mezi muži a ženami z 6,2 na 5,9 roku za sledované období. V Královéhradeckém kraji vzrostla naděje dožití u mužů o 0,97 z 72,16 na 73,13 let, u žen tento nárůst činil 0,51 z hodnoty 78,67 na 79,18. Rozdíl naděje dožití mezi muži a ženami se za období snížil na 6,05.

Obr. č. 5: Naděje dožití a kojenecká úmrtnost v České republice

ZDROJ: ČSÚ

V obou krajích je shodný trend zvyšování délky života, nicméně lepších ukazatelů dosahuje nejen díky absenci velkých znečišťovatelů životního prostředí Královéhradecký kraj.

2.4.4. SŇATKY A ROZVODY

Celorepublikový trend odkládání sňatků do vyššího věku partnerů, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, je velmi silný v obou krajích a je pozorován ve všech vyspělých zemích. Zatímco dříve uzavírali mladí lidé sňatek nejčastěji mezi 20. až 24. rokem věku, nyní je věková skupina s největší četností sňatků 25 – 29 let. Sňatky jsou také čím dál tím častěji nahrazovány nesezdanými soužitími.

V letech 2000 – 2004 sňatků ubylo jak absolutně, tak v relativním vyjádření (počtu sňatků na 1000 obyvatel). V roce 2004 bylo v Pardubickém kraji uzavřeno 2 343 sňatků, tj. na tisíc obyvatel tak připadalo 4,6 sňatků. V sousedním kraji to bylo 2 650 sňatků, tedy poněkud lepších 4,84 sňatků na 1000 obyvatel. Podíl svobodných (tedy nikoliv rozvedených či ovdovělých) ženichů i nevěst se v roce 2004 pohyboval okolo 75 %, na začátku 90. let však přesahoval 80 %. Vzrostl dále podíl rozvedených ženichů a nevěst, v roce 2004

činil více než 20 %. Jak již bylo zmíněno, odsun zakládání rodin do pozdějšího věku dokumentuje také věk nevěst a ženichů. Za posledních pět let se zvýšil věk nevěst o 1,9 v Pardubickém a o 1,7 roků v kraji Královéhradeckém, tj. na 28,8, resp. 29,3; věk ženichů o 1,9, resp. o 1,5 roků, tj. na 31,5 v Pardubickém a na 32 let v kraji Královéhradeckém.

Tab. č. 4: Sňatky a rozvody

	Měřicí jednotka	2000	2001	2002	2003	2004
Pardubický kraj						
Na 1 000 obyvatel středního stavu						
sňatky	‰	5,2	5,0	5,1	4,5	4,6
rozvody	‰	2,6	2,8	2,7	2,8	2,9
potraty	‰	4,0	3,6	3,7	3,4	3,4
Index rozvodovosti		49,8	55,7	54,3	63,4	62,4
Královéhradecký kraj						
Na 1 000 obyvatel středního stavu						
sňatky	‰	5,5	5,2	5,0	4,8	4,8
rozvody	‰	2,8	3,0	3,3	3,0	3,3
potraty	‰	4,5	4,3	4,3	4,3	4,2
Index rozvodovosti		51,1	57,9	65,9	63,4	67,1

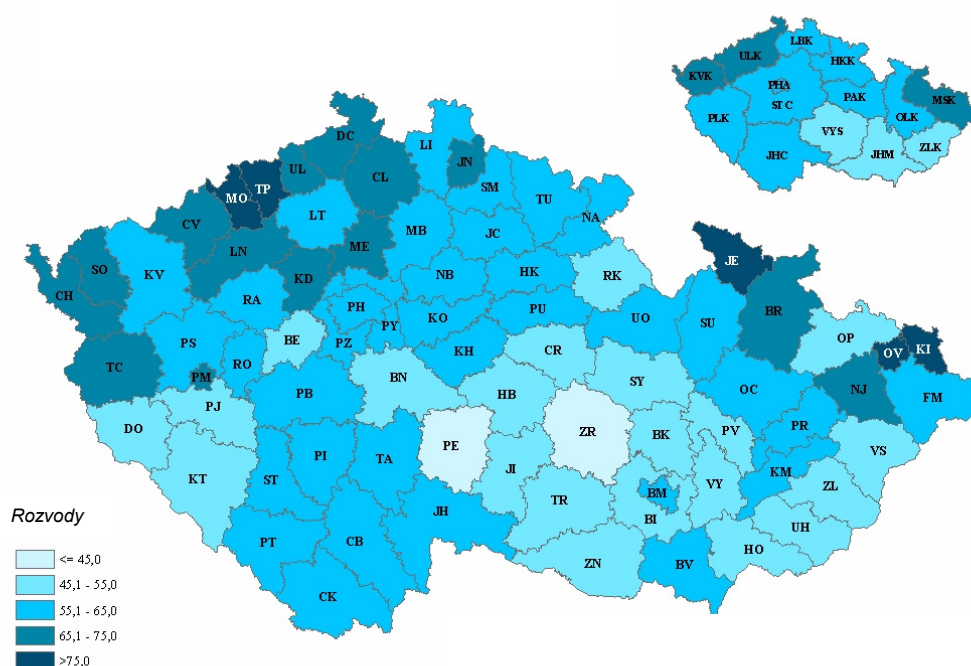
ZDROJ: ČSÚ

Ženich starší než nevěsta byla ve všech sledovaných letech varianta častější, vyskytující se u přibližně 70 % sňatků. Zhruba tři čtvrtiny tvořily svobodní a čtvrtinu rozvedení. Zajímavý je také pokles počtu snoubenců se základním vzděláním a se středním vzděláním bez maturity ve prospěch osob s vyšším vzděláním, částečně související s růstem vzdělanosti populace. U mužů uzavírajících sňatek převažuje střední vzdělání bez maturity, nejvíce snoubenek dosáhlo středního vzdělání s maturitou. Celkem logicky nejvíce sňatků připadá na snoubence se stejnou úrovní dosaženého vzdělání nebo o stupeň nižším, vysokoškoláci si berou nejčastěji snoubenky se vzděláním vysokoškolským nebo středním s maturitou atd.

Oproti sňatečnosti, která se dlouhodobě snižovala, byl u vývoje rozvodovosti zaznamenán opačný trend. Vysoká rozvodovost byla zaznamenávána i před rokem 1989 a tento negativní trend dále pokračuje. Změny podmínek rozvodu v rámci novelizace Zákona o rodině¹⁴ s platností od 1. 8. 1998 se projevíly

¹⁴ novelizace např. ztížila rozvody manželství s nezletilými dětmi a zakázala rozvody v prvním roce manželství

pouze v dočasném poklesu rozvodů v roce 1999. Sledované období let 2000 až 2004 již prakticky příliš neovlivňuje. V porovnání s průměrem České republiky (3,2 ‰) je na tom lépe kraj Pardubický, který spolu s moravskými kraji má rozvodovost podprůměrnou, tj. 2,9 ‰, ačkoliv i zde je patrný vzrůstající trend, za sledované období činil nárůst o 0,3 ‰. Oproti tomu je na tom Královéhradecký kraj s hodnotou 3,25 ‰ a nárůstem o 0,42 ‰ poněkud hůře.

Obr. č. 6: Rozvody na 100 sňatků - průměr 2000 až 2004

ZDROJ: ČSÚ

S přibývajícím délkou trvání manželství se podíl rozvádějících se manželství zvyšuje (často se jedná o fakticky zaniklá manželství, která jsou tedy jen formálně rozvedena). V roce 2004 se manželství trvající 15 a více let podílela na celkovém počtu rozvodů 39,4 v Pardubickém a 37,7 % v Královéhradeckém kraji.

Často je používán poněkud nešťastně konstruovaný index rozvodovosti, který udává počet rozvodů, připadajících v daném časovém intervalu a v daném

území na 100 sňatků, uzavřených ve stejném časovém intervalu a stejném území. Tento ukazatel je v rozporu s obecnou statistickou definicí indexu, protože číselník a jmenovatel jsou jak věčně, tak časově odlišné, tedy pokud by nebyl počet sňatků konstantní. Nicméně, jak znázorňuje obrázek č. 6 *Rozvody na 100 sňatků - průměr 2000 až 2004*, i tento poněkud diskutabilní ukazatel, pokud se použije průměrná hodnota za období, napovídá, že obecně vžitý předpoklad nízké rozvodovosti v regionech s větším podílem věřícího obyvatelstva je platný (viz kraje Zlínský a Jihomoravský). Ve sledovaných krajích tento ukazatel potvrzuje jednak trend zvyšování rozvodovosti a také horší situaci v Královéhradeckém kraji, kde činil nárůst z 51,1 na 67,1 proti 49,8 na 62,4 u kraje Pardubického. Jako nejčastější příčina rozvratu manželství jsou uváděny ostatní, blíže nespecifikované příčiny, ale také například rozdíl povah, nevěra a na straně mužů také alkoholismus.

Je zřejmé, že údaje o obyvatelstvu obou krajů shodně potvrzují oddalování sňatků do pozdějšího věku v souladu s republikovými a ostatně i evropskými trendy. Je pravděpodobné, že i v těchto krajích bude narůstat podíl skupiny obyvatel (tzv. singles), která se nikdy nevdá či neožení. V oblasti rozvodovosti je na tom relativně lépe kraj Pardubický s nižší rozvodovostí, než kraj Královéhradecký.

3. EKONOMICKÝ VÝVOJ

3.1. PŘÍKLADY EKONOMICKÝCH UKAZATELŮ

Mezi hlavní problémy regionální statistiky v ekonomické oblasti je nedostatek validních dat, proto některé ukazatele zmíněné v této kapitole je možné použít pouze na úrovni republiky, nikoli však pro porovnání dvou krajů. Jedním z důležitých ukazatelů, u kterého máme důvěryhodná data za regiony, je **hrubý domácí produkt** (dále jen „HDP“). Hrubý domácí produkt je klíčový ukazatel systému národního účetnictví, představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích činností považovaných v systému národního účetnictví za produktivní. Jde o propočet v kupních cenách, za které jsou realizovány tržní výkony. U netržních služeb jsou výkony vyjádřeny souhrnem mezipotřeby, náhrad zaměstnancům a spotřeby fixního kapitálu. Prvotní propočet je proveden v běžných cenách, pro potřeby sledování vývoje s vyloučením vlivu změn cen následuje převod do stálých cen.

Růst HDP ve stálých cenách (reálný růst) je uváděn v procentech. Je to základní indikátor vnitřní rovnováhy. Od HDP se odvíjí příjmy obyvatelstva a také jejich životní úroveň (často aproximovaná poměrem HDP/obyvatel). HDP je také jeden ze základních hospodářsko-politických cílů. Dalším ukazatelem jsou například **výdaje na konečnou spotřebu domácností**, které zahrnují hodnotu výrobků a služeb užitých domácnostmi pro uspokojení individuálních potřeb, uhrazených z důchodů domácností a pořízených nákupem, dary i formou naturální spotřeby. Nepatří sem však nákupy určené pro podnikatelskou činnost nebo výdaje na konečnou spotřebu vlády a neziskových institucí sloužících domácnostem (včetně společenských organizací), představující hodnotu netržních služeb poskytovaných uvedenými institucemi pro uspokojení individuálních a kolektivních potřeb, hrazené ze státního rozpočtu, rozpočtu obcí a z jiných příspěvků. Vyčísľují se jako rozdíl mezi výkony a příjmy z vlastní činnosti všech rozpočtových institucí a většiny příspěvkových organizací poskytujících netržní služby, zdravotních pojišťoven a neziskových institucí sloužících domácnostem. Společnou charakteristikou těchto institucí je, že jejich činnost není motivována tvorbou zisku. Dalším

důležitým ukazatelem je **hrubý veřejný dluh** (pro regionální analýzy spíše dluh územně samosprávných celků) měřený jako podíl na HDP v %. Údaje o něm jsou ve vládní finanční statistice aktualizované vždy zhruba 180 dní po konci roku. Vyjadřuje míru zadlužení vládního sektoru, který se skládá z ústřední vlády a státních institucí, zdravotních pojišťoven, mimorozpočtových fondů a územně samosprávných celků. Přídomek „hrubý“ zde znamená neočištěný o pohledávky vládního sektoru. V našich podmínkách tvoří téměř 90 % státní dluh a významný je ještě rychle rostoucí dluh územně samosprávných celků. Nárůst veřejného dluhu je tak způsoben hlavně deficitním státním rozpočtem. Co se týče přijatelné hodnoty, bývá uváděna hranice z maastrichtských kritérií, která činí 60 % HDP. Kromě toho dynamika růstu veřejného dluhu by neměla být vysoká. Veřejný dluh souvisí s ekonomickou situací země – růstem HDP, podobně jako dluh každého občana a jeho příjmové situace.

V regionální statistice je často používán ukazatel **tvorby hrubého fixního kapitálu**, jenž obsahuje hodnotu pořízení hmotného i nehmotného investičního majetku koupeného, převzatého nebo vyrobeného ve vlastní režii, sníženou o jeho prodej a předání. Patří sem i pořízení formou finančního leasingu. Cílem pořízení je vždy využívat tento investiční majetek při produktivní činnosti, nespádají sem předměty dlouhodobé spotřeby pořízené domácnostmi pro uspokojování konečné spotřeby. Další ukazatel **tvorba hrubého kapitálu ve formě změny stavu zásob, rezerv a ceností** se určuje jako rozdíl mezi doplňováním a čerpáním těchto zásob. **Hrubá míra investic** se definuje jako podíl tvorby hrubého fixního kapitálu + změna stavu zásob + čisté pořízení ceností na HDP. Tato veličina znázorňuje nespotřebovanou část HDP v běžném roce, kde spotřeba je rozprostřena do období příštích. Toto ovšem neplatí beze zbytku, protože do investic nejsou zahrnuty předměty dlouhodobé spotřeby nakupované domácnostmi, ale ani výdaje na výzkum a vývoj. Míra investic je publikována ČSÚ a vychází z národního účetnictví. Investice tvoří základ pro budoucí výrobu a spotřebu, mohou tak předjímat růst produktu v středním a delším období.

Této oblasti se samozřejmě týká také celý soubor indexů, zmíním alespoň některé. Velmi důležité jsou **cenové indexy**, které jsou od roku 2001

publikovány podle nových revidovaných indexních schémat, které vycházejí ze struktury roku 1999. V rámci komplexní revize, která probíhala za jednotlivé cenové okruhy v průběhu roku 2000, byly revidovány váhové systémy, výběry cenových reprezentantů a zpravodajských jednotek. Váhy byly stanoveny na základě tržeb za rok 1999. Současně došlo u cenových indexů ke změně základního období, kterým je u nových cenových indexů, publikovaných od roku 2001, prosinec 1999 (event. průměr roku 1999). Jako jednotné indexní referenční období byl zaveden pro všechny cenové indexy průměr roku 2000. Cenové indexy jsou vypočítávány na základě cen za výběrové soubory reprezentantů a vybrané zpravodajské jednotky agregací jednoduchých indexů cen reprezentantů do úhrnů pomocí výpočetního vzorce typu Laspeyres v modifikované podobě. Pro výpočet se používají stálé váhy z roku 1999.

Dalším z řady indexů je například **index cen zemědělských výrobců**, je počítán měsíčně z cen zjišťovaných u cca 650 vybraných výrobců v zemědělství. Ceny jsou očištěny od daně z přidané hodnoty. Zjišťovány jsou realizační, smluvní ceny určené pro tuzemský trh. Od roku 2001 jsou ceny zemědělských výrobců zjišťovány u 95 základních zemědělských výrobců (cenových reprezentantů), z toho je 63 rostlinných, včetně ovoce a zeleniny, a 32 živočišných. Průměrné ceny sledovaných výrobků se vypočítávají prostým aritmetickým průměrem z cen jednotlivých výrobců. Pro výpočet individuálních, skupinových indexů a úhrnného indexu cen je stanoveno stálé váhové schéma, které vychází ze struktury tržeb za produkci zemědělských výrobků v měsících roku 1999.

Méně používaný je **index cen v lesnictví**, je počítán měsíčně z cen zjišťovaných u více než 60 vybraných výrobců surového dřeva. Ceny jsou očištěny od daně z přidané hodnoty. Zjišťovány jsou realizační, smluvní ceny, určené pro vnitřní trh. Od 1. 1. 1995 jsou ceny v lesnictví zjišťovány na 35 základních listnatých a jehličnatých sortimentech surového dříví (cenových reprezentantech). Průměrné ceny sledovaných výrobků se vypočítávají prostým aritmetickým průměrem z cen jednotlivých výrobců dřeva. Pro výpočet individuálních a skupinových indexů a úhrnného indexu cen v lesnictví je stanoveno stálé váhové schéma, které vychází ze struktury tržeb za produkci

surového dříví v roce 1999. Základním cenovým obdobím indexu jsou ceny zjištěné za prosinec 1999.

Naopak často používaný je **index cen průmyslových výrobců**. Od roku 2001 jsou i indexy cen průmyslových výrobců vypočítávány na základě nových revidovaných indexních schémat, které vycházejí ze struktury tuzemských tržeb roku 1999 (dřívější indexy ze struktury tržeb roku 1993). Nové revidované schéma indexu cen průmyslových výrobců platné od roku 2001 obsahovalo k 1. lednu 2001 celkem 5 736 cenových reprezentantů, šetřených u 1 340 zpravodajských jednotek.

Dalším indexem je **index cen stavebních prací, stavebních děl a nákladů stavební výroby**. Od roku 1995 v návaznosti na revizi cenových indexů byl v indexu cen stavebních prací zaveden nový, moderní typ statistického výkaznictví typu "pendl", tzn., že výkaz, resp. formuláře výkazu se po dobu min. 2 let nemění a vrací se od zpravodajské jednotky na státní statistiku a zpět.

Dále můžeme zmínit např. **úhrnný index cen tržních služeb**, jenž byl poprvé publikován v lednu 1997. Je vypočten v měsíční časové řadě od prosince 1993. Zahrnuje indexy cen tržních služeb v podnikatelské sféře, indexy cen vnitrostátní nákladní dopravy, služeb pošt a telekomunikací, peněžnictví, pojišťovnictví, podnikatelských služeb a služeb v oblasti nemovitostí a pronájmu a indexy cen stočného. **Index cen služeb pošt a telekomunikací** je počítán měsíčně od r. 1993 z cen zjišťovaných u vybraných zpravodajských jednotek. Dalšími indexy jsou např. **index cen peněžnictví, index cen pojišťovnictví, index cen ostatních podnikatelských služeb** atd.

Dalším důležitým ukazatelem je **míra růstu cenové hladiny** neboli **míra inflace**, často v pojetí **indexu spotřebitelských cen**. Publikuje ji ČSÚ vždy měsíčně, osm dnů po skončení období. Inflace je důležitým ukazatelem vztahu mezi domácí nabídkou a poptávkou, ostatně jako je cena na každém dílčím trhu. Spotřebitelské ceny se sledují na spotřebních koších založených na souboru vybraných druhů zboží a služeb placených obyvatelstvem. Za cenové reprezentanty byly vybrány takové výrobky a služby, které se významně podílejí na vydáních obyvatelstva a svým rozsahem pokrývají celou sféru spotřeby.

Celkový počet reprezentantů je cca 800. Ceny jednotlivých druhů zboží a služeb se zjišťují měsíčně přímo ve vybraných prodejnách a provozovných služeb pracovníky krajských správ ČSÚ. Velmi hodnotné jsou **údaje o příjmech a vydáních domácností**, které jsou získávány z výsledků výběrového šetření statistiky rodinných účtů. Jednotkou výběru a zpravodajskou jednotkou je domácnost, tzn. soubor osob společně bydlících a společně hospodařících. Výběr domácností (zpravodajů) statistiky rodinných účtů se provádí záměrným kvótním výběrem.

Velmi důležitou charakteristikou této oblasti jsou také **zaměstnanci a jejich mzdy**. Jde o zaměstnance v evidenčním počtu ekonomických subjektů, který zahrnuje osoby v hlavním i vedlejším pracovním, služebním nebo členském poměru. V údajích o počtu zaměstnanců a průměrných mzdách nejsou zahrnuty osoby vykonávající veřejné funkce (např. poslanci, senátoři, uvolnění členové zastupitelstev všech stupňů atd.), soudci, ženy na mateřské dovolené, osoby na rodičovské dovolené (nepracují-li současně v pracovním poměru), učni, osoby pracující pro firmu na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a zaměstnanci ekonomických subjektů statisticky nesledovaných.

Průměrná hrubá měsíční mzda představuje podíl mezd bez ostatních osobních nákladů, připadající na jednoho zaměstnance evidenčního počtu za měsíc. Do mezd se zahrnují základní mzdy a platy, příplatky a doplátky ke mzdě nebo platu, prémie a odměny, náhrady mezd a platů, odměny za pracovní pohotovost a jiné složky mzdy nebo platu, které byly v daném období zaměstnancům zúčtovány k výplatě. Jedná se o hrubé mzdy, tj. před snížením o pojistné na všeobecné zdravotní pojištění a sociální zabezpečení, zálohové splátky daně z příjmů fyzických osob a další zákonné nebo se zaměstnancem dohodnuté srážky. Průměrné hrubé měsíční mzdy jsou vypočteny na fyzické osoby. Od 1. čtvrtletí 2003 došlo k rozšíření okruhu zahrnovaných subjektů, a to o dříve nepublikovanou část resortu Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra. Jsou zpravidla uváděny za podniky s 20 a více zaměstnanci, vč. zaměstnanců u soukromých podnikatelů nezapsaných do obchodního rejstříku a v odvětví finanční zprostředkování, bez ohledu na počet zaměstnanců. A stejným způsobem i u nepodnikatelské sféry, tj. za zaměstnance organizačních složek

státu, příspěvkových organizací částečně financovaných ze státního či územních rozpočtů a institucí, které nehopodaří za účelem zisku.

Významným znakem je vztah mezi reálnými mzdami a produktivitou práce. **Index reálné mzdy** je podílem indexu nominální mzdy a CPI za shodné období a publikuje ji ČSÚ 55 dní po konci čtvrtletí. Pokud je růst reálných mezd vyšší než růst produktivity (ukazatel je kladný), potom dochází k tlakům na pokles ziskovosti podniků, který podniky mohou řešit cenovým růstem a tedy růstem míry inflace. Rovněž může předstih růstu mezd před produktivitou vést k tomu, že růst domácí produkce nestačí růstu domácí poptávky a tak se může zhoršovat běžný účet. Pro omezení tlaků na cenový růst a vnější rovnováhu je důležité, aby tento ukazatel nedosahoval vysokých hodnot a aby co nejvíce reálného růstu mezd bylo „kryto“ růstem produktivity práce.

Na závěr můžeme zmínit ukazatel **tržby v maloobchodě, ubytování a stravování**, který obsahuje celkové tržby s DPH za zboží, vlastní výrobky a služby, zjišťované měsíčním šetřením na konstantním poli podniků. Publikovaný však bývá index těchto tržeb proti stejnému období předchozího roku, a to za maloobchod, ubytování a stravování; podle dvoumístné Odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ¹⁵).

O organizační struktuře národního hospodářství nás informují údaje z **Registru ekonomických subjektů**, který eviduje právnické osoby, organizační složky státu, které jsou účetní jednotky a dále fyzické osoby, které mají postavení podnikatele.

3.2. SYNTETICKÝ UKAZATEL EKONOMICKÉHO VÝVOJE

Pro základní popis vývoje obou regionů v letech 2000 až 2004 jsem opět podle stejné metodiky navrhl syntetický ukazatel. I zde je samozřejmě výsledek syntetického ukazatele ovlivněn výběrem ukazatelů, v ekonomické oblasti je však k dispozici velké množství nekorelujících ukazatelů, a proto je jeho vypovídací hodnota větší než tomu bylo u demografického ukazatele. Platí zde ,

¹⁵ Systém pro kategorizaci údajů, které souvisí s organizační jednotkou - ekonomickým subjektem. Poskytuje základnu pro přípravu statistických údajů o různých vstupech, výstupech, tvorbě kapitálu a finančních transakcích ekonomických subjektů.

že vypočtené hodnoty mají povahu syntetických ukazatelů a zahrnují v sobě vážený vliv jednotlivých proměnných. Přesto je nutné i zde mít velkou dávku obezřetnosti při volbě ukazatelů a interpretaci výsledného ukazatele, neboť výsledek je částečně ovlivněn tím, že většina dat v ekonomické oblasti je dostupná zpravidla nikoli podle skutečné ekonomické činnosti, ale podle administrativního sídla podniku. Toto ve svém důsledku může „znevýhodnit“ například méně lidnatý kraj. Dále je třeba vzít v úvahu, že výsledek je ovlivněn konstrukcí syntetického ukazatele, který vychází pro výpočet průměrné roční změny z krajních let. Vzhledem k tomu, že porovnávám pouze dva regiony, které navíc nejsou příliš rozdílné, rozhodl jsem se tento vliv zanedbat.

Pro konstrukci ukazatele jsem v počátku uvažoval následující ukazatele:

- Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele (Kč)
- Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele (Kč)
- Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (Kč)
- Výnosy - obiloviny celkem v t/ha
- Míra ekonomické aktivity (v %) - podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných na počtu všech osob starších 15-let
- Podíl zaměstnaných v terciéru (v %)
- Průměrné hrubé měsíční mzdy v Kč (fyzické osoby)
- Produktivita práce (roční) z tržeb průmyslové povahy na zaměstnance v Kč
- Průměrný počet přenocování hostů v ubytovacích zařízeních - cizinci - hromadná zařízení
- Regionální hrubá přidaná hodnota v terciárním sektoru - podíl na HPH kraje v %
- Tržby z průmyslové činnosti na 1 zaměstnance (v tis. Kč b.c.)

- Stavební práce podle dodavatelských smluv podle místa stavby na 1 000 obyvatel (v mil. Kč b.c.)
- Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních na 1 000 obyvatel
- Registrovaná vozidla na 1 000 obyvatel

Bohužel, ukazatele hrubý domácí produkt na 1 obyvatele, čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele a produktivita práce (roční) z tržeb průmyslové povahy na zaměstnance v KČ, byly jako silně korelující ze syntetického ukazatele nakonec vyloučeny. Pokud by se tak nestalo, byl by výsledek částečně deformován, tj. stejný jev by mohl mít při ponechání závislých ukazatelů ve srovnání několikanásobnou váhu. Výpočet byl opět proveden pomocí funkce Correl v Microsoft Excel¹⁶. Výsledný ukazatel je tedy nakonec složen z ukazatelů v tabulce č.: 5 *Syntetický ukazatel změny v oblasti ekonomie*.

Z těchto nekorelujících ukazatelů je pro postižení změny vypočten průměrný roční růst¹⁷ a jeho rozdíl k republikovému průměru. Tento je stejně jako u demografického vývoje upraven vahou pro postižení významnosti a také směru ukazatele, tj. pozitivní plus a negativní mínus. Pro stanovení vah byly opět využity jak výsledky šetření při němž Český statistický úřad oslovil uživatele dat pro zjištění preferencí významnosti jednotlivých ukazatelů, tak vlastní preference v případech, kde výsledky šetření ČSÚ nebyly k dispozici.

V oblasti ekonomického vývoje obou krajů je na tom s hodnotou 0,21 lépe kraj Pardubický, který je i v republikovém pohledu mírně nadprůměrný. Oproti sousednímu Královéhradeckému kraji je na tom lépe o 1,73 bodu, neboť Královéhradecký kraj v syntetickém ukazateli ekonomického vývoje dosáhl podprůměrných -1,52 bodu.

¹⁶
$$r_{xy} = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \cdot \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}$$

¹⁷ pomocí MS Excel - POWER((index2004/2000)/100;1/4)*100-100

Tab. č. 5: Syntetický ukazatel změny v oblasti ekonomie

	2000	2001	2002	2003	2004	průměrný roční růst	rozdíl ČR	směr +/-	váha
Míra ekonomické aktivity (v %) - podíl zam. a nezam. na osoby starších 15-let	59,20	58,72	59,36	59,37	58,08	-0,48	0,03	+	0,10
Zaměstnaní v terciálním sektoru v %	54,11	49,42	48,11	47,79	48,25	-2,82	-3,75	+	0,10
Průměrné hrubé měsíční mzdy v Kč (fyzické osoby)	11695	12641	13502	14581	15579	7,43	0,15	+	0,12
Průměrný počet přenocování hostů v ubytovacích zařízeních - cizinci	3,19	3,35	3,09	3,95	3,47	2,10	3,16	+	0,06
Regionální hrubá přidaná hodnota v terciálním sektoru - podíl na HPH kraje v %	49,24	50,35	50,61	50,42	49,67	0,22	-0,30	+	0,16
Tržby z průmyslové činnosti na 1 zaměstnance (v tis. Kč b.c.)	1311,7	1546,5	2179,9	2539,5	2901,5	21,95	12,99	+	0,10
Stav. práce dle dod. smluv podle místa stavby na 1 000 obyv. (v mil. Kč b.c.)	14,68	15,07	16,72	19,73	21,98	10,61	0,80	+	0,09
Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních na 1 000 obyvatel	630	578	561	606	670	1,58	-2,58	+	0,07
Registrovaná vozidla na 1 000 obyvatel	576,95	589,46	605,87	617,25	632,89	2,34	-0,21	+	0,05
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (Kč)	43189	51730	50294	40656	42758	-0,25	-6,16	+	0,11
Výnosy - obiloviny celkem v t/ha	4,18	4,37	4,36	3,96	5,44	6,82	-1,87	+	0,04
Pardubický kraj	HODNOTA UKAZATELE								0,21
Míra ekonomické aktivity (v %) - podíl zam. a nezam. na osoby starších 15-let	61,02	60,21	59,63	59,04	57,94	-1,29	-0,78	+	0,10
Zaměstnaní v terciálním sektoru v %	49,81	52,19	51,01	51,19	56,18	3,05	2,13	+	0,10
Průměrné hrubé měsíční mzdy v Kč (fyzické osoby)	11945	12943	13752	14734	15732	7,13	-0,16	+	0,12
Průměrný počet přenocování hostů v ubytovacích zařízeních - cizinci	3,76	3,59	3,97	3,85	3,89	0,91	1,97	+	0,06
Regionální hrubá přidaná hodnota v terciálním sektoru - podíl na HPH kraje v %	49,46	51,31	53,34	54,38	52,94	1,72	1,20	+	0,16
Tržby z průmyslové činnosti na 1 zaměstnance (v tis. Kč b.c.)	1218,8	1291,4	1247,3	1384,6	1586,9	6,82	-2,14	+	0,10
Stav. práce dle dod. smluv podle místa stavby na 1 000 obyv. (v mil. Kč b.c.)	22,28	21,81	19,38	19,83	23,60	1,44	-8,37	+	0,09
Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních na 1 000 obyvatel	1666	1651	1827	1760	1739	1,09	-3,07	+	0,07
Registrovaná vozidla na 1 000 obyvatel	605,98	614,57	625,59	636,69	653,03	1,89	-0,66	+	0,05
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (Kč)	51861	44008	59520	48949	51743	-0,06	-5,97	+	0,11
Výnosy - obiloviny celkem v t/ha	4,34	5,01	4,42	4,18	5,64	6,79	-1,90	+	0,04
Královéhradecký kraj	HODNOTA UKAZATELE								-1,52

ZDROJ: ČSÚ

Pardubický kraj si v tomto období vedl dobře zejména díky nárůstu tržeb z průmyslové činnosti na zaměstnance a poměrně rychle se zvyšující průměrné době přenocování zahraničních hostů v hromadných ubytovacích zařízeních

naznačuje, že turisté do Pardubického kraje jezdí na delší pobyty. V neposlední řadě má na tento výsledek vliv i mírně nadprůměrně rostoucí hrubá měsíční mzda. Kraj Královéhradecký dosáhl ve většině ukazatelů podprůměrného růstu, s výjimkou průměrného počtu přenocování zahraničních hostů, mírně se zvyšujícím podílu terciárního sektoru na hrubé přidané hodnotě a nárůstu počtu zaměstnanců v tomto sektoru. Toto je určitá výhoda, neboť rozvoj terciárního sektoru je podporován a žádoucí.

3.3. HLAVNÍ RYSY OVLIVŇUJÍCÍ REGIONÁLNÍ EKONOMIKU

V této kapitole shrnuji základní faktory, které měly ve sledovaném období hlavní vliv na vývoj a stav ekonomiky ve sledovaných územích. Nejdůležitější změnou za poslední roky je bezesporu vstup ČR do Evropské unie v roce 2004 a s tím související pokračující oživení ekonomiky.

Míra zaměstnanosti je u nás zhruba na úrovni průměru zemí EU, nicméně: „Zaměstnanost se v české ekonomice nevyvíjí tak, aby byla kvantitativním zdrojem ekonomického růstu. Svědčí o tom dlouholetý pokles zaměstnanosti, který v letech 1995-2004 dosáhl v průměru ročně 0,6 % a nezastavil se ani ve vzestupné fázi ekonomického růstu v letech 2000 až 2004.“¹⁸ Dalším, dle mého názoru dlouhodobě vážným problémem, je pomalý růst kvality lidských zdrojů, měřený počtem vysokoškoláků a počtem let studia. Ačkoliv růst počtu vysokoškoláků je u nás zřejmý již několik let, stále v této oblasti nedosahujeme průměru evropských zemí.

Velmi pozitivním rysem patrným ve sledovaném období je růst produktivity práce, který je výrazně vyšší v porovnání s vývojem v EU-15. Přesto úroveň produktivity práce (měřená v přepočtu na hodiny) nedociluje ještě 50 % průměrné úrovně EU-15. Dalším dlouhodobým vývojovým trendem je akcelerace tvorby hrubého fixního kapitálu. Investiční míra je v porovnání se zeměmi EU nadprůměrně vysoká. Zejména díky velkým investicím do životního

¹⁸ CZESANY, S. *Analýza makroekonomického vývoje v roce 2004*, Praha, Český statistický úřad, 2005, s. 7,

prostředí, energetiky a dopravní infrastruktury. Investiční aktivity také přinesly výrazné efekty v úspoře pracovních sil.

Za neutrální můžeme považovat vliv makroekonomických politik, kdy stabilní inflace měla převážně podpurný vliv na ekonomický růst s výjimkou krátkodobých deflačních tlaků z let 2002 a 2003. V rámci měnového vývoje byl prorůstový vliv nízkých úrokových sazeb vyvážen nadměrným posilováním koruny, jež zpomalovalo růst rostoucího vývozu. Za problém považuji v oblasti politiky makroekonomického vývoje absenci významnější podpory dlouhodobých růstových faktorů (výzkum&věda&vzdělávání). Další výraznou tendencí byla akcelerace vývozu, která v roce 2004 zapříčinila poprvé zvrát v příspěvku čistého vývozu na HDP ze záporných čísel na kladná. Česká republika v roce 2004 splnila jako jediná ze čtveřice ČR, Maďarsko, Polsko a Slovensko kritéria Maastrichtské smlouvy. Podmínku cenové stability plní Česká republika dlouhodobě a kritérium fiskální stability splnila ČR poprvé v roce 2004, kdy kritériem je přijatý limit do 3 % HDP. Dále v tomto roce byla dodržena kritéria vládního dluhu a také úrokových sazeb.

Tab. č. 6: Ukazatele průmyslových subjektů ČR

		2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl
Účetní přidaná hodnota na jednoho pracovníka	tis. Kč	389	417	483	535	607	218
Rentabilita úhrnných vložených prostředků (ROA)	%	2,31	3,68	4,32	5,14	6,51	4
Rentabilita vlastního jmění (ROE)	%	5,24	7,92	8,94	10,47	12,71	7
Rentabilita tržeb (ROS)	%	2,27	3,44	4,02	4,76	5,62	3
Rentabilita nákladů	%	1,99	3,11	3,64	4,49	5,42	3
Nákladovost	%	98,05	96,99	96,49	95,70	94,86	-3
Doba obratu zásob	dny	45	42	40	39	38	-7

ZDROJ: ČSÚ

Optimistický pohled na sledované období poskytuje tabulka č. 6, která znázorňuje vývoj ekonomických ukazatelů za průmyslové podniky (souhrn za právnické a fyzické osoby) v České republice¹⁹. **Účetní přidaná hodnota na pracovníka** je zde vypočtena jako podíl účetní přidané hodnoty a počtu

¹⁹ Jedná se o výsledky zpracování ročního statistického šetření v ekonomických subjektech s převažující průmyslovou činností. Počínaje rokem 1997 je roční strukturální šetření připravováno ve spolupráci s francouzským statistickým úřadem INSÉE.

zaměstnaných osob. **Rentabilita úhrnných vložených prostředků** znázorňuje podíl hospodářského výsledku po zdanění a majetku (aktiv) celkem. Další z ukazatelů **Rentabilita vlastního jmění** - je podíl hospodářského výsledku po zdanění a vlastního jmění. **Rentabilita tržeb** je vypočítána jako podíl hospodářského výsledku po zdanění a součtu tržeb za prodej vlastních výrobků, služeb a zboží. **Rentabilita nákladů** znamená podíl hospodářského výsledku po zdanění a celkových nákladů (výdajů). **Nákladovost** je podíl celkových nákladů a celkových výnosů a konečně. **Doba obratu zásob** je podíl celkových zásob a průměrných denních tržeb (celkové tržby děleno 360). Vyjadřuje tedy počet dnů, na které by vystačil stav zásob.

Dalším podstatným rysem tohoto období je změna struktury průmyslu ve prospěch odvětví s vyšším růstovým potenciálem. Slabým místem strukturálních změn je zbrzdění růstu podílu služeb.

„Sektor služeb zastavil zvyšování podílu na HDP v roce 2001. Na tomto vývoji participuje více faktorů, k těm nejdůležitějším patří pozastavení tvorby nových pracovních míst.“²⁰ Pokrok byl docílen u indikací znečištění vzduchu, jejichž důsledkem bylo oddělení křivky vývoje HDP od vývoje jednotlivých emisí škodlivin. Energetická náročnost výroby je však stále téměř dvojnásobná v porovnání s průměrem zemí EU-15. Růst negativního dopadu na životní prostředí zapříčiňuje také růst dopravní náročnosti a v rámci mezinárodního porovnání vykazuje ČR také nadprůměrnou míru emise skleníkových plynů.

3.4. ANALÝZA EKONOMICKÉHO VÝVOJE V KRAJÍCH

3.4.1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Pardubický kraj je možné charakterizovat jako zemědělsko-průmyslový s mírně nadprůměrným podílem zaměstnaných v průmyslu, a také díky výhodnému klimatu a podmínkám v Polabské nížině s produktivním a intenzivním zemědělstvím. Průmysl se v tomto kraji začal rozvíjet již ve druhé polovině 19. století a šlo zejména o průmysl textilní a v menší míře kožedělný, případně

²⁰ [2] CZESANY, S. *Analýza makroekonomického vývoje v roce 2004*, Praha, Český statistický úřad, 2005, s. 24,

i strojírenský. Rozvoj chemického průmyslu, elektrotechniky a energetiky nastal ve 20. století. V kraji se nenachází významnější zásoby nerostných surovin. Mezi nevýznamnější zaměstnavatele patří například Aliachem, a.s.; Foxconn CZ, s.r.o.; Karosa, a.s. Vysoké Mýto; ČSOB Pojišťovna, a.s.; Rieter CZ, a.s. Ústí nad Orlicí nebo Saint-Gobain Vertex, a.s.

Královéhradecký kraj je oblast s urychleně se rozvíjející terciární sférou a cestovním ruchem. Je zde diverzifikovaná průmyslová základna, malý počet velkých podniků, dostatečný počet kvalitních rozvojových ploch, nadprůměrně vysoký počet turistů a vysoký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Stále více se začíná využívat předností, které nabízí krajina s chráněnými krajinnými oblastmi, jako je Krkonošský národní park atd., hospodářsky významná jsou naleziště stavebních minerálií. Mezi důležité zaměstnavatele můžeme řadit Fakultní nemocnici Hradec Králové; Lesy České republiky, s.p.; RUBENA, a.s. Hradec Králové; Finanční ředitelství v Hradci Králové; JUTA, a.s. Dvůr Králové n.L.; TIBA, a.s. Dvůr Králové n.L.; Východočeská energetika, a.s. Hradec Králové; Continental Teves Czech Republic, s.r.o. Jičín nebo Petrof, s.r.o. Hradec Králové.

3.4.2. ORGANIZAČNÍ STRUKTURA A MAKROEKONOMICKÝ RÁMEC

Údaje o organizační struktuře národního hospodářství jsou sestaveny z dat vedených v Registru ekonomických subjektů (RES), který je spravován Českým statistickým úřadem na základě zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě.

Registr ekonomických subjektů je dynamická databáze, jsou v ní evidovány ekonomické subjekty, tj. právnické osoby a dále fyzické osoby, které mají postavení podnikatele. Ekonomický subjekt, který podle informací ze statistických zjišťování nebo z administrativních zdrojů vykazuje ekonomickou aktivitu, se považuje za statistickou jednotku typu podnik. RES je měsíčně aktualizován daty z obchodních rejstříků, živnostenských úřadů a ze statistických zdrojů. Slouží především pro přípravu a realizaci statistických zjišťování. Obsahuje zejména obchodní společnosti, tj. veřejné obchodní společnosti, společnosti s ručením omezeným, komanditní společnosti,

komanditní společnosti na akcie (do roku 1992) a akciové společnosti, dále družstva a družstevní podniky. Registruje též fyzické osoby, zejména soukromé podnikatele podnikající dle živnostenského zákona, samostatně hospodařící rolníky a od 1. 5. 2004 zemědělské podnikatele - fyzické osoby a také fyzické osoby provozující jinou podnikatelskou činnost podle zvláštních předpisů. Soukromými podnikateli podnikajícími dle jiného než živnostenského zákona se rozumí samostatně hospodařící rolníci, členové profesních komor a další fyzické osoby, jejichž podnikatelská činnost je upravena samostatným právním předpisem. Sdružení fyzických osob a sdružení právnických osob zahrnují občanská sdružení a jejich organizační složky s právní subjektivitou, politické strany a hnutí a jejich organizační složky s právní subjektivitou, podniky nebo hospodářská zařízení občanských sdružení nebo politických stran atd.

Tab. č. 7: Organizační struktura NH a makroekonomické ukazatele

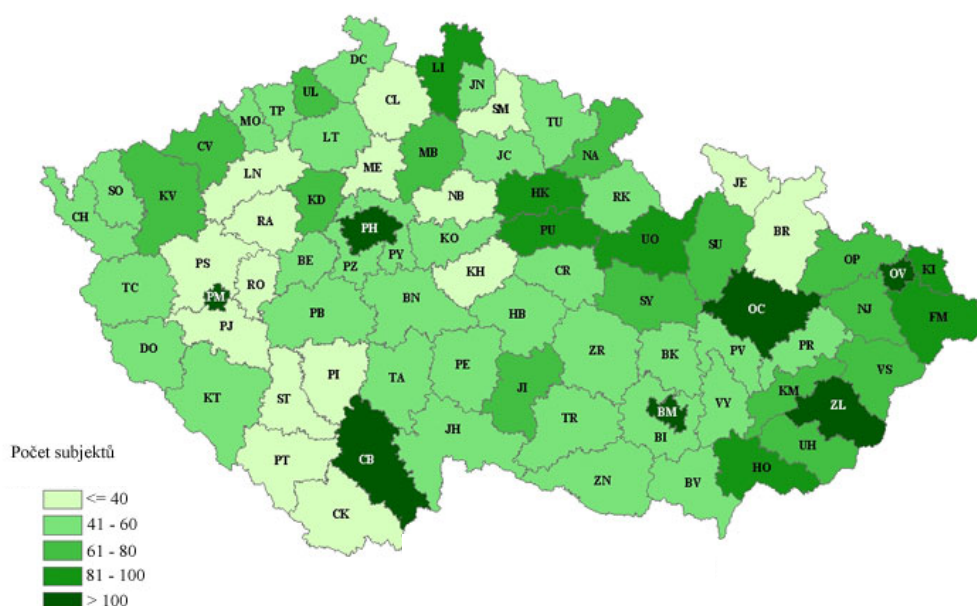
	Měřicí jednotka	Kraj Pardubický		Kraj Královéhradecký	
		2000	2004	2000	2004
Organizační struktura					
Počet registrovaných subjektů		87 738	102 319	108 377	122 313
obchodní společnosti		6 713	7 669	8 375	9 574
fyzické osoby		73 362	84 447	91 854	101 743
Makroekonomické ukazatele					
Hrubý domácí produkt v tržních cenách	mil. Kč	91 004	116 639	105 374	133 767
na 1 obyvatele	Kč	178 950	230 880	191 139	244 549
Podíl sektorů na hrubé přidané hodnotě					
primární	%	6,4	5,9	5,9	5,3
sekundární	%	44,3	44,4	44,7	41,8
terciární	%	49,2	49,7	49,5	52,9
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele	Kč	43 189	42 758	51 861	51 743

ZDROJ: ČSÚ/RES

Počet ekonomických subjektů registrovaných na území obou krajů ve sledovaném období meziročně narůstal. V Pardubickém kraji dosáhl průměrný roční růst počtu registrovaných ekonomických subjektů ve sledovaném období 3,9% (sousední kraj Královéhradecký 3,1 %), nejvíce u družstevní formy o 4,6 % (v Královéhradeckém kraji byl zaznamenán nejvyšší roční růst o 7,5 % u zahraničních osob). Absolutní vyjádření znázorňuje tabulka č.: 7 *Organizační struktura NH a makroekonomické ukazatele*. Z této tabulky je zřejmé, že více

než osmdesátiprocentní podíl tvořily fyzické osoby. Jejich podíl se však v obou krajích postupně snižuje, např. v Pardubickém kraji o 1,1 procentního bodu za poslední dva roky sledovaného období. Přispívá k tomu pomalejší růst počtu soukromých podnikatelů – živnostníků, i klesající počet samostatně hospodařících rolníků. Obchodní společnosti tvoří v Pardubickém kraji 7,5% podíl, tj. pokles za čtyři roky o 0,2 %, naopak v sousedním kraji byl zaznamenán nepatrný nárůst o 0,1 % na 7,8% podíl.

Změny zákonů vyvolaly přeregistrování některých skupin subjektů, což se projevilo např. snížením počtu sdružení v roce 2003, kdy se vyčlenila honební společenstva a také zájmová sdružení právnických osob, (např. zájmová sdružení obcí se v roce 2004 transformovala na svazky obcí). Dále je pro oba kraje charakteristické pokračující snižování počtu státních podniků a také zvýšení počtu příspěvkových organizací, např. v Pardubickém kraji ze 159 v roce 2000 na 750 v roce 2004 (zejména díky převodu školských zařízení do této právní formy).

Obr. č. 7: Počet ekonomických subjektů se 100 a více zaměstnanci k 31.12.2004

ZDROJ: ČSÚ

Z hlediska převažující činnosti subjektů se v 27,5 % v Pardubickém a 26,6 % v Královéhradeckém kraji řadí do odvětví obchod, opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a pro domácnost. Pomalejší růst počtu těchto subjektů zabývajících se obchodní činností (cca o 0,5 % ročně) než růst počtu subjektů podnikajících v řadě dalších odvětví způsobil, že podíl tohoto odvětví na celkovém počtu subjektů poklesl v letech 2000 – 2004 o 3,8 % v Pardubickém a o 2,7 % v Královéhradeckém kraji. Nejvyšší přírůstek počtu subjektů byl v kraji zaznamenán (kromě vzdělávání, kde nárůst činil přes 50 % v obou krajích díky změně legislativy) u podnikání v oblasti nemovitostí a pronájmu, kde činil nárůst počtu registrovaných jednotek 41 % v Pardubickém, resp. poněkud menší nárůst o 35,3 % v sousedním kraji. Další velký růst byl v Pardubickém kraji u ubytování a stravování (29%), následuje stavebnictví, doprava a průmysl s růstem počtu registrovaných subjektů o cca 25 % za sledované období. V Královéhradeckém kraji byl růst o cca 20 % zaznamenán u stavebnictví a ubytování. K úbytku subjektů došlo v obou krajích u finančního zprostředkování, a to o 2,4 % v Pardubickém resp. o 4,6 % v Královéhradeckém kraji.

V dalším oddíle této kapitoly, věnované makroekonomickému rámci, je nutné upozornit, že v roce 2005 došlo k významné změně v metodice výpočtu regionálního hrubého domácího produktu (HDP). Údaje v této kapitole jsou již založeny na metodě smíšené, tj. za sektor nefinančních institucí metodou „bottom-up“ („zdola-nahoru“), a za finanční sektor a sektor veřejné správy nadále metodou „top-down“, tj. rozvrhování hodnot ukazatelů národních účtů do regionů podle regionálně zjištěných indikátorů.

Celková výkonnost ekonomiky kraje je měřena pomocí souhrnných ukazatelů, jako je například hrubá přidaná hodnota, hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, disponibilní důchod domácností atd. Pro oba kraje je ve sledovaném období charakteristické, že podíl na hrubém domácím produktu republiky je konstantní a tvoří hodnotu 4,2% u Pardubického a 4,8% u Královéhradeckého kraje. Tyto hodnoty řadí kraj Pardubický na spodní příčky pomyslného žebříčku podílu jednotlivých krajů. V Pardubickém kraji se hodnota HDP v tržních cenách v letech 2000 – 2004 zvýšila z 91,0 mld. Kč na 116,6

mln. Kč, tj. o 28,2 %. Hodnota HDP na 1 obyvatele vzrostla ze 179 tis. Kč v roce 2000 na 231 tis. Kč v roce 2004, tj. nárůst činil 29 %. Nejvíce se na tvorbě HDP podílel průmysl a obchod. Pokud přepočteme HDP na obyvatele v PPS²¹, pak se Pardubický kraj na konci sledovaného období dostal na 60,4 % státu evropské pětadvacítky s nárůstem za období o 4,9 bodu.

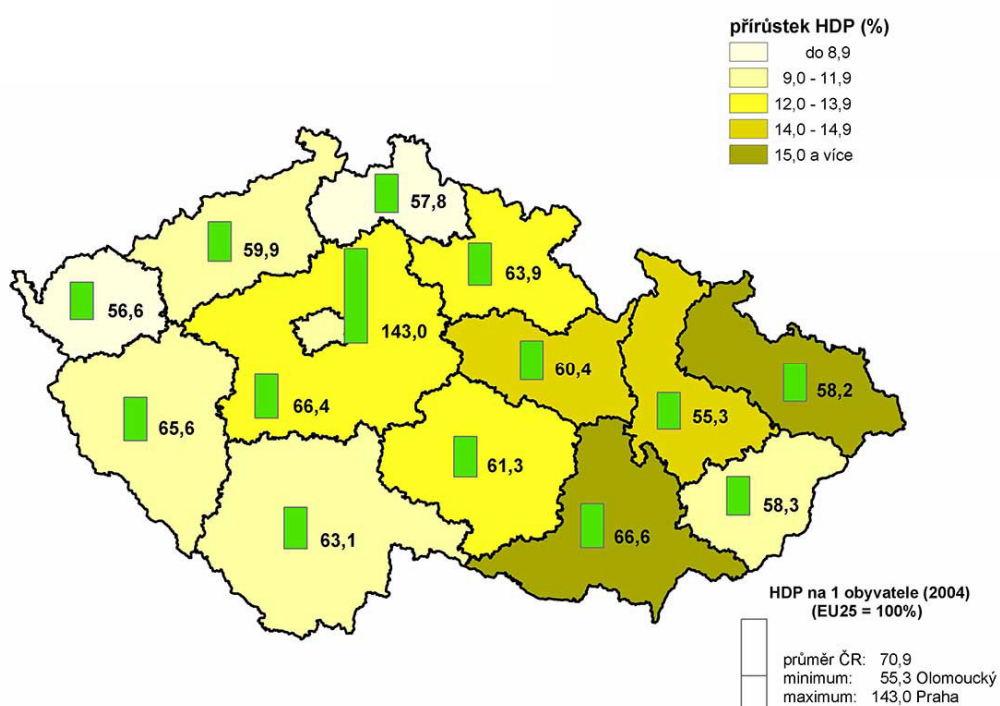
Celkový objem hrubé přidané hodnoty (HPH), což je hrubá výroba zmenšená o cenu materiálu a dalších mezivstupů, vzrostl za sledované období v kraji Pardubickém o 27,3 % na 106 660 mil. Kč. Nejvíce se na objemu HPH podílel průmysl s 37,5 % a s nárůstem za období o 0,5 %. Hodnota hrubé přidané hodnoty na zaměstnance podle sektorů nejrychleji rostla v terciárním sektoru a to téměř o jednu třetinu, v primárním sektoru vzrostla o více než 20 % a v sekundárním o 11 %.

V Pardubickém kraji vykazoval objem fixního kapitálu zejména na počátku období sestupnou tendenci. Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele poklesla za sledované období na 42 758 mil Kč tedy o 1%. Další z velmi důležitých ukazatelů, disponibilní důchod domácností, zaznamenal v Pardubickém kraji nárůst o 20,9 % na hodnotu 62 420 mil Kč, v přepočtu na obyvatele to byl nárůst z 101 526 Kč na 123 557 Kč, tj. průměrný roční růst 5,0 %. Pardubický kraj je ve většině těchto ukazatelů průměrný či podprůměrný a například u tvorby hrubého fixního kapitálu na obyvatele je dokonce nejhorší v rámci celé republiky. V porovnání se sledovaným Královéhradeckým krajem dosahuje horších hodnot, oproti Královéhradeckému kraji však pozitivně hodnotím například rychlejší růst HDP o 1,3 procenta.

V sousedním kraji Královéhradeckém je situace nepatrně lepší a kraj je možno označit za průměrný či mírně nadprůměrný. HDP v tržních cenách vzrostl za sledované období o 26,9 % na 133 767 mil. Kč v roce 2004. V přepočtu na 1 obyvatele kraje byl vytvořen HDP ve výši 244 549 Kč, tedy více než v Pardubickém kraji. Nejvíce se i zde na tvorbě podílel průmysl a to zejména zpracovatelský. Při porovnání HDP na 1 obyvatele v PPS s průměrem EU-25 kraj dosáhl na 63,9 % tohoto průměru, tedy zase mírně lepší hodnota proti

²¹ jednotka pro měření kupní síly

sousednímu kraji (o více než 3 %), s růstem za sledované období o 4,7 % (Pardubický kraj, ale rostl rychleji a to 4,9 %). Další z ukazatelů - hrubá přidaná hodnota v základních cenách dosáhla výše 119 985 mil. Kč v roce 2004 s nárůstem 25,9% tj. necelých 6 % ročně (mírně pomalejší nárůst než v Pardubickém kraji). Více než polovinou se na hrubé přidané hodnotě podílel terciární sektor, v něm nejvíce odvětví doprava, finanční zprostředkování a činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu. Dále sekundární sektor a pouze pěti procenty se podílí primární sektor.

Obr. č. 8: Vývoj hrubého domácího produktu

ZDROJ: ČSÚ

Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele i zde poklesla za sledované období a to na 51 734 mil Kč, tj. o 0,2 % (jde tedy o mírnější pokles než u Pardubického kraje). Další z ukazatelů, disponibilní důchod domácností, zaznamenal v Královéhradeckém kraji nárůst o 21,7 % na hodnotu 72 785 mil. Kč, v přepočtu na obyvatele to byl nárůst z 108 465 Kč na 133 063 Kč, tj. průměrný roční růst 5,2 %.

Závěrem této kapitoly bych rád poznamenal, že poněkud slabší hodnoty makroekonomických ukazatelů v této oblasti u Pardubického kraje neznamenaají, že jde o kraj ekonomicky zaostávající. Naopak, můj názor je a vývoj charakteristik za toto poměrně krátké období jej potvrzuje, že Pardubický kraj má oproti Královéhradeckému kraji zejména díky investicím mnoha nadnárodních společností zdravější základ pro slibnější ekonomickou budoucnost, a je pravděpodobné, že v krátké budoucnosti dosáhne rychlejšího ekonomického vývoje.

3.4.3. PRŮMYSL

Oba kraje si i po strukturálních změnách, které proběhly v 90. letech minulého století, udržely svůj průmyslový ráz. Zejména v Pardubickém kraji se díky zahraničním investicím dále slibně rozvíjí. Sousední Královéhradecký kraj, jak již bylo zmíněno, lze charakterizovat spíše jako zemědělsko-průmyslový.

V úvodu je nutné upozornit, že data v této kapitole jsou za podniky se sídlem na území kraje včetně jejich závodů a provozoven v jiných krajích. V kategorii subjektů se 100 a více zaměstnanci jsou zjišťovány údaje o všech podnicích, v menších subjektech je zjišťování výběrové.

V Pardubickém kraji se k nejdůležitějším zaměstnavatelům v průmyslu řadí AVX, s.r.o. Lanškroun; ALIACHEM, a.s. Pardubice; FOXCONN CZ, s.r.o. Pardubice; KAROSA, a.s. Vysoké Mýto; Panasonic Mobile & Automotive Systems Pardubice; OEZ, s.r.o. Letohrad; KIEKERT-CS, s.r.o. Pardubice; Rieter CZ, a.s. Ústí nad Orlicí; Saint-Gobain Vertex, a.s. Litomyšl a Automotive Safety Components International, s.r.o. Jevíčko. Počet podniků s převažující průmyslovou činností za sledované období vzrostl o 13 % na 138. Počet jejich zaměstnanců se zvýšil v letech 2000 – 2004 téměř o 13,8 % na 49 150²². Tento nárůst byl nejsilnější v odvětví výroby základních kovů a kovovýrobě o více než 40 %, dále v odvětví výroby elektrických a optických přístrojů a zařízení (o 27%), a to zejména díky velmi důležité investici v oblasti výroby výpočetní

²² Průměrný evidenční počet zaměstnanců (fyz. osoby)

techniky (FOXCONN CZ Pardubice). K průmyslovým odvětvím s vysokou zaměstnaností v kraji patří výroba strojů a zařízení, reprezentovaná například firmou Rieter CZ, a.s. Ústí nad Orlicí nebo ETA, a.s. Hlinsko. Přestože se průměrný počet zaměstnanců v tomto odvětví snížil o 16,9 %, stále se jedná o velmi důležité a perspektivní odvětví. Dále je nutné zmínit zvyšující se počet zaměstnanců v odvětví výroby dopravních prostředků. Průměrný počet zaměstnanců v tomto odvětví vzrostl o 7,5 %, a to zejména díky KAROSA, a.s. Vysoké Mýto a subdodavatelským firmám. V Pardubickém kraji se také stále daří odvětví chemické výroby, výzkumu a zpracování ropy. Celorepublikový trend poklesu počtu zaměstnanců pokračoval v textilním a oděvním průmyslu, zejména díky laciné konkurenci z Číny.

Tab. č. 8: Průmysl

	Měřicí jednotka	2000	2001	2002	2003	2004	Změna
Pardubický kraj							
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanec ¹⁾	Kč	11 889	12 734	13 518	14 559	15 750	32,5
Počet podniků		122	121	136	149	138	13,0
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	fyz. osoby	43 192	41 994	44 140	50 031	49 150	13,8
Tržby z průmyslové činnosti	mil. Kč b. c.	56 655	64 946	96 222	127 056	142 606	151,7
Královéhradecký kraj							
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanec ¹⁾	Kč	12 244	13 111	13 803	14 631	15 747	28,6
Počet podniků		154	156	158	164	165	7,2
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	fyz. osoby	54 734	56 123	54 316	52 633	52 670	-3,8
Tržby z průmyslové činnosti	mil. Kč b. c.	66 711	72 477	67 749	72 874	83 583	25,3

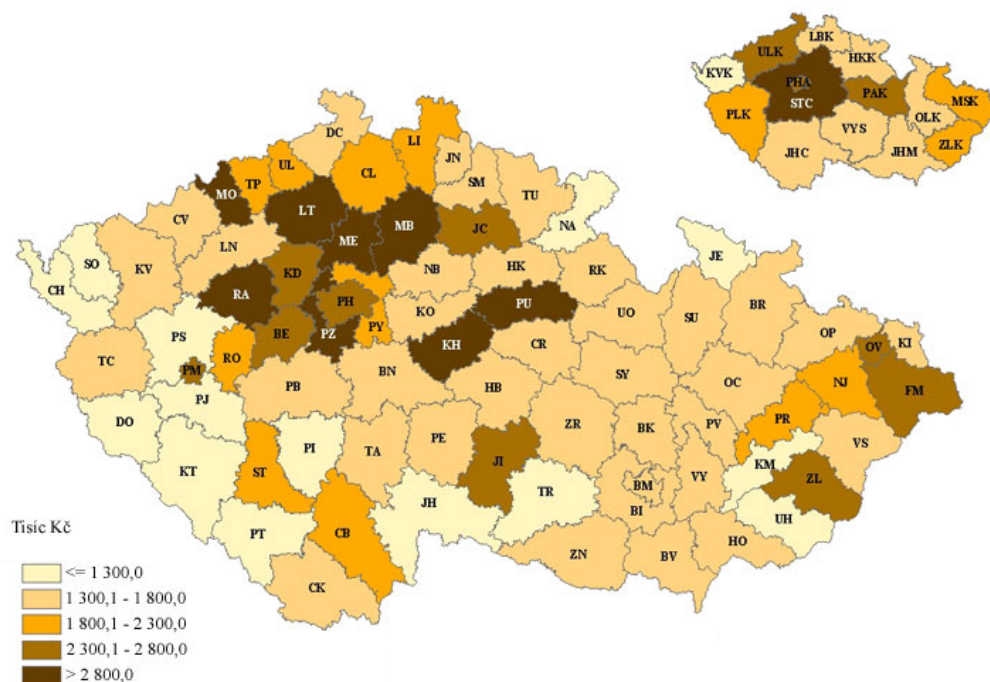
⁴⁾ bez menších podniků, podle sídla podniku

ZDROJ: ČSÚ

V Královéhradeckém kraji řadíme mezi nejdůležitější průmyslové podniky například firmy: RUBENA a.s. Hradec Králové, JUTA a.s. Dvůr Králové nad Labem; ČEZ Měření, s.r.o. Hradec Králové, VEBA; textilní závody a.s. Broumov; Tyco Electronics EC Trutnov s.r.o.; TIBA, a.s. Dvůr Králové nad Labem a Continental Teves Czech Republic, s.r.o. Jičín. Počet průmyslových podniků zde vzrostl ze 154 na 165, tj. o 7,2 % (tedy podstatně méně než v kraji Pardubickém). Největší nárůst byl zaznamenán v odvětvích: výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků, výroba textilií

a oděvních výrobků, výroba základních kovů, hutních a kovárenských výrobků. Počet jejich zaměstnanců se ve sledovaném období snížil o 2 064 osob, tj. o 3,8 % na 52 670 osob, což je opačný trend v porovnání s vývojem v Pardubickém kraji, kde se naopak počet zaměstnanců zvýšil o necelých 14 %. Je to způsobeno pravděpodobně útlumem ve velkých tradičních firmách a také tím, že nové podniky jsou modernější a stačí jim méně zaměstnanců.

Největší nárůst počtu zaměstnanců v Královéhradeckém kraji nastal ve zpracovatelském průmyslu jinde neuvedeném a to o 53 %, dále ve výrobě ostatních nekovových minerálních výrobků (o necelých 30 %). Přibližně čtvrtinový nárůst zaměstnanců vykázaly také firmy zabývající se výrobou pryžových a plastických výrobků, papírenské podniky a výrobci elektrických a optických přístrojů a zařízení. K poklesu o 70 % došlo v kožedělném průmyslu a o 30 % v textilním průmyslu. Důvody tohoto poklesu jsou naprosto totožné jako v Pardubickém kraji.

Obr. č. 9: Tržby z průmyslové činnosti na 1 zaměstnance – rok 2004

ZDROJ: ČSÚ

Tržby z průmyslové činnosti²³ se v Pardubickém kraji zvýšily o 151 % za období (ročně o 26,0 %), jedná se o neobvyklý a velmi silný růst. Pro porovnání Královéhradecký kraj dosáhl slušných 25 % (průměrný roční růst 5,8 %). Za tímto růstem jsou zejména tržby v odvětví výroby elektrických a optických přístrojů, které vzrostly v Pardubickém kraji ze 6,4 mld. Kč v roce 2000 na 76,5 mld. Kč v roce 2004, tedy průměrný roční růst 86,3 %. Tímto růstem je Pardubický kraj vysoce nadprůměrný. Podíl tohoto odvětví na celkových tržbách z průmyslové činnosti vzrostl v kraji za stejné období z 11,2 % na 53,7 %. Dále velmi slušně (o 57%) vzrostly tržby v kovovýrobě. Pokles tržeb o 10 % byl zaznamenán u výroby nekovových minerálních výrobků.

V Královéhradeckém kraji, byl vývoj v této oblasti průměrný, bez extrémních výkonů zaznamenaných v Pardubickém kraji. Tržby z průmyslové činnosti se zde zvýšily o čtvrtinu na 83 583 mil. Kč a průměrný meziroční nárůst činil 5,8 %. Nejvíce vzrostly tržby ve zpracovatelském průmyslu jinde neuvedeném (o více než 100 %) a ve výrobě ostatních nekovových minerálních výrobků (více než 91 %). Objemově však nejsou tržby v těchto dvou odvětvích příliš významné. Největší pokles tržeb o necelých 80 % byl zaznamenán v kožedělném průmyslu, dále v odvětví výroby textilií a výrobě chemických látek (shodně obě odvětví poklesla o 12%).

V kraji Pardubickém vzrostla průměrná hrubá měsíční mzda v průmyslových podnicích kraje²⁴ ve sledovaném období o 4 054 Kč na 16 067 Kč. Průměrná mzda v absolutním vyjádření je sice nižší než v Královéhradeckém kraji (16 179 Kč), ale mzda rostla rychleji (o necelých 7% za sledované období pěti let) než v Královéhradeckém kraji. Průmyslovým odvětvím s nejvyšší průměrnou měsíční mzdou ve zpracovatelském průmyslu je výroba ostatních nekovových minerálních výrobků s mzdou 29 711 Kč (zde také rostla nejrychleji a to o více než 42 % za pět let), následuje kovovýroba s 19 389 Kč. Naopak nejnižší mzdy jsou v textilním průmyslu - 12 043 Kč.

Obdobná situace byla i v kraji Královéhradeckém, kde průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v průmyslu v roce 2004 činila již zmíněných 16 179 Kč

²³ v běžných cenách

²⁴ se 100 a více zaměstnanci

a vzrostla o 26,8 %. Nejvyšší mzdy měly ve zpracovatelském průmyslu v odvětví výroba a rozvod elektřiny (21 379 Kč) a také v odvětví výroba ostatních nekovových minerálních výrobků (20 751 Kč). Nejnižší byla mzda již tradičně v kožedělném a textilním průmyslu - 12 028 Kč. Nejrychleji rostly mzdy ve výrobě dopravních prostředků a v kovovýrobě o 38,5 resp. 34,5 procenta za sledované období let 2000 až 2004.

Pro oba kraje jsou charakteristické tradičně nízké mzdy v kožedělném, textilním a oděvním průmyslu, které jsou ovlivněny jednak útlumem v tomto odvětví, vysokou konkurencí čínského exportu, vysokým podílem žen pracujících v tomto odvětví a v neposlední řadě umístěním textilních provozů do oblastí s nedostatkem jiných pracovních příležitostí. Na příkladu Pardubického kraje lze velmi názorně demonstrovat příznivý vliv velkých zahraničních investorů na vývoj růstu tržeb a mezd a také zaměstnanosti.

3.4.4. STAVEBNICTVÍ

Stavebnictví ve sledovaném období zaznamenává růst, který byl zapříčiněn jednak koncentrací prací na velkých stavbách inženýrského i pozemního stavitelství (železniční koridory, obchodní a společenská centra atd.) dále také rozvojem a realizací dalších významných developerských stavebních projektů, rozvojem bytové výstavby, který byl ještě zesílen vývojem na trhu hypotéčních úvěrů a stavebního spoření (zvýšenou dostupností úvěrů a nízkou úrovní úrokových sazeb). Tento růst vyvrcholil v dubnu 2003 (60%), kdy firmy naposledy fakturovaly ještě podle původního pětiprocentního zdanění. Práce se pak v řadě případů fyzicky uskutečnila až v dalších obdobích.

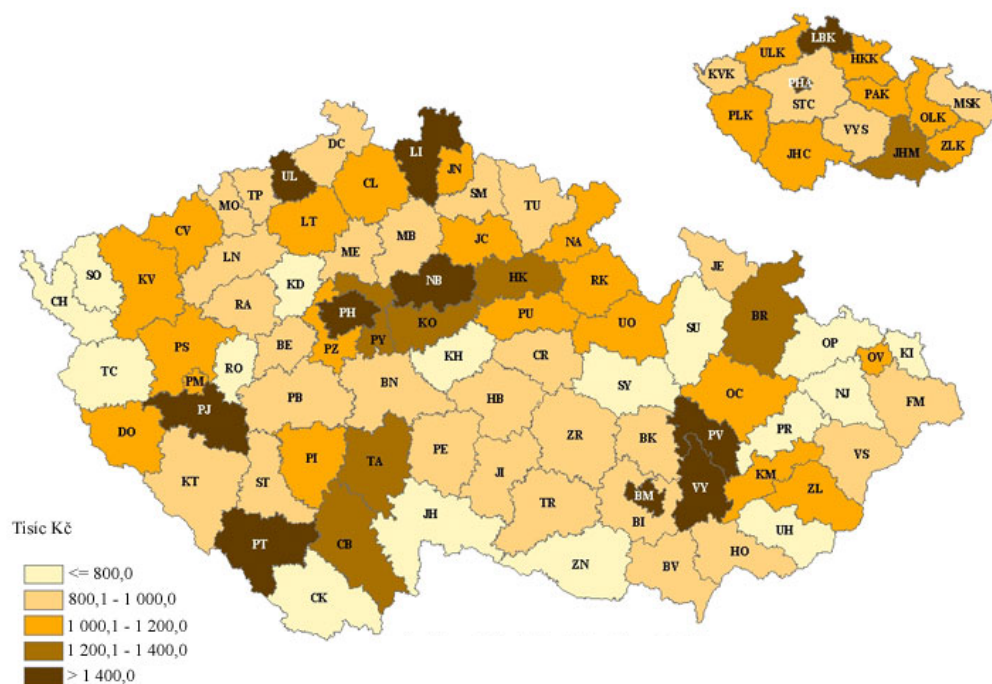
V Pardubickém kraji činila hodnota stavebních prací podle dodavatelských smluv podle sídla podniku v roce 2004 téměř 9,7 miliard Kč v běžných cenách, což byl nárůst o 14 % za sledované období (za stejnou dobu však vzrostly ceny stavebních prací o 13,2 %), stejně si vedl i kraj Královéhradecký s růstem 14,2 % na necelých 8 miliard Kč. V obou krajích se zpravidla jednalo o výkony ze stavební činnosti a přijatých poddodávek prací od jiných organizací a většina dodávek byla realizována v tuzemsku.

Tab. č. 9: Stavebnictví

	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2000	2004	Změna	2000	2004	Změna
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	8 912	7 755	-12,98	6 850	5 990	-12,55
Stavební práce podle dodavatelských smluv	8 513	9 708	14,04	6 940	7 929	14,24
Dokončené byty	1 542	1 580	2,46	1 404	1 322	-5,84
na 1 000 obyvatel	3,0	3,1	3,14	2,5	2,4	-5,10
Struktura stavebních prací podle dodavatelských smluv v tuzemsku (%)	100,0	100,0	0,00	100,0	100,0	0,00
nová výstavba, rekonstrukce a modernizace	85,4	80,5	-5,74	86,6	85,3	-1,55
opravy a údržba	14,4	18,9	31,25	13,3	13,5	1,09
ostatní práce	0,2	0,6	x	0,0	1,2	x
Průměrný evidenční počet zaměstnanců na 1 podnik	72,0	58,0	-19,44	59,6	47,9	-19,55
Průměrná hrubá měsíční mzda 1 zaměstnance (Kč)	12 208	15 289	25,24	12 583	15 664	24,49
Produktivita práce ze stavebních prací podle dod. smluv (tis. Kč b. c.)	955	1 252	31,10	1 013	1 324	30,70

Pardubický kraj je na tom poněkud hůře ve vývoji ukazatele Poměr stavebních prací v tuzemsku podle místa stavby ke stavebním pracím v tuzemsku podle sídla podniku, který sděluje, jak velký je objem stavebních prací realizovaný na území kraje firmami, které v kraji nesídlí. Tento činil 115 % a narostl o 24,5 % za období. V Hradci Králové je situace opačná, zde tento poměr přesáhl sice 160 % (velké množství zakázek zde realizují firmy se sídlem mimo kraj), ale má sestupnou tendenci (o více než 8%), tj. v tomto kraji jsou „domácí“ stavební firmy stále úspěšnější.

Dále je pro oba kraje charakteristický nárůst výkonů firem s menším počtem zaměstnanců, oproti roku 2000 bylo v roce 2004 méně zaměstnanců o 1 157 v Pardubickém a o 900 v Královéhradeckém kraji. Tím se zmenšila průměrná velikost stavebního podniku, stavební podniky v kraji jsou tak menší oproti celostátnímu průměru. Naproti tomu však vzrostl počet živnostníků ve stavebnictví. Průměrný evidenční počet zaměstnanců klesal každoročně v průměru o 3,4, resp. 3,3 %.

Obr. č. 10: Základní stavební výroba na 1 zaměstnance v roce 2004

ZDROJ: ČSÚ

Produktivita práce ze stavebních prací rostla v podnicích s 20 a více zaměstnanci podle dodavatelských smluv v Pardubickém kraji v průměru o 7,0 % ročně, v sousedním kraji o 6,9, což není příliš a představuje to výkon na zaměstnance 1 252 000 Kč, resp. 1 320 000 Kč. Průměrná měsíční mzda vzrostla ve stavebnictví o 25,2 % na 15 289 Kč v Pardubickém, resp. o 24,5 % na 15 664 Kč v Královéhradeckém kraji. To znamená, že oba kraje jsou podprůměrné, a to jak nárůstem produktivity, tak i růstem průměrných mezd.

3.4.5. CESTOVNÍ RUCH

Cestovní ruch představuje dynamicky se rozvíjející segment ekonomiky a tvorbou kvalitních pracovních příležitostí patří mezi nejvýznamnější ekonomická odvětví. Objemem tržeb se řadí ve světě na třetí místo za petrochemický a automobilový průmysl. Velmi důležitá je v obecné rovině podpora konkurenceschopnosti a ekonomického přínosu odvětví cestovního ruchu regionům.

Rozvoj tohoto odvětví má dopad na snížení nezaměstnanosti, rozvoj regionů a v neposlední řadě i rozvoj malého a středního podnikání. Pro podporu odvětví cestovního ruchu mohou regiony využívat prostřednictvím Společného regionálního operačního programu finanční podpory ze strukturálních fondů EU. Regiony se zaměřují především na podporu tvorby a realizace turistických produktů zaměřených především na kulturně poznávací turistiku, lázeňství, kongresovou turistiku, venkovskou turistiku, včetně agroturistiky a ekoturistiky, cykloturistiky a pěší turistiku apod. Důležitý je rozvoj a podpora stále opomíjeného účinnějšího marketingu cestovního ruchu. Toto ekonomické odvětví, přinášející značné zisky, je zpracováno v teoretické rovině plánů jak krajských a nadregionálních, tak strategických rozvojových materiálů jednotlivých měst, obcí, sdružení obcí a mikroregionů.

Pardubický kraj je součástí turistického regionu Východní Čechy. Na jeho území leží čtyři turistické oblasti: Pardubicko, Chrudimsko-Hlinecko, Orlické hory a Podorlicko a Svitavsko. Na území Pardubického kraje se nachází významné hrady, zámky a církevní památky. Především je nutné jmenovat krásný renesanční zámek v Litomyšli, zapsaný na seznamu kulturního dědictví UNESCO, kde se každoročně koná jeden z nejvýznamnějších operních festivalů Evropy. Milovníci památek a architektury jistě ocení zámecký areál v Moravské Třebové, zámek v Pardubicích s dochovaným unikátním opevňovacím systémem a další.

Královéhradecký kraj je kraj s vysokým potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu, a to zejména díky množství přírodních a kulturních památek a zajímavostí, nacházejících se na jeho území. Mezi důležité prvky rozvoje cestovního ruchu patří zejména Krkonošský národní park, četné historické památky, ale i město Hradec Králové (v předválečném Československu nazývané „salómem republiky“, a to zejména díky výtečným architektům jako byl Gočár a spol.) s řadou jedinečných prvků.

V Pardubickém kraji v období 2000 – 2004 přibýlo 13 hotelů a penzionů, snížil se počet kempů a chatových osad a bylo zde možno využít 281 (pokles z 289 v roce 2000) hromadných ubytovacích zařízení s 15 tisíci lůžky. V kraji je tedy

patrný nárůst kvalitnějšího ubytování. Počet lůžek rostl nejrychleji v hotelích, a to o 13,2 %, pomaleji lůžka přibývala v kempech (necelých 7 %) a turistických ubytovnách (o 1,3 %). Průměrná cena za ubytování vzrostla v kraji v období o více než 24 %. V roce 2004 stálo přenocování v průměru 235 Kč, v okrese Pardubice 345 Kč, nejméně v okrese Chrudim - pouze 176 Kč. Počet zaměstnaných v ubytovacích zařízeních narostl jen nepatrně o 0,3% na 1872 osob.

Tab. č. 10: Cestovní ruch

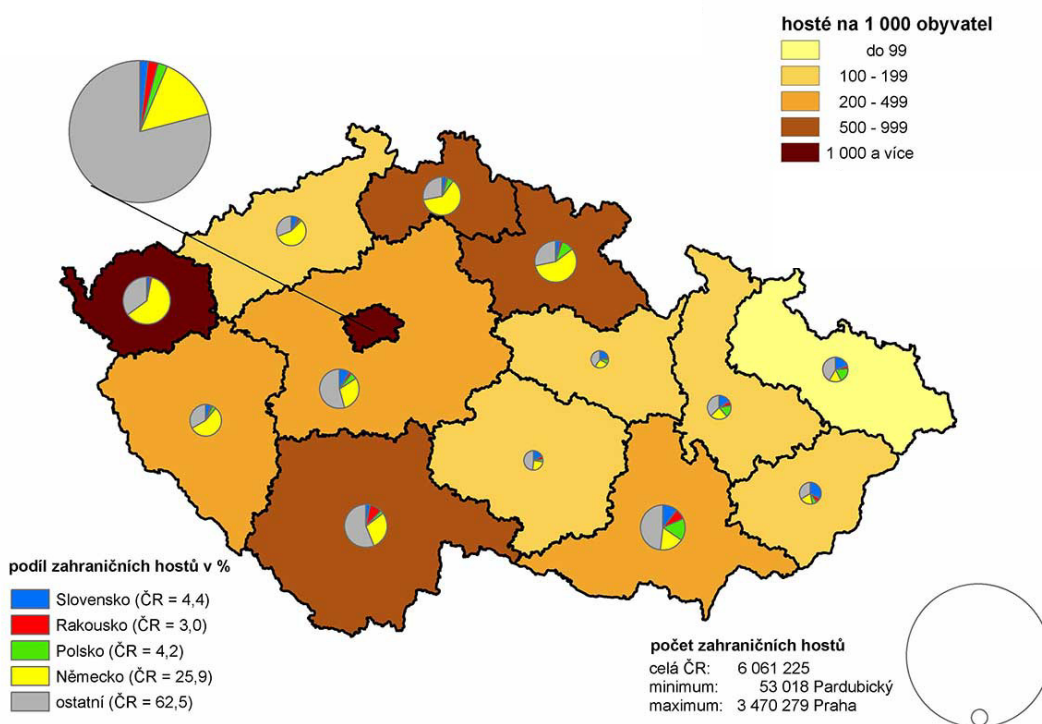
	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2000	2004	Změna	2000	2004	Změna
Hromadná ubytovací zařízení celkem	289	281	-2,77	979	966	-1,33
lůžka	15 663	15 006	-4,19	45 802	43 985	-3,97
Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních	323 520	338 687	4,69	961 423	951 492	-1,03
z toho cizinci	53 040	53 018	-0,04	243 901	298 128	22,23
Počet přenocování	1 487 051	1 185 015	-20,31	4 562 151	3 809 230	-16,50
v tom						
Česká republika	1 317 718	1 001 073	-24,03	3 646 246	2 648 353	-27,37
zahraniční hosté	169 333	183 942	8,63	915 905	1 160 877	26,75

ZDROJ: ČSÚ

V roce 2004 nabízel Královéhradecký kraj turistům 44 tis. lůžek v 966 hromadných ubytovacích zařízeních. Počet hotelů zde poklesl o osm, nejvíce vzrostl v letech 2000 až 2004 počet kempů o 14,3 % na 40 (zde byl i největší nárůst počtu lůžek o necelých 10 % na 2 832 lůžka). Dále se zvýšil počet penzionů o 6,6 % na 357 zařízení. Průměrná cena za přenocování byla v roce 2004 247 Kč a rostla pomaleji než v kraji Pardubickém (15,4 %). Počet pracujících v ubytovacích zařízeních se snížil o 3,5 % na 5 643 osob.

Počet hostů v ubytovacích zařízeních v Pardubickém kraji byl v roce 2004 v porovnání s rokem 2000 vyšší o 4,7 %, domácí hosté se podíleli na celkovém počtu ubytovaných z 84,3 %. Nejvyšší nárůst u zahraničních hostů tvořili hosté ze Slovenska, jejich podíl ze všech zahraničních hostů se zvýšil o více než 12 bodů na 20 % (mají též nadprůměrnou délku pobytu - průměrně 6,5 dne). Naopak nejvíce poklesl podíl hostů z Německa - z více než 42% podílu na necelých 26 %. Dále je nutné poznamenat, že do Pardubického kraje přijelo nejméně hostů ze zahraničí v porovnání s ostatními kraji. Délka pobytu se

snížila z 5,6 dne v roce 2000 na 4,5 dne v roce 2004, pozitivní jev je, že se nepatrně prodloužila doba pobytu cizinců o 0,3 na 4,5 dne (v sousedním kraji délka pobytu stagnuje). Z výběrového statistického šetření cestovního ruchu²⁵ vyplývá, že počet rekreačních a delších cest²⁶ do Pardubického kraje v roce 2004 poklesl oproti předchozímu roku o pětinu. Negativně také hodnotím, že se sice o dvě pětiny zvýšil počet kratších cest²⁷, ale snižují se průměrné výdaje na jednu cestu při delších i kratších cestách o cca 10 %, u delších cest činil v roce 2004 průměrný výdaj 2 414 Kč (což je nejnižší hodnota v rámci republiky) a u kratších 580 Kč.

Obr. č. 11: Zahraniční hosté v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2004

ZDROJ: ČSÚ

Proti Pardubickému kraji, který zaznamenal nárůst počtu hostů, kraj Královéhradecký s hodnotou 951 492 hostů v ubytovacích zařízeních zaznamenal pokles o 1 % (míněno domácích i zahraničních hostů). Je zde také

²⁵ zahrnuje pouze období 2003 a 2004

²⁶ osoba alespoň 4x za sebou přenocovala mimo své obvyklé prostředí např. domácí dovolené za účelem trávení volného času, rekreace atd.

²⁷ osoba alespoň 1x a nejvíce 3x nepřetržitě přenocovala mimo své obvyklé prostředí

jiná situace ve struktuře hostů, kdy v Pardubickém kraji se projevilo u zahraničních hostů pokles návštěvnosti, naopak Královéhradecký kraj navštívilo v roce 2004 o 22 % více hostů z ciziny než v roce 2000. Zahraniční hosté se na celkovém počtu návštěvníků Královéhradeckého kraje podíleli v roce 2004 necelou jednou třetinou, převládali návštěvníci z Německa, a přestože jejich počet dlouhodobě mírně klesal, v roce 2004 tvořili z celkového počtu zahraničních návštěvníků 56,9 %, tj. 169,5 tisíc. Podíl Nizozemců se téměř zdvojnásobil na 12,0 %. Naopak nejvíce za pět let poklesl podíl návštěvníků z Polska, a to o 7,4 bodu na necelý desetiprocentní podíl. I tento kraj zaznamenal pokles délky pobytu o necelý den z hodnoty 5,9 na 5 dní, nicméně doba pobytu zahraničních návštěvníků se téměř nezměnila a je také pětidenní.

V Královéhradeckém kraji byl podle výběrového statistického šetření cestovního ruchu zaznamenán nárůst počtu deších cest, který vzrostl meziročně o 15,4 %, průměrný výdaj na cestu sice poklesl o 3,4 % na 3 759 Kč, ale i tak se jedná o nadprůměrnou hodnotu, větší výdaje však byly vynaloženy ve Zlínském a Libereckém kraji. Délkou pobytů (průměrně 7,7 dnů) při delších cestách patří kraj naopak k podprůměrným. Tzv. kratších cest (víkendové atd.) bylo v roce 2004 1 349,8 tisíc s průměrným počtem přenocování na jednu cestu 2,1 dne. Proti Pardubickému kraji se průměrný výdaj na 1 cestu mírně zvýšil na 880 Kč, tj. o 1 %, což je v rámci republiky mírně nadprůměrný výdaj.

Na základě těchto údajů je možné učinit závěr, že zejména Pardubický kraj plně nevyužívá potenciálu cestovního ruchu. Postupně se sice zkvalitňuje nabídka služeb a ubytování, ale zatím se to neprojevuje, zejména z důvodů velké konkurence v odvětví, na počtu hostů. Velkým handicapem pro rozvoj cestovního ruchu v tomto kraji je téměř neexistence hotelů a penzionů nejvyšší kvality pro náročné turisty. Naopak kraj Královéhradecký svůj potenciál cestovního ruchu využívá lépe a promyšlenou politikou podpory tohoto odvětví by bylo možné docílit například prodloužení doby pobytu a nárůst podprůměrného počtu zařízení nejvyšší kategorie (2 % podílu hotelů v kategorii **** a ***** , proti průměrným 9 % v ČR).

4. SOCIÁLNÍ VÝVOJ

Tato kapitola je charakterizována poměrně širokým záběrem. Do sociální oblasti jsem zařadil témata od bytové výstavby, ekonomické aktivity a nezaměstnanosti přes školství až po zdravotnictví a sociální péči.

4.1. PŘÍKLADY UKAZATELŮ SOCIÁLNÍ OBLASTI

O bydlení nám poskytuje celou škálu údajů Sčítání lidu, domů a bytů. Vzhledem k tomu, že data z posledního Sčítání však nejsou příliš aktuální (k 1. 3. 2001), je zde analyzována pouze bytová výstavba, která je zpracovávána z měsíčního statistického výkaznictví, ke kterému mají výkaznickou povinnost stavební úřady. Zahrnují celou bytovou výstavbu na území (včetně nástaveb, vestaveb a přístaveb), kterou vznikají nové byty. Nejsou zde zahrnuty byty vzniklé změnou účelu užívání bez stavebních úprav. Údaje jsou zpracovány územní metodou a jsou relevantní k území krajů i okresů. **Stavby pro bydlení** jsou definovány jako bytové domy, u nichž převažuje funkce bydlení, například rodinné domy a nástavby, vestavby a přístavby k nim. **Bytem** se rozumí místnost nebo soubor místností, které jsou podle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k bydlení a mohou svému účelu sloužit jako samostatné bytové jednotky. Rozlišujeme tři typy ukazatelů **Byty zahájené** (povolené) jsou takové, na které bylo ve sledovaném období vydáno pravomocné stavební povolení nebo jejichž výstavba byla zahájena podle zápisu ve stavebním deníku, a to bez ohledu na to, zda tyto byty byly ve sledovaném období dokončeny či nikoliv. **Byty dokončené** jsou ty byty, k nimž ve sledovaném období nabyla právní moci vydaná kolaudační rozhodnutí. **Byty rozestavěné** jsou byty, jejichž výstavba byla zahájena (bez ohledu na to, zda ve sledovaném roce nebo v letech předchozích), ale nebyla do konce sledovaného období dokončena. Velikost dokončovaných bytů se vyjadřuje jejich **průměrnou obytnou plochou**. Efektivitu bytové výstavby lze hodnotit pomocí **průměrné doby výstavby** a plynulost bytové výstavby lze charakterizovat na základě podílu **počtu dokončených bytů na 100 zahájených bytů**. Pro hodnocení vývoje bytové výstavby a zejména územního srovnání jejího objemu lze použít intenzitní

ukazatel vyjadřující **počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel středního stavu**. apod.

O dalším z témat nezaměstnanosti a ekonomické aktivitě, nás mimo jiné informuje Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS), které je prováděno v náhodně vybraných bytech (0,6 % všech trvale obydlených bytů). Všechny zjištěné údaje jsou převáženy četností jednotlivých věkových skupin mužů a žen. Například skutečná hodnota **míry nezaměstnanosti** v ČR leží s 95 % pravděpodobností v intervalu ± 4 % ze svého odhadu (tj. $\pm 0,3$ procentního bodu). Na úrovni krajů je tento interval podstatně širší a pohybuje se od ± 9 % z odhadu v kraji Moravskoslezském, po téměř ± 24 % z odhadu v kraji Karlovarském. Z toho důvodu dávám v regionálních analýzách přednost spíše ukazateli registrovaná míra nezaměstnanosti před obecnou mírou nezaměstnanosti (viz níže).

Do **počtu zaměstnaných** jsou zahrnuty všechny osoby patnáctileté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi zaměstnance, členy produkčních družstev, pracující na vlastní účet, zaměstnavatele či pomáhající rodinné příslušníky. **Míra ekonomické aktivity** vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob starších patnácti let. Za **nezaměstnané** (dle VŠPS) se považují všechny osoby patnáctileté a starší, které ve sledovaném období byly bez práce, aktivně ji hledaly a byly připraveny k nástupu do zaměstnání nejpozději do 14 dnů. **Obecná míra nezaměstnanosti** vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle (součet všech zaměstnaných a nezaměstnaných) - udává se v %.

Dále údaje o nezaměstnanosti mohou být převzaty z Informačního systému Ministerstva práce a sociálních věcí (podle evidence úřadů práce). Podle nové metodiky jsou neumístění uchazeči o práci občané trvale bydlící na příslušném území, kteří nejsou v pracovním nebo obdobném vztahu k zaměstnavateli, ani nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost a požádali úřad práce o zprostředkování vhodného zaměstnání. **Míra registrované**

nezaměstnanosti²⁸ se vypočte jako podíl vyjádřený v procentech, kde v čitateli je počet dosažitelných, neumístěných uchazečů o zaměstnání, občanů ČR a občanů EU (EHP), vedených úřady práce podle bydliště uchazeče ke konci sledovaného měsíce. Jmenovatel tvoří pracovní sílu. Metodika a její bližší specifikace je rozvedena v kapitole *Ekonomická aktivita a nezaměstnanost*.

Míra nezaměstnanosti je důležitým indikátorem vnitřní rovnováhy a vyjadřuje nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce. Pokud je vysoká nezaměstnanost, je velký přebytek nabídky práce nad poptávkou a naopak. Nezaměstnanost (zejména ta dlouhodobá) má nepříznivé sociální dopady ve smyslu ztráty pracovních návyků, nazývané také hystereze. Náklady nezaměstnanosti jsou také významným výdajem státního rozpočtu. Velmi výrazné jsou náklady na snižování nezaměstnanosti. Problém u míry nezaměstnanosti je s určením její „přirozené“ hodnoty. Pro analýzu makroekonomických dopadů se nyní nejvíce používá tzv. NAIRU, neboli míra nezaměstnanosti, která neakceleruje inflaci. Rovnovážná je taková míra nezaměstnanosti, při které se nemění míra inflace. Nižší než rovnovážná míra nezaměstnanosti tak znamená tlaky na růst inflace a naopak. Toto pojetí vychází z Phillipsovy křivky. **Rovnovážná míra nezaměstnanosti** je tak základem pro neinflační, z hlediska vnitřní rovnováhy udržitelný růst. NAIRU není přímo pozorovatelná veličina a není v ČR oficiálně publikována.

Pro ekonomickou aktivitu je důležitý ukazatel **zaměstnaní v národním hospodářství a věková struktura zaměstnaných**. Je důležité vědět, že do ekonomicky aktivních se počítají i nezaměstnaní. Podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (tj. ekonomicky aktivních) k počtu všech osob starších patnácti let představuje **míru ekonomické aktivity**. Velmi zajímavý je také **medián mezd**. Ten na rozdíl od aritmetického průměru vypočítaného jako objem mzdových prostředků připadajících na jednoho zaměstnance mnohem lépe vypovídá o skutečné mzdové úrovni v konkrétní kategorii.

Oblast školství poměrně detailně sleduje Ústav pro informace ve vzdělávání (ÚIV), který je příspěvkovou organizací, přímo řízenou Ministerstvem školství,

²⁸ Měsíční data lze stáhnout z Portálu Ministerstva práce a sociálních věcí na <http://portal.mpsv.cz/>

mládeže a tělovýchovy ČR, se sídlem v Praze. Pro regionální analýzy jsou dostupné zejména **počty vzdělávacích zařízení** ve struktuře vzdělávacího systému ČR, tedy od mateřských škol po školy vysoké. Dále jsou v regionálním členění dostupná data, a to i v časové řadě, o **počtu tříd, pedagogů a studentů**. Detailní přehled je o studentech středních a vysokých škol např. věkové a národnostní složení a mnoho dalších, nicméně v této práci jsou použity jen ty nezákladnější.

O zdravotnictví nám poskytuje mnoho důležitých charakteristik Ústav zdravotnických informací a statistiky (UZIS), který metodicky vede a organizuje statistickou činnost ve zdravotnických zařízeních resortu zdravotnictví a publikuje souhrnné výsledky. Zdravotnická zařízení dělíme na **státní** - kde zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví ČR nebo jiný ústřední orgán a **nestátní** - kde zřizovatelem je obecní (městský) úřad, církev, fyzická nebo jiná právnická osoba, která podle zákona ČNR č.160/92 Sb. má oprávnění provozovat zdravotnické zařízení. Ukazatelem je například **počet lůžek**. Počtem lůžek ve zdravotnických zařízeních se rozumí schválený lůžkový fond bez lůžkových improvizací a nouzových lůžek. **Počet míst** zahrnuje lůžka, která jsou využívána kratší dobu než 24 hodin denně. Dále se místa uvádějí u dětských zdravotnických zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy, dětské stacionáře, jesle apod.). Mezi další ukazatele můžeme řadit **počet ordinací praktických lékařů** nebo **počet lékáren a výdejen léčiv a zdravotnických prostředků**, případně **počet obyvatel na 1 lékaře ambulantní péče** atd. K základním zdrojům dat o nemocnosti patří Registr hospitalizovaných. Tato statistika podchycuje celou populaci a postihuje všechna těžší onemocnění, která nelze léčit ambulantně. Údaje za hospitalizaci zpracovává a publikuje ÚZIS ČR od svého založení.

Sociální péči můžeme charakterizovat například pomocí výše **sociálních dávek**. Ty definujeme jako běžné, pravidelné i nepravidelné, peněžní i naturální platby (transfery) občanům z fondů sociálního zabezpečení, včetně dávek z rozpočtů ústředních orgánů pro tzv. necivilní složky a dávek ze zahraničí. Dále se sem zahrnují platby z důchodového připojištění od pojišťoven (na základě právních nároků), dobrovolné podpory od zaměstnavatelů, vlády a od

soukromých neziskových organizací, které poskytují služby obyvatelstvu. Sociální dávky a výpomoci se dále mohou členit na **dávky důchodového pojištění**, které zahrnují starobní, invalidní, sirotčí a jiné důchody (včetně důchodů z přípojištění), **dávky nemocenského pojištění**, zahrnující nemocenské, podporu při ošetřování člena rodiny, peněžitou pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a dávky nemocenského pojištění jinde nezařazené. **Dávky v nezaměstnanosti** - podporu v nezaměstnanosti, pobírá uchazeč o zaměstnání, registrovaný u úřadu práce, zpravidla po dobu šesti měsíců. Mezi ukazatele můžeme zařadit i **počet zařízení sociální péče** nebo **počet držitelů průkazů zdravotně postižených**, **počet osob v evidenci sociálně potřebných**, **výdaje na pečovatelskou službu** atd.

4.2. SYNTETICKÝ UKAZATEL SOCIÁLNÍHO VÝVOJE

I v oblasti sociální jsem pro základní popis vývoje obou regionů v letech 2000 až 2004 opět podle stejné metodiky zmíněné v předchozích kapitolách navrhl syntetický ukazatel. V oblasti sociální, máme stejně jako tomu bylo v ekonomické oblasti, k dispozici velké množství nekorelujících ukazatelů, proto je i v oblasti sociálního vývoje vypovídací hodnota větší než tomu bylo u demografického ukazatele.

Pro konstrukci ukazatele jsem v počátku uvažoval následující ukazatele:

- Dokončené byty na 1 000 obyvatel
- Míra ekonomické aktivity (v %; VŠPS)
- Míra registrované nezaměstnanosti (v %)
- Žáci SOŠ s maturitou, gymnázií a VOŠ na 1 000 obyvatel
- Průměrné procento pracovní neschopnosti
- Lékaři na 1 000 obyvatel
- Zjištěné trestné činy na 1 000 obyvatel
- Sebevraždy na 100 000 obyvatel
- Podíl zaměstnaných v primární sféře (v %; VŠPS)
- Lůžka v léčebných zařízeních na 1 000 obyvatel
- Průměrná měsíční výše plného starobního důchodu (v Kč)

Z těchto ukazatelů jsem pro silnou korelaci /0,98/ vyloučil dva z ukazatelů, a sice ukazatele: Míra ekonomické aktivity (v %; VŠPS) a Průměrná měsíční výše plného starobního důchodu (v Kč). Výpočet byl opět proveden pomocí funkce Correl v Microsoft Excel²⁹. Výsledný ukazatel je tedy nakonec složen z ukazatelů v tabulce č.: 11 *Syntetický ukazatel změny v oblasti sociální* na straně 78.

²⁹

$$r_{xy} = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \cdot \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}$$

Tab. č. 11: Syntetický ukazatel změny v oblasti sociální

	2000	2001	2002	2003	2004	průměrný roční růst	rozdíl ČR	směr +/-	váha
Dokončené byty na 1 000 obyvatel	3,03	2,91	2,90	2,35	3,13	0,78	-5,76	+	0,08
Míra ekonomické aktivity (v %; VŠPS)	59,20	58,72	59,36	59,37	58,08	-0,48	0,03	+	0,12
Míra registrované nezaměstnanosti (v %)	7,87	7,93	8,66	9,42	9,62	5,15	0,99	-	0,13
Žáci SOŠ s maturitou, gymnázií a VOŠ na 1 000 obyvatel	37,32	37,44	38,91	40,75	40,82	2,27	0,55	+	0,06
Průměrné procento pracovní neschopnosti	6,65	6,90	6,89	7,00	6,10	-2,15	0,25	-	0,07
Lékaři na 1 000 obyvatel	3,06	3,15	3,23	3,27	3,34	2,17	0,74	+	0,13
Zjištěné trestné činy na 1 000 obyvatel	23,24	20,88	22,27	20,81	20,82	-2,70	-0,19	+	0,07
Sebevraždy na 100 000 obyvatel	11,21	17,72	15,39	16,39	17,22	11,33	12,19	-	0,06
Podíl zaměstnaných v primární sféře (v %; VŠPS)	6,88	6,64	6,12	6,57	6,18	-2,65	1,48	-	0,07
Lůžka v léčebných zařízeních na 1 000 obyvatel	8,07	7,90	8,23	8,49	7,83	-0,76	-0,47	+	0,09
Průměrná měsíční výše plného starobního důchodu (v Kč)	6157,6	6660,9	6681	6911,9	7096,1	3,61	-0,07	+	0,12
Pardubický kraj	HODNOTA UKAZATELE								-1,34
Dokončené byty na 1 000 obyvatel	2,55	2,58	3,05	2,32	2,42	-1,30	-7,84	+	0,08
Míra ekonomické aktivity (v %; VŠPS)	61,02	60,21	59,63	59,04	57,94	-1,29	-0,78	+	0,12
Míra registrované nezaměstnanosti (v %)	5,89	6,30	7,30	7,89	8,28	8,89	4,73	-	0,13
Žáci SOŠ s maturitou, gymnázií a VOŠ na 1 000 obyvatel	35,87	35,73	36,38	37,47	38,03	1,47	-0,24	+	0,06
Průměrné procento pracovní neschopnosti	6,61	7,01	7,03	6,98	6,03	-2,24	0,16	-	0,07
Lékaři na 1 000 obyvatel	3,73	3,80	3,85	3,88	3,93	1,29	-0,15	+	0,13
Zjištěné trestné činy na 1 000 obyvatel	24,30	23,57	24,25	23,17	22,98	-1,38	1,14	+	0,07
Sebevraždy na 100 000 obyvatel	17,23	15,08	14,58	17,16	17,37	0,20	1,05	-	0,06
Podíl zaměstnaných v primární sféře (v %; VŠPS)	7,44	5,39	5,59	5,50	6,08	-4,92	-0,79	-	0,07
Lůžka v léčebných zařízeních na 1 000 obyvatel	8,79	8,85	8,92	8,99	8,58	-0,62	-0,33	+	0,09
Průměrná měsíční výše plného starobního důchodu (v Kč)	6187	6698,8	6725,3	6967,6	7162	3,73	0,05	+	0,12
Královéhradecký kraj	HODNOTA UKAZATELE								-1,30

ZDROJ: ČSÚ

Z těchto nekorelujících ukazatelů je stejným způsobem vypočten pro postižení změny průměrný roční růst³⁰ a jeho rozdíl k republikovému průměru. Tento je stejně jako u demografického vývoje upraven vahou pro postižení významnosti a také směru ukazatele, tj. pozitivní plus a negativní mínus. Za negativní, tj. takové, které jsou-li kladné odečítají kraji „body“, jsem označil míru registrované nezaměstnanosti, průměrné procento pracovní neschopnosti, sebevraždy na 100 000 obyvatel a podíl zaměstnaných v primární sféře. U posledního ukazatele jsem se rozhodl pro jeho negativní vymezení, na základě úvahy prospěšnosti pro rozvoj regionu – rozvoj primární sféry negativní, sekundární neutrální a terciární pozitivní. To může být pochopitelně diskutabilní, ale pro účely stanovení hodnoty plně dostačující. Pro stanovení vah byly opět využity jak výsledky šetření, při němž Český statistický úřad oslovil uživatele dat pro zjištění preferencí významnosti jednotlivých ukazatelů, tak ve větší míře vlastní preference.

Interpretace výsledku by mohla být následující: v oblasti sociálního vývoje obou krajů je na tom s hodnotou -1,30 mírně lépe kraj Královéhradecký, kraj Pardubický dosáhl je o něco málo horší hodnotu -1,34. Oba kraje je možno považovat v rámci republiky za kraje s podprůměrným vývojem v sociální oblasti.

Tento výsledek (podrobněji bude opět popsáno v následujících kapitolách) je zapříčiněn zejména tím, že oba kraje dosáhly velmi špatného výsledku v bytové výstavbě, a to v ukazateli dokončené byty na 1000 obyvatel, kde meziroční nárůsty byly podprůměrné. Na území Pardubického kraje došlo v období pěti let k vysokému nárůstu počtu sebevražd z podprůměrných 11 sebevražd na 100 tis. obyvatel na nadprůměrných více než 17 na 100. tis. obyvatel, což díky negativnímu působení ukazatele mělo za následek velké ovlivnění výsledného ukazatele. Královéhradecký kraj měl slabý výsledek také díky nadprůměrně rychlému růstu registrované míry nezaměstnanosti, s meziročním nárůstem 8,89 bodu (v republikovém průměru jen 4,16).

³⁰ pomocí MS Excel - $POWER((index2004/2000)/100;1/4)*100-100$

4.3. ANALÝZA SOCIÁLNÍHO VÝVOJE V KRAJÍCH

4.3.1. BYTOVÁ VÝSTAVBA

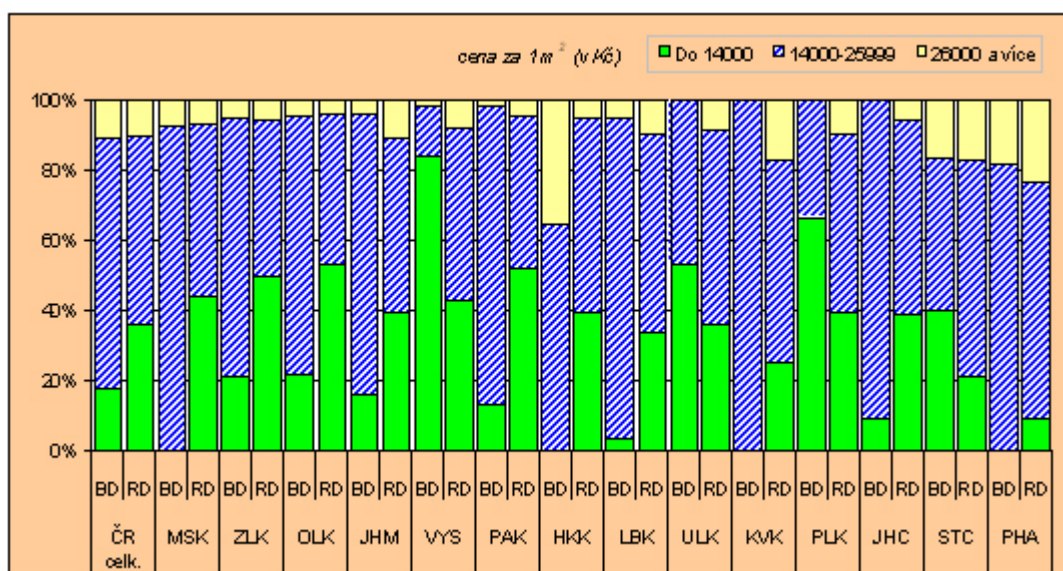
Údaje o bytové výstavbě má Český statistický úřad od roku 1997 k dispozici v detailním členění za jednotlivé obce, a proto je možné ji v regionálních analýzách plně využívat.

Ve sledovaném období je možné pozorovat v obou krajích pokračující postupné oživování bytové výstavby (rok 1995 znamenal vůbec nejnižší výstavbu v historii statistické evidence). Charakteristickým jevem je také poměrně velká relativní rozestavěnost. Ve struktuře nově dokončovaných bytů podle investičních forem pokračuje snižování podílu státní (komunální) bytové výstavby. Dříve velmi podporovaná družstevní forma zaznamenává stagnaci, zvláště v porovnání se strukturou dokončených bytů ve vyspělých státech, kde má družstevní či nezisková forma bytové výstavby poměrně významné postavení. Podpora této formy ze strany státu je žádoucí, neboť se jedná o významný způsob dosažení vyššího rozmachu bytové výstavby a zejména zlepšení dostupnosti bydlení i nižším příjmovým skupinám. Bytová výstavba je také charakteristickým pokračujícím trendem růstu obytné a užitkové plochy bytů zejména u rodinných domů, kdy plocha byla proti bytům v bytových domech více než dvojnásobná. Můžeme také pozorovat růst počtu místností na 1 byt, u rodinných domů převažují byty 5+1 a u bytových domů zejména byty 2+1. Technická vybavenost zaznamenává pokračující růst ve všech formách bytové výstavby. Kanalizační přípojka je samozřejmostí téměř u všech nových bytových domů, nikoliv však u rodinných domů, kde přípojkou bývá vybavena pouze polovina nových domů.

Ve sledovaném období zaznamenaly poměrně vysoký nárůst zahájené stavby rodinných domů, a to o více než 35 % v Pardubickém a 21% v Královéhradeckém kraji, což souvisí zejména s výstavbou rodinných domů v zázemí větších měst a stěhováním obyvatel z panelákových sídlišť mimo města (výstavba má souvislost s rozvojem hypotéčních úvěrů a stavebního spoření). V roce 2004 bylo zahájeno 912 staveb bytů v rodinných domech v Pardubickém kraji, resp. 723 v kraji Královéhradeckém. V obou krajích také

často používá intenzitní ukazatel Počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel středního stavu. Tento ukazatel v Pardubickém kraji osciloval kolem 3 bytů na 1000 obyvatel s výjimkou roku 2003, kdy činil 2,3, kraj Královéhradecký začínal na počátku období s hodnotou 2,5 a v roce 2004 skončil na hodnotě 2,4. Oba kraje se tedy jednak vyznačují stabilním poměrem dokončovaných bytů k počtu obyvatel, ale zároveň jsou oba podprůměrné, neboť průměrná republiková hodnota je 3,2 dokončených bytů na obyvatele.

Bohužel, stále chybí cenově dostupné bydlení jak znázorňuje obrázek č.13 *Struktura bytů dokončených v roce 2002 podle intervalů pořizovacích cen.* Zejména Královéhradecký kraj pociťuje absenci nejlacinější kategorie bytů v bytových domech, naproti tomu je v tomto kraji nejvyšší procento bytů v bytových domech s cenou 26 000, Kč/m² a více.

Obr. č. 13: *Struktura bytů dokončených v roce 2002 podle intervalů pořizovacích cen*

ZDROJ: ČSÚ

Průměrná pořizovací hodnota jednoho rodinného domu činila v Pardubickém kraji v roce 2004 celkem 2 492 tis. Kč a jednoho bytu v novém rodinném domě 2 393 tis. Kč, jedná se tedy o třetí nejnižší hodnotu v ČR po Olomouckém kraji a kraji Vysočina. V Královéhradeckém kraji činila v roce 2004 pořizovací hodnota nového rodinného domu 2 551 tisíc Kč, což bylo jen o desetinu méně, než byla průměrná pořizovací hodnota rodinného domu v České republice.

Průměrná pořizovací hodnota bytu v novém rodinném domě byla v kraji 2 448 tisíc Kč (v průměru ČR 2 713 tisíc Kč).

Průměrná obytná plocha v rodinných domech byla v obou krajích větší o necelých 30 m² než u bytů v bytových domech a činila v roce 2004 v Pardubickém kraji 92,4 m², resp. 93,6 m² v kraji Královéhradeckém. V Pardubickém kraji se ve sledovaném období plocha rodinných domů téměř nezměnila, zatímco na území Královéhradeckého kraje nárůst činil necelé 4 m². V obou krajích se stavějí tedy byty v rodinných domech menší než je průměr republiky, který činil v roce 2004 přesně 97 m².

Tab. č. 12: Bytová výstavba

	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2000	2004	Změna	2000	2004	Změna
Dokončené byty	1 542	1 580	2,46	1 404	1 322	-5,84
na 1 000 obyvatel	3,03	3,13	0,10	2,55	2,42	-0,13
na 100 zahájených bytů	86,30	84,00	-2,30	78,88	107,92	29,04
v rodinných domech	521	627	20,35	616	548	-11,04
v bytových domech	589	405	-31,24	290	438	51,03
Zahájené byty	1 786	1 881	5,32	1 780	1 225	-31,18
z toho						
v rodinných domech	672	912	35,71	597	723	21,11
Průměrná obytná plocha dokončeného bytu v m ²	61,30	64,80	5,71	66,65	68,80	2,15
z toho bytu v rodinných domech	92,30	92,40	0,11	89,75	93,60	3,85

ZDROJ: ČSÚ

Závěrem je nutné poznamenat, že v obou krajích se vyskytují obce s nulovou bytovou výstavbou. Jde zejména o velmi malé obce s desítkami obyvatel. Tento stav způsobuje zejména nedostatečná vybavenost službami, špatná dopravní dostupnost a s tím související velmi nízká atraktivita místa pro přistěhování mladých rodin.

4.3.2. EKONOMICKÁ AKTIVITA A NEZAMĚSTNANOST

Velmi hodnotná data o této oblasti i v regionálním členění poskytuje Výběrové šetření pracovních sil³² (VŠPS), které je základním zdrojem informací o trhu práce a poskytuje údaje o celkové zaměstnanosti a nezaměstnanosti obyvatelstva a další informace s touto problematikou související. Zároveň je

³² Pracovní síly (Labour Force) zahrnují všechny osoby patnáctileté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané a nezaměstnané.

respektována prováděcí metodika Eurostatu, která poskytuje výklad náplně konkrétních charakteristik trhu práce a také doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO³³). Rozsah výběrového souboru, umožňující získat spolehlivé odhady, dosahoval cca 0,6 % všech trvale obydlených bytů v České republice. Jsou tak vytvořeny předpoklady pro přímé srovnání situace na trhu práce v České republice s vyspělými ekonomikami, a to na principu shodného metodického přístupu. VŠPS je kontinuální šetření, jehož výsledky jsou vyhodnocovány a publikovány ve čtvrtletní periodicitě. Zjišťuje aktuální strukturu zaměstnanosti podle pohlaví, věku a kvalifikace, odvětví a charakteru zaměstnání respondentů. Dále jsou šetřeny údaje o podzaměstnanosti, souběhu zaměstnání a mobilitě pracovních sil. Rovněž poskytuje informace o celkové nezaměstnanosti a jejím charakteru, o struktuře nezaměstnaných z různých hledisek. Tyto údaje pomáhají vytvářet informační předpoklady pro včasné formulování zásad sociální a zaměstnanecké politiky a realizaci aktivní politiky zaměstnanosti.

Předmětem šetření jsou osoby³⁴ bydlící v domácnostech v náhodně vybraných bytech, přičemž není rozhodující a není ani sledováno, mají-li zde pobyt trvalý, přechodný, dlouhodobý nebo nehlášený. Soubor vybraných bytů se v každém čtvrtletí průběžně z 20% obměňuje. Šetření se provádí formou rozhovoru s některým členem vybrané domácnosti.

Podle zařazení na trhu práce rozdělujeme obyvatelstvo patnáctileté a starší na **ekonomicky aktivní** tedy zaměstnané a nezaměstnané, a **ekonomicky neaktivní**. Potenciálním zdrojem pro růst ekonomické aktivity obyvatel je soubor osob ve věku 15 a více let. Velikost této skupiny osob se mění podle základních demografických charakteristik populace, kdy podíl této skupiny v posledních letech klesá (viz kapitola Demografický vývoj na straně 28) a zvyšuje se podíl osob v nejvyšších věkových kategoriích. Spolu s prodlužující se střední délkou života a s velmi nízkou porodností se potenciální zdroje pracovních sil postupně snižují a v budoucnu můžeme očekávat pokračování

³³ ILO-International Labour Organization

³⁴ U osob mladších 15 let se sledují jen základní údaje týkající se vztahu k osobě v čele domácnosti, věku, pohlaví a státní příslušnosti. Za osoby starší 15-ti let se vyplňují další otázky, které popisují jejich uplatnění na trhu práce.

tohoto nepříznivého trendu. Lze však předpokládat, že jej alespoň částečně bude vyrovnávat migrační přírůstek.

Míra ekonomické aktivity, která vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob starších 15 let, zaznamenala v obou krajích nepříznivý vývoj, řadící oba kraje na podprůměrné místo v republice. Pracovní potenciál Pardubického kraje byl v roce 2004 tvořen 247,3 tisíci ekonomicky aktivními osobami, což znamená proti počátku období pokles o necelé procento.

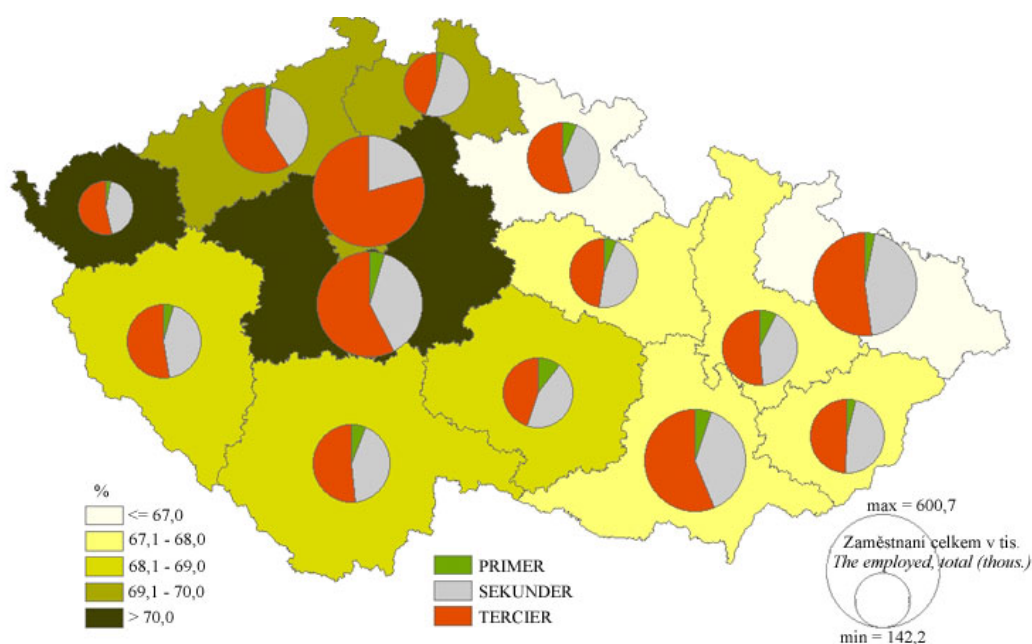
Tab. č. 13: Ekonomická aktivita

	2000	2001	2002	2003	2004	Změna 2004/2000
Pardubický kraj						
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem (tis. osob)	421,7	422,8	423,8	425,3	425,8	1,0
v tom:						
ekonomicky aktivní	249,6	248,3	251,6	252,5	247,3	-0,9
v tom:						
zaměstnaní v NH	228,9	232,5	233,6	233,3	230,0	0,5
nezaměstnaní	20,7	15,8	18,0	19,2	17,3	-16,4
ekonomicky neaktivní	172,0	174,5	172,2	172,8	178,5	3,8
Míra ekonomické aktivity celkem (%)	59,2	58,7	59,4	59,4	58,1	-1,1
Královéhradecký kraj						
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem (tis. osob)	460,0	461,0	461,7	463,0	463,7	0,8
v tom:						
ekonomicky aktivní	280,7	277,6	275,3	273,4	268,7	-4,3
v tom:						
zaměstnaní v NH	263,5	260,6	263,8	257,4	251,0	-4,8
nezaměstnaní	17,1	16,9	11,5	16,0	17,7	3,2
ekonomicky neaktivní	179,3	183,4	186,4	189,6	195,0	8,8
Míra ekonomické aktivity celkem (%)	61,0	60,2	59,6	59,0	57,9	-3,1

ZDROJ: ČSÚ

V Královéhradeckém kraji byl v roce 2004 pracovní potenciál 268,7 tisíc ekonomicky aktivních, ve sledovaném období zde byl zaznamenán druhý nejvyšší pokles jejich počtu v celorepublikovém měřítku, a to o 4,3 % především v důsledku stárnutí populace, prodlužující se střední délce života, nízké porodnosti a úbytku obyvatelstva. Největší úbytek nastal ve věkové skupině 20-24 let a 15-19 let.

V Pardubickém kraji byl pokles míry ekonomické aktivity pomalejší o 1,1 % za období na hodnotu 58,1 %, oproti tomu kraj Královéhradecký zaznamenal za pět let snížení o více než 3 % na 57,9 %. Míra ekonomické aktivity klesá také u starších obyvatel, zejména v souvislosti s horšími pracovními příležitostmi a také v souvislosti se zdravotním stavem atd. V ostatních věkových skupinách se míra ekonomické aktivity výrazně nezměnila.

Obr. č. 14: Míra ekonomické aktivity v roce 2004

ZDROJ: ČSÚ

Míra ekonomické aktivity z pohledu dosaženého vzdělání roste s rostoucím stupněm dosaženého vzdělání, tj. u vysokoškoláků dosahuje více než 80 %, zatímco u osob se základním vzděláním je míra ekonomické aktivity 17% což také částečně souvisí s růstem vzdělanosti a přesunem kategorie starších (menší úroveň vzdělanosti) do ekonomicky neaktivních.

Také z těchto důvodů počet ekonomicky neaktivních vzrostl v Pardubickém kraji o 3,8 % na 178,5 tisíc osob a v Královéhradeckém o 8,8 % na 195 tisíc osob. Jejich struktura je v obou krajích přibližně stejná, nejvíce z nich je důchodců a dětí do 14 let.

Vývoj nezaměstnanosti byl v obou krajcích shodný s negativním trendem zhoršujících se ukazatelů, které se věnují se této oblasti. Je nutné upozornit na to, že v průběhu sledovaného období (od 1. 7. 2004) došlo ke změně metodiky. Ta spočívá v odlišném zahrnování některých skupin osob jak do čitatele tak do jmenovatele ukazatele. Podle původní metodiky byla **registrovaná míra nezaměstnanosti** počítána jako podíl vyjádřený v procentech, kde v čitateli je počet neumístěných uchazečů o zaměstnání a ve jmenovateli disponibilní pracovní síla (tj. zaměstnaní z VŠPS+neumístění uchazeči). Podle nové metodiky je registrovaná míra nezaměstnanosti podíl vyjádřený v procentech, kde v čitateli je počet dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání a ve jmenovateli součet zaměstnaných z VŠPS, součet počtu pracujících cizinců podle evidence MPSV a MPO a počtu dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání. Data v této práci jsou tedy počítána dle metodiky před touto změnou. Dále upozorňuji na často používaný podobný ukazatel, který je však počítán odlišně. Jedná se o **obecnou míru nezaměstnanosti**, což je ukazatel získaný z výsledků VŠPS. V čitateli i jmenovateli jsou šetřené osoby uváděny podle místa jejich pobytu. Procentuálním způsobem vyjadřuje podíl nezaměstnaných (čítatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel). Podle této metodiky ILO jsou zaměstnaní všechny osoby patnáctileté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku; naopak za nezaměstnané se podle metodiky považují všechny osoby patnáctileté a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly tyto tři podmínky:

- nebyly zaměstnané,
- hledaly aktivně práci,
- byly připraveny k nástupu do práce, tj. během referenčního období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů pro výkon placeného zaměstnání nebo zaměstnání ve vlastním podniku.

Mimo toho jsou publikovány specifické míry nezaměstnanosti, které vyjadřují vždy podíl nezaměstnaných v určité skupině k počtu zaměstnaných i nezaměstnaných osob, které k dané skupině náležejí.

Oba kraje jsou charakteristické růstem nezaměstnanosti, ačkoliv v republikovém měřítku se jedná o nezaměstnanost nižší. Velkým problémem je nezaměstnanost nekvalifikovaných osob a mladých. Z hlediska národnosti jsou často nezaměstnanými příslušníci romské komunity. Dále je patrný pokles zaměstnanosti žen a pokles zaměstnanosti nejmladších osob, což je dáno jednak prodloužením období přípravy na povolání, jednak vlivem poměrně vysoké nezaměstnanosti především absolventů škol.

Tab. č. 14: Nezaměstnanost

	2000	2001	2002	2003	2004	Změna 2004/2000
Pardubický kraj						
Uchazeči o zaměstnání	19 896	19 911	21 865	24 165	24 399	22,6
z toho ženy	10 239	10 316	11 191	12 453	12 414	21,2
Volná pracovní místa	3 661	2 729	1 980	2 448	2 039	-44,3
Míra registrované nezaměstnanosti	7,87	7,93	8,66	9,42	9,62	1,7
Královéhradecký kraj						
Uchazeči o zaměstnání	16 644	17 433	20 497	22 146	22 526	35,3
z toho ženy	8 493	8 827	10 470	11 317	11 488	35,3
Volná pracovní místa	5 031	3 950	2 764	2 298	2 075	-58,8
Míra registrované nezaměstnanosti	5,89	6,30	7,30	7,89	8,28	2,4

ZDROJ: ČSÚ

Míra registrované nezaměstnanosti vzrostla v Pardubickém kraji ve sledovaném období o 1,75 bodu na 9,62 %. Sousední kraj zaznamenal ve stejném období rychlejší nárůst o 2,4 bodu, ovšem z lepších hodnot, a proto ke konci období činila míra registrované nezaměstnanosti pouze 8,28 %. Poměrně rychlý byl také úbytek volných pracovních míst, který se snížil na území Pardubického kraje za pět let o více než 44 % na 2039 volných míst. V Královéhradeckém kraji byl úbytek ještě rychlejší, necelých 60 % na 2075 volných míst. Při přepočtu na jednoho uchazeče to znamenalo, že se o jedno volné pracovní místo v roce 2004 ucházelo v Pardubickém kraji 12 osob, resp. 10,9 v kraji Královéhradeckém. Podle nové metodiky bylo v Pardubickém kraji z celkového počtu 24 399 uchazečů o zaměstnání, registrovaných v kraji ke konci roku, tzv. dosažitelných uchazečů 94,2 %. Zavedením nové metodiky se tedy míra registrované nezaměstnanosti administrativně snížila, a to v Pardubickém kraji o 0,7 bodu na 8,9 % a v Královéhradeckém kraji o 0,6 na hodnotu 7,7 %.

Velkým zejména sociálním problémem je tzv. dlouhodobá nezaměstnanost³⁵, kdy nárůst počtu dlouhodobě nezaměstnaných byl za pět let o necelých 50 % a činil z celkového počtu nezaměstnaných jednu pětinu v Pardubickém, resp. jednu šestinu v Královéhradeckém kraji. Dále se v obou krajích potvrzuje předpoklad o souvislosti nezaměstnanosti a kvalifikací, kdy lidé s vyšším vzděláním se na trhu práce lépe orientují a jsou adaptabilnější. Ve struktuře podle vzdělání tedy v souladu s celorepublikovými (i světovými) trendy zaujímají největší podíl osoby bez vzdělání nebo s nižším dosaženým vzděláním.

4.3.3. ŠKOLSTVÍ

Oblast školství prochází v posledních letech řadou změn. Limitujícím faktorem bohužel je, navzdory všem prohlášením politických představitelů o prioritě této oblasti, nedostatek finančních prostředků pro rychlejší rozvoj a podporu alternativního vzdělávání. Vzdělávací systém České republiky v posledních letech zaznamenal poměrně velký vývoj a proto se jej pokusím popsat. Vzdělávací systém je u nás tvořen sítí **mateřských škol**, které zabezpečují předškolní výchovu, jsou určeny pro děti od tří let věku až do svého nástupu na základní školu, docházka je nepovinná. Dále povinné vzdělání zabezpečují **základní školy**, a to v délce devíti let. Dělí se na pětiletý první stupeň a čtyřletý druhý stupeň. Poslední čtyři resp. dva roky povinné devítileté školní docházky lze absolvovat na osmiletém, resp. šestiletém gymnáziu nebo na taneční konzervatoři. **Gymnázium** poskytuje ve čtyřletém, šestiletém a osmiletém studiu úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou a je orientované především na přípravu k vysokoškolskému studiu. Významným prvkem systému pro přípravu žáků v praxi jsou **střední odborné školy (SOŠ)**. Ty nabízejí čtyřleté obory ukončené maturitní zkouškou a dvouleté až tříleté obory ukončené závěrečnou zkouškou. Specifickým typem SOŠ jsou konzervatoře. **Střední odborné učiliště (SOU)** připravuje žáky na dělnická povolání a odborné činnosti. Nabízí dvouleté a tříleté obory ukončené závěrečnou zkouškou a obory čtyřleté ukončené, maturitní zkouškou. Učiliště dále umožňuje připravit žáky na dělnická povolání v oborech se zvlášť upravenými

³⁵ delší než 24 měsíců

plány pro ty, kteří ukončili základní školu v nižších ročnících. Učební obory jsou ukončeny vyučením. **Vyšší odborná škola** zajišťuje dvouleté až tři a půlleté studium pro absolventy maturitních oborů studium je ukončováno absolutoriem. Absolvent má právo užívat za svým jménem označení absolventa vyšší odborné školy (diplomovaný specialista, zkratka DiS.).

Na **vysoké škole** je možné studovat po získání úplného středního vzdělání nebo úplného středního odborného vzdělání (výjimkou jsou umělecké vysoké školy, kam lze přijmout uchazeče s výjimečným talentem i bez dosažení středoškolského vzdělání). Vysoké školy nabízejí studium jednostupňové nebo dvoustupňové a doktorské. Jednostupňové studium má buď tříleté bakalářské obory nebo čtyřleté až šestileté obory magisterské. Některé vysoké školy realizují dvoustupňové studium, kde absolvent bakalářského studijního programu může pokračovat ve dvou až tříletém magisterském studijním programu (tzv. magisterský navazující). Tříleté studium je zakončeno státní zkouškou, čtyřleté až šestileté i obhajobou diplomové práce. Na to může navazovat doktorský studijní program, který je zaměřen na vědecké bádání nebo samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu, vývoje či umění. Standardní doba doktorského studia je tři roky.

Poměrně novým prvkem v systému jsou **soukromé vysoké školy**, které poskytují převážně bakalářské studium, ale na základě úpravy zákona č.111/98 Sb. o vysokých školách ze dne 4.4.2001 dle §2 odstavce 5, mohou soukromé vysoké školy poskytovat i magisterské studium. Studium je plně hrazeno studenty.

V neposlední řadě jsou prvkem vzdělávacího systému i **speciální školy** pečující především o postižené děti, speciální základní školy jsou školy pro žáky se smyslovým a tělesným postižením a školy při zdravotnických zařízeních a pomocné školy jsou školy pro děti s vysokým stupněm mentálního postižení; rehabilitační třídy pomocné školy představují alternativní vzdělávací program pomocné školy pro těžce mentálně postižené děti, který se přizpůsobuje jejich psychickým a fyzickým zvláštnostem.

V obou sledovaných krajích je patrný celostátní trend poklesu počtu mateřských škol, a to zejména z důvodu snížení porodnosti. Dalším z důvodu snižování počtu mateřských škol je jejich integrace se základními školami do společných zařízení. Za sledované období poklesl počet těchto zařízení v Pardubickém kraji o 21 (na 312 zařízení), počet učitelů se snížil o 41 (1 274), ale počet dětí navštěvujících tato zařízení se zvýšil za pět let o 363 (celkem 15 120 dětí v roce 2004). V Královéhradeckém kraji byla situace obdobná, zde došlo k úbytku 59 zařízení (na 298), počet učitelů se snížil o 40 (1 359), ale stejně jako v Pardubickém kraji narostl (v souvislosti spíše se sociálně-ekonomickými podmínkami rodin než s nárůstem porodnosti) počet dětí o 316 na 15 695.

Tab. č. 15: Školství

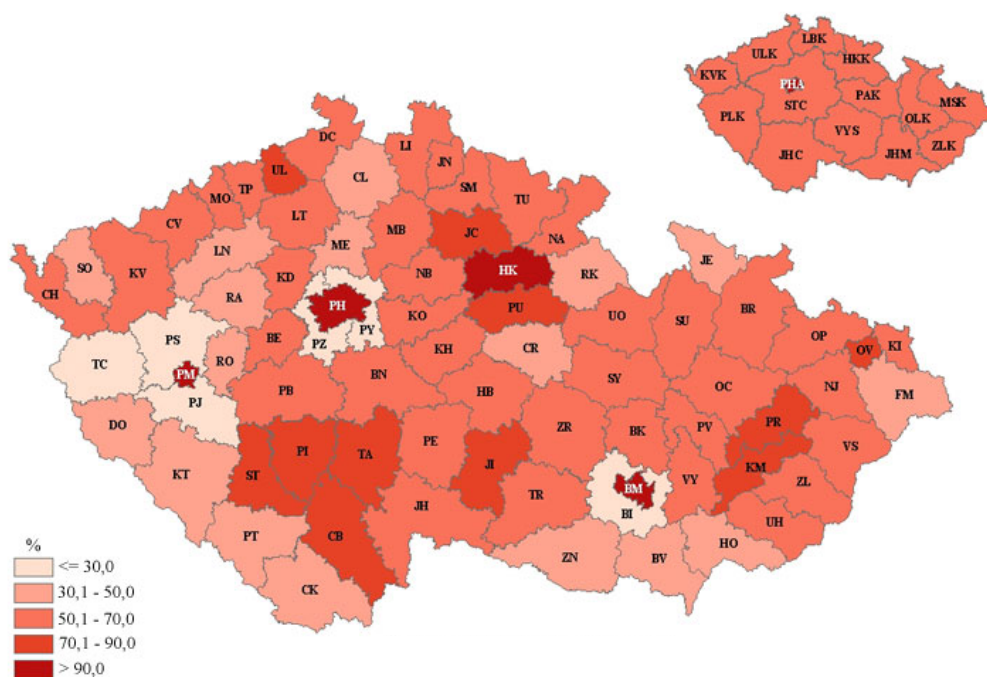
	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2000	2004	Změna	2000	2004	Změna
Mateřské školy	333	312	-6,31	357	298	-16,53
děti	14 757	15 120	2,46	15 379	15 695	2,05
Základní školy	240	232	-3,33	263	256	-2,66
žáci celkem	53 563	47 244	-11,80	56 948	50 253	-11,76
Gymnázia	20	20	0,00	20	18	-10,00
žáci denního studia	6 681	7 268	8,79	7 310	7 530	3,01
Střední odborné školy	44	43	-2,27	56	51	-8,93
žáci denního studia	10 161	10 862	6,90	10 784	11 421	5,91
Střední odborná učiliště	31	30	-3,23	38	35	-7,89
žáci denního studia	8 262	8 253	-0,11	9 483	9 271	-2,24
Vyšší odborné školy	10	10	0,00	10	11	10,00
žáci denního studia	1 233	1 435	16,38	996	1 147	15,16
Vysoké školy	1	2	x	2	1	x
studenti v prezenčním studiu (české stát. obč.)	3 176	5 473	72,32	5 213	6 810	30,63

ZDROJ: ČSÚ

Úbytek žáků je výrazný u základního školství, kde v období 2000 až 2004 došlo v Pardubickém kraji k úbytku o 6 319 žáků na 47 244, počet škol se snížil o osm a počet učitelů o 134 (3 249). V sousedním kraji je i zde vývoj obdobný, došlo zde k úbytku o více než 6 tisíc žáků (na 50 253), počet základních škol se snížil o 7 na 256 a učitelů ubylo 202.

Ve středním školství se významně projevuje snaha o optimalizaci nabízených oborů podle zájmu žáků a jejich uplatnění na trhu práce. Poptávka je zejména po středoškolském vzdělání, které umožňuje pokračovat ve studiu na vysoké škole, tento stav dokumentuje tabulka č. 15, kdy výrazný absolutní nárůst počtu

studentů zaznamenaly v obou krajích zejména střední odborné školy. V Pardubickém kraji činil tento nárůst 809 studentů, tj. 6,9 % a v Královéhradeckém kraji 662 studentů, což je 5,9 %. Relativně nejvíce vzrostly počty studujících na vyšších odborných školách, kterých je v Pardubickém kraji deset a v Královéhradeckém 11, tento nárůst byl více než 16% v Pardubickém kraji, resp. 15% v Královéhradeckém kraji. V Pardubickém kraji učilo na tomto typu škol 222 pedagogů (nárůst 11 osob za období) a v Královéhradeckém 212, což byl nárůst za období o 51 osob.

Obr. č. 15: Žáci škol poskytujících úplné střední vzdělání na 100 obyvatel ve věku 15-18 let v roce 2004

ZDROJ: ČSÚ

Dynamický nárůst studentů vysokých škol zaznamenaly oba kraje, zejména kraj Pardubický o více než 72 % (v prezenčním studiu). Kromě Univerzity Pardubice, působila v Pardubickém kraji ještě soukromá vysoká škola Institut restaurování a konzervačních technik v Litomyšli, která se však později stala samostatnou fakultou Univerzity Pardubice. Ta má nyní 5 fakult (Fakultu chemicko-technologickou, Fakultu ekonomicko-správní, Dopravní fakultu Jana

Perneru, Fakultu filozofickou a Fakultu restaurování) a 2 vysokoškolské ústavy (Ústav zdravotnických studií a Ústav elektrotechniky a informatiky). Nově akreditované obory jsou zejména bakalářské; zde činil nárůst studentů o 230 %. Celkem v roce 2004 studovalo na Univerzitě Pardubice 7 047 studentů s českým státním občanstvím, z toho bakalářský studijní program 4 846, magisterský 1 775, doktorský 426 a cizinců zde studovalo 79 (proti roku 2000 to bylo o 47 studentů více).

Poněkud menší dynamiku má růst počtu studentů vysokých škol na území Královéhradeckého kraje, zde činil v prezenčním studiu přes 30 %. Celkem zde v roce 2004 studovalo 9 355 studentů s českým státním občanstvím, z toho v bakalářském programu 3 437 studentů, magisterském 5 375 a doktorském 543. Cizinců zde bylo 501 a jejich počet narostl za pět let o 225. Studenti zde mohou studovat na čtyřech fakultách dvou veřejných vysokých škol (Univerzity Hradec Králové a Univerzity Karlovy se sídlem v Praze) a na jedné fakultě státní vysoké školy Univerzity obrany se sídlem v Brně v působnosti Ministerstva obrany, což byla původně samostatná vysoká škola Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně v Hradci Králové.

Univerzita Hradec Králové má v současnosti dvě fakulty. První se zaměřením na pedagogiku a druhou na informatiku a management. Univerzita Hradec Králové, stejně jako Univerzita Pardubice, poskytuje programy celoživotního vzdělávání. Součástí Fakulty informatiky a managementu je Institut dalšího vzdělávání, který nabízí kurzy a školení z oblasti výpočetní techniky, cestovního ruchu, managementu atd. Lékařská fakulta UK v Hradci Králové nabízí magisterské studijní programy všeobecné lékařství a stomatologii, bakalářský studijní program ošetřovatelství a doktorské studijní programy. V rámci pedagogické a výzkumné činnosti úzce spolupracuje s Fakultní nemocnicí v Hradci Králové. Farmaceutická fakulta UK v Hradci Králové má akreditován bakalářský studijní program zdravotnická bioanalytika a magisterský program farmacie, a dále zájmový specializační program celoživotního vzdělávání Léčivé rostliny. Dále je v Hradci Králové zmiňovaná Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany Brno (státní vysoká škola), sloužící především přípravě vojenských zdravotnických profesionálů Armády České republiky.

Oba kraje a zejména krajská města jsou díky přítomnosti univerzit významnými centry vzdělávání, poskytující kvalitní studijní programy, umožňující růst vzdělanosti populace a tím i budoucí rozvoj regionu.

4.3.4. ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ PÉČE

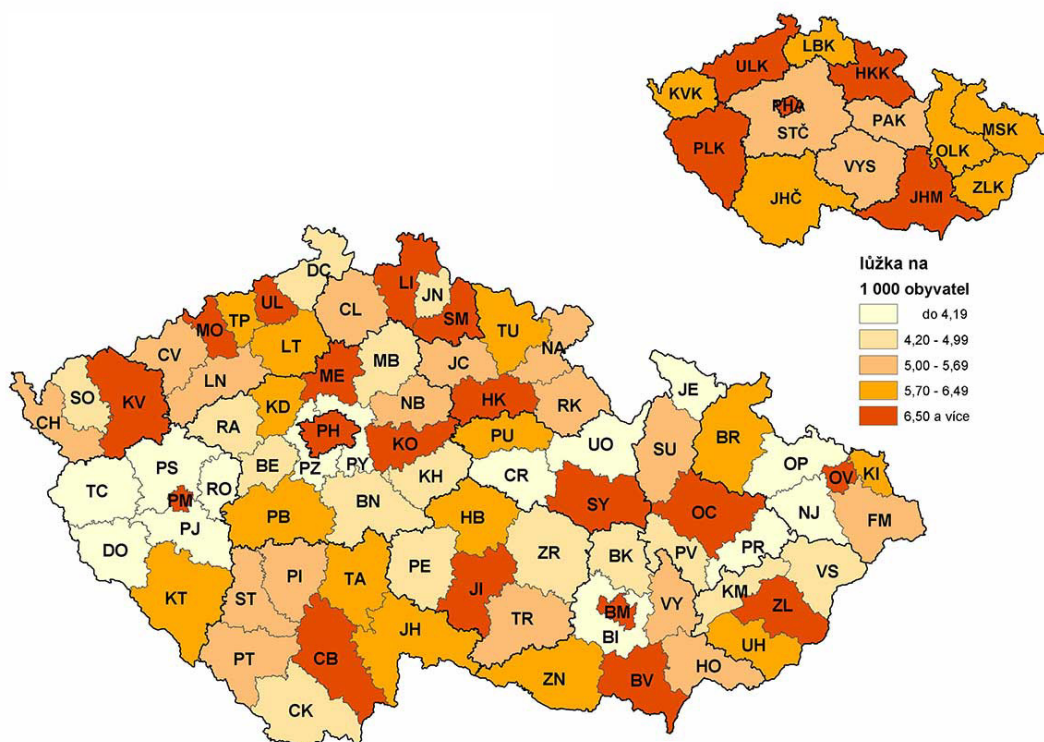
Data o zdravotnictví, a to i v regionálním členění, poskytuje zejména Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR – ÚZIS. Základním předmětem činnosti tohoto ústavu je plnění úkolů Národního zdravotnického informačního systému (dále jen "NZIS"), včetně činností souvisejících s rozvojem a zdokonalováním NZIS, určeného ke sběru a zpracování zdravotnických informací a k vedení národních zdravotních registrů. Ústav je součástí státní statistické služby.

Základem zdravotní péče v Pardubickém kraji je 10 nemocnic, z nichž pět zajišťuje akutní lůžkovou péči. Počet lůžek v nemocnicích za sledované období narostl o 166 na 2702. Oproti tomu počet lůžek poklesl v odborných léčebných ústavech na 1 254, tj. o 315. Tento úbytek je zapříčiněn z části převodem lůžek z léčeben dlouhodobě nemocných pod nemocnice jako lůžka následné péče. V obou regionech je patrný tlak na úsporu lůžek ze strany Ministerstva zdravotnictví. V Královéhradeckém kraji bylo v roce 2004 celkem 12 nemocnic s 3728 lůžky, což znamenalo pokles lůžek o 222 za pět let. Opačná situace než v Pardubickém kraji byla též u vývoje počtu lůžek v odborných zdravotních ústavech, zde byl zaznamenán nárůst o 175. V registru zdravotnických zařízení bylo z celkového počtu zařízení 97 % nestátních (v obou krajích). Zřizovatelem byl kraj, obec, fyzická osoba, jiná právnická osoba, církev a pouze 3 % byla zřízena Ministerstvem zdravotnictví - tedy státem. Tento jev byl zapříčiněn administrativním převodem zařízení ze státu na kraj v roce 2003.

V obou krajích se také mírně zlepšil ukazatel počtu lékařů na 1000 obyvatel, kdy v Pardubickém kraji činila v roce 2000 hodnota 3,1 lékaře a v roce 2004 - 3,3 lékaře na 1000 obyvatel. Počet lékařů absolutně narostl za pět let o 129 lékařů na 1 686, z toho 1 644 v nestátních zařízeních. Naproti tomu přepočtený počet středních zdravotnických pracovníků poklesl o 3,4 % (o 154) na 4 344 osob. V Královéhradeckém kraji byl vývoj velice podobný, tj. zlepšení počtu

lékařů o 92 na 2 151, z toho v nestátních zařízeních 1 642 a ukazatel lékařů na 1000 obyvatel se tak zlepšil o 0,2 na 3,9.

Počet ordinací se v Pardubickém kraji nezměnil u ordinací pro děti a dorost (102), k nárůstu počtu zařízení došlo u ordinací odborných lékařů, a to u stomatologů o 9 (247), gynekologů o 5 (51) a specialistů o 39 (291). V Královéhradeckém kraji se snížil za pět let počet ordinací u stomatologů o 6 (300) a u ordinací pro děti a dorost o 2 (121). Nejvyššího růstu dosáhli, stejně jako v Pardubickém kraji, specialisté - o 61 ordinací více (na celkem 374 ordinací).

Obr. č. 16: Lůžka v nemocnicích na 1 000 obyvatel v roce 2004

ZDROJ: ČSÚ

Počty zařízení lékárenské péče³⁶ se díky vysoké ekonomické rentabilitě stabilně zvyšují v obou krajích. V Pardubickém jejich počet narostl z 93 na 110 zařízení, s nejvyšším nárůstem na konci období (v roce 2004 7 lékáren). V Královéhradeckém kraji činil nárůst lékáren 30 na celkových 141 v roce 2004. Tento nárůst se soustředil především do obchodních center a marketů

³⁶ tedy lékárny, výdejny léčiv a výdejny zdravotnických prostředků

a nepředstavuje zvýšení komfortu dostupnosti. Jejich přínosem však může být konkurenční tlak na stávající lékárny a snížení cen volně prodejných léků a pomůcek (např. při telefonickém zjišťování ceny nehrazené očkovací látky pro kojence Infanrix HEPA v roce 2005 jsem zjistil nejvyšší cenu v zavedené lékárně na Slezském předměstí v Hradci Králové 1890,- Kč, a naopak nejnižší v lékárně v pardubické Hypernově 1530,- Kč).

Tab. č. 16: Zdravotnictví

	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2000	2004	Změna	2000	2004	Změna
Lékaři celkem						
(přepočtený počet)	1 557	1 686	8,29	2 059	2 151	4,48
na 1 000 obyvatel	3,1	3,3	0,28	3,7	3,9	0,20
z toho						
v nestátních zařízeních	1 258	1 644	30,73	1 221	1 642	34,44
Nemocnice	10	10	0,00	15	12	-20,00
lůžka	2 536	2 702	6,55	3 950	3 728	-5,62
na 1 000 obyvatel	5,0	5,3	0,37	7,2	6,8	-0,34
Počet nemocensky pojištěných	216 863	203 411	-6,20	236 496	222 950	-5,73
Průměrná pracovní neschopnost (dny)	6,654	6,099	-0,55	6,606	6,033	-0,57
Lékaři v ambulantní péči	1 174	1 274	8,50	1 551	1 615	4,14
obyvatelé na 1 lékaře	433	397	-36,55	355	339	-16,78
Samostatné ordinace praktického lékaře						
pro dospělé	217	219	0,92	236	239	1,27
pro děti a dorost	102	102	0,00	123	121	-1,63
stomatologa	238	247	3,78	306	300	-1,96
Lékárny a výdejny	93	110	18,28	111	141	27,03

ZDROJ:UZIS

Počet hospitalizovaných se v Pardubickém kraji za sledované období zvýšil o téměř 6 % na 88 758 osob a byl jedním z nejnižších v rámci republiky (při přepočtu na 1000 obyvatel). Průměrná ošetrovací doba ve dnech vzrostla za pět let o 0,3 dne ze 7,9 na 8,2 dne. V Královéhradeckém kraji činil počet hospitalizovaných v roce 2004 celkem 116 397 osob, tj. proti počátku období se jejich počet zvýšil o 2 416. Průměrná ošetrovací doba jednoho hospitalizovaného za sledované období poklesla o 0,4 na 8,5 dne, což ve srovnání s Pardubickým krajem i republikou je hodnota vyšší. Využití lůžek se postupně zlepšuje, nicméně je v obou krajích podprůměrné. V Pardubickém kraji je hodnota využití 267 dní a v Královéhradeckém necelých 259 dní (kdy republikový průměr činí více než 273 dny).

Mezi zařízení sociální péče řadíme například ústavy sociální péče pro dospělé a mládež, domovy důchodců, domy s pečovatelskou službou atd. Počet těchto zařízení se ve sledovaném období v obou krajích příliš neměnil. Vysokého růstu dosáhly v souladu s republikovým trendem počty bytových jednotek v domech s pečovatelskou službou, a to v Pardubickém kraji, kde vzniklo za sledované období 33 nových domů s pečovatelskou službou a počet bytů v nich se zvýšil o 949. V roce 2004 jich tak bylo na území kraje 73, s více než dvěma tisíci bytových jednotek. V Královéhradeckém kraji vyrostlo za stejné období deset nových domů s pečovatelskou službou a počet bytových jednotek vzrostl o 216 na 2 162 (v 72 domech s pečovatelskou službou). Naproti tomu byl ve stejném období zrušen jeden penzion pro důchodce v Pardubickém kraji a ústav sociální péče pro mládež v Královéhradeckém kraji. Těch je nyní na území Pardubického kraje sedm s 703 místy a v Královéhradeckém kraji osm s 544 místy.

Tab. č. 17: Sociální péče

	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2000	2004	Změna	2000	2004	Změna
Počet zařízení sociální péče celkem	42	48	14,29	58	67	15,52
místa	3 982	4 133	3,79	3 922	4 388	11,88
Příjemci důchodů celkem	128 387	132 372	3,10	143 073	146 737	2,56
starobních plných	69 354	69 939	0,84	74 489	75 963	1,98
Průměrný měsíční důchod celkem	6 100	7 012	14,96	6 129	7 069	15,34
starobní plný	6 158	7 096	15,24	6 187	7 162	15,76
Neuspokojení žadatelé o byt v domě s pečovatelskou službou	334	945	182,93	1 699	1 672	-1,59
Osoby, jimž byla poskytnuta pečovatelská služba	4 688	6 208	32,42	8 299	4 107	-50,51
Výdaje na pečovatelskou službu (mil. Kč)	46 293	72 706	57,06	66 792	49 213	-26,32

ZDROJ: MPSV

O vývoji potřebnosti zařízení sociální péče ale spíše vypovídá například ukazatel o počtu neuspokojených žadatelů o byt v domě s pečovatelskou službou. Počet těchto žadatelů narostl za pět let v Pardubickém kraji o 611 na celkem 945 neuspokojených žadatelů, naproti tomu v Královéhradeckém kraji sice počet žadatelů poklesl o 27, nicméně jejich počet je stále velmi vysoký, a to 1 672. Poměrně rozdílný je v obou krajích počet osob, jimž byla poskytnuta

pečovatelská služba. V Pardubickém kraji se jednalo o nárůst o 1 520 osob za pět let na 6 208 osob, v Královéhradeckém kraji činil oproti tomu pokles o více než 4000 osob (z 8 299 v roce 2000 na 4 107 v roce 2004)

Vyplacené dávky státní sociální podpory zaznamenaly nárůst v obou krajích, v Pardubickém narostly tyto výdaje o necelých 219 mil. Kč na 1 944 mil. Kč a v Královéhradeckém kraji o 241 mil. Kč na 1 973 mil. Kč. Na zvýšení výdajů se nejvíce podílely rodičovské příspěvky, růst činil v Pardubickém kraji 116 mil. Kč, resp. 133 mil. Kč za sledované období v Královéhradeckém kraji. Naopak největší pokles zaznamenal sociální příspěvek, který se snížil o více než 60 mil. Kč v Pardubickém kraji a o 58 mil. Kč v Královéhradeckém kraji.

Závěrem mohu konstatovat, že vzhledem k demografickým projekcím, je síť zařízení pro důchodce v obou krajích nedostatečná a v budoucnu bude nezbytně nutné vložit nemalé prostředky na její dobudování.

5. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

5.1. PŘÍKLADY UKAZATELŮ – ODPADY & INVESTICE

Vzhledem k tomu, že se v této kapitole budu věnovat pouze úzké části z oblasti životního prostředí, a to produkci odpadů, nakládání s odpadem a investicemi na ochranu životního prostředí v regionech, omezím tuto subkapitulu jen na definice těchto témat. Dále považují za nutné upozornit, že nová legislativa³⁷ částečně upravila definici odpadu a vývoj celkové produkce odpadu za sledované období je tedy administrativně snížen a není zcela porovnatelný. Tento zákon definuje **odpad** jako každou movitou věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit. **Nebezpečným odpadem** je odpad uvedený v Seznamu nebezpečných odpadů uvedeném v prováděcím právním předpisu a jakýkoliv jiný odpad vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností uvedených v příloze č. 2 k zákonu č. 185/2001 Sb.

Termínem nakládání s odpady se rozumí jejich shromažďování, soustřeďování, sběr, výkup, třídění, přeprava a doprava, skladování, úprava, využívání a odstraňování. **Komunálním odpadem** se rozumí veškerý odpad vznikající na území obce při činnosti fyzických osob, s výjimkou odpadů vznikajících u právnických nebo fyzických osob oprávněných k podnikání. Dále můžeme rozlišovat tzv. **živnostenský odpad**, což je odpad podobného složení jako komunální odpad, vznikající při nevýrobní činnosti právnických osob nebo fyzických osob oprávněných k podnikání (např. drobní podnikatelé, úřady, školy, kanceláře).

Svoz odpadu se dělí na běžný svoz, což je svoz směsného odpadu z popelnic, kontejnerů nebo v pytlích a svoz objemného odpadu, což je svoz odpadu, který se velikostí nevejde do popelnic, kontejnerů nebo pytlů.

Velmi důležitým ukazatelem v oblasti životního prostředí jsou **investice na ochranu životního prostředí** zahrnují výdaje na pořízení dlouhodobého hmotného majetku na ochranu životního prostředí a neinvestiční náklady na

³⁷ S účinností od 1. 1. 2002 vstoupil v platnost nový zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Nový zákon je v plném souladu s právními předpisy ES v oblasti nakládání s odpady.

ochranu životního prostředí. Zahrnují tedy všechny výdaje, které se vztahují k aktivitám na ochranu životního prostředí (metody, technologie, procesy, zařízení nebo jejich části), jejichž hlavním účelem je zachycení, odstranění, monitorování, kontrola, snižování, prevence nebo eliminace znečišťujících látek a znečištění nebo jakékoliv jiné poškození životního prostředí, ke kterému dochází při činnosti podniků. Data jsou získána z ročního statistického výkazu ČSÚ. **Neinvestiční náklady** zahrnují mzdové náklady, platby nájemného, energie a ostatní materiál a platby za služby, u kterých je hlavním účelem ochrana životního prostředí.

Mezi investiční akce na ochranu životního prostředí řádíme např. **ochranu ovzduší a klimatu**, která zahrnuje např. úpravu technologických procesů z důvodu prevence vzniku znečištění (na ochranu ovzduší, klimatu a ozónové vrstvy), odstraňování odpadních plynů a odvětrávaného vzduchu, odstraňování tuhých a plyných emisí nebo monitorovací zařízení pro sledování čistoty ovzduší. Investice do **nakládání s odpadními vodami** zahrnuje např. úpravu technologických procesů z důvodu prevence vzniku znečištění, výstavbu čistíren odpadních vod, výstavbu kanalizačních sítí se zajištěným napojením na čistírnu odpadních vod, nakládání s chladícími vodami nebo monitorovací zařízení ke sledování jakosti vody. Investice do **nakládání s odpady** zahrnuje investice na úpravu technologických procesů z důvodu prevence vzniku odpadů, zařízení a vybavení pro sběr, svoz, přepravu, třídění a úpravu odpadů, výstavba spaloven, recyklačních závodů, řízených skládek, kompostáren, asanace starých skládek a zařízení pro monitoring odpadů. Dále například investiční akce na **ochranu krajiny a biodiverzity**³⁸ zahrnují ochranu a rehabilitaci stanovišť a druhů, ochranu přírodních a polopřírodních typů krajiny či ochranu a obnovu prvků ekologické stability. Akce na **sanaci půdy, podzemních a povrchových vod** zahrnují prevenci depozice znečišťujících látek do půdy vč. následné infiltrace do vod, předcházení kontaminace atd. Dále to mohou být například investiční akce na **omezování hluku a vibrací**, zahrnující prevenci vzniku hluku a vibrací úpravou technologie, nebo **ochrana proti záření** ta zahrnuje např. protiradonová opatření, geologické práce spojené

³⁸ druhová rozmanitost

s problematikou lokalizací hlubinných úložišť jaderného odpadu a v neposlední řadě **investice na výzkum a vývoj**, zahrnující zpravidla výzkum a vývoj zaměřený na ochranu ovzduší, klimatu a ozónové vrstvy, ochranu vod, nakládání s odpady, ochranu půdy a podzemní vody, omezování hluku a vibrací, ochranu biodiverzity a krajiny, ochranu před zářením a ostatní výzkum životního prostředí.

5.2. SYNTETICKÝ UKAZATEL VÝVOJE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Pro podchycení základních tendencí v oblasti vývoje životního prostředí obou regionů v letech 2000 až 2004 jsem opět podle stejné metodiky (zmněné v předchozích kapitolách) navrhl jednoduchý syntetický ukazatel.

Ukazatel obsahuje následující charakteristiky (žádný nebyl z důvodu korelace vyloučen):

- Hustota obyvatelstva (v osobách/km²)
- Podíl obyvatel v obcích do 300 obyvatel (v %)
- Podíl lesní půdy na celkové rozloze území (v %)
- Podíl čištěné odpadní vody na celkovém množství vypouštěné vody (v %)
- Podíl obyvatel bydlících v domech napojených na veřejnou kanalizaci (v %)
- Emise REZZO 1-3 - SO₂ na obyvatele (kg)
- Měrné emise REZZO 1-3 - tuhé látky (t/km²/rok)
- Měrné emise REZZO 1-3 - CO (t/km²/rok)

Silné zastoupení mají v ukazateli emise dle Registru emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO)³⁹. Ten podle zákona č. 309/91 Sb. ve znění zákona č. 211/94 Sb. o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami se zdroje znečišťování člení na zdroje stacionární a mobilní. Zdroje stacionární jsou dále členěny podle tepelného výkonu, míry vlivu technologického procesu na znečišťování ovzduší nebo rozsahu znečišťování. Stacionární zdroje jsou zahrnuty v dílčích souborech REZZO 1 - 3, mobilní zdroje jsou začleněny v dílčím souboru REZZO 4.

Z těchto nekorelujících ukazatelů je vypočten pro postižení změny průměrný roční růst⁴⁰ a jeho rozdíl k republikovému průměru. Tento je stejně jako u ostatních syntetických ukazatelů upraven vahou pro postižení významnosti a také směru ukazatele tj. pozitivní plus a negativní mínus. Pro stanovení vah byly opět využity jak výsledky šetření pro zjištění preferencí a významnosti jednotlivých ukazatelů, tak vlastní preference, pokud výsledky šetření ČSÚ nebyly k dispozici.

Životní prostředí obou krajů velmi příznivě ovlivňuje nižší podíl počtu obyvatel na 1 km² a také uspokojivý vývoj poklesu emisí REZZO 1-3 - tuhé látky a měrné emise REZZO 1-3 - oxid uhelnatý, což může být způsobeno např. modernizací technologických postupů nebo změnou způsobu vytápění atd. Mírně nadprůměrný je také podíl čištěné odpadní vody na celkovém množství vypouštěné vody.

Je však nutné upozornit, že volba ukazatele zde velmi ovlivnila výsledek. Kdybych porovnal emise oxidu siřičitého a emise oxidů dusíku, ve kterých je Pardubický kraj čtvrtým největším znečišťovatelem v republice a navíc s rostoucí tendencí, jistě by tento kraj dopadl v porovnání s krajem Královéhradeckým mnohem hůře, než naznačuje hodnota ukazatele v tabulce č. 18.

³⁹ Správou databáze REZZO za celou Českou republiku je pověřen ČHMÚ. Jednotlivé dílčí databáze REZZO 1-4, které slouží k archivaci a prezentaci údajů o stacionárních a mobilních zdrojích znečišťování ovzduší, tvoří součást Informačního systému kvality ovzduší (ISKO) provozovaného rovněž ČHMÚ jako jeden ze základních článků soustavy nástrojů pro sledování a hodnocení kvality ovzduší ČR.

⁴⁰ pomocí MS Excel - $POWER((INDEX(2004/2000)/100;1/4)*100-100$

Oba kraje jsou ve vývoji životního prostředí nadprůměrné (tj. mají lepší výsledky ve vývoji sledovaných ukazatelů než byl v rámci republiky). S výslednou hodnotou 0,68 je na tom lépe kraj Královéhradecký, jak znázorňuje následující tabulka.

Tab. č. 18: Syntetický ukazatel změny v oblasti životního prostředí

	2000	2001	2002	2003	2004	průměrný roční růst	rozdíl ČR	směr +/-	váha
Hustota obyvatelstva (v osobách/km ²)	112,6	112,2	112,1	111,9	111,8	-0,16	-0,05	-	0,08
Podíl obyvatel v obcích do 300 obyvatel (v %)	7,1	7,1	7,1	7,0	7,0	-0,47	-0,30	+	0,12
Podíl lesní půdy na celkové rozloze území (v %)	29,3	29,3	29,4	29,4	29,4	0,07	-0,01	+	0,16
Podíl čištěné odpadní vody na celkovém množství vypouštěné vody (v %)	95,7	96,2	87,0	93,3	95,5	-0,04	0,07	+	0,14
Podíl obyvatel bydlících v domech napojených na veřejnou kanalizaci (v %)	64,1	64,0	67,1	67,1	66,2	0,81	-0,20	+	0,15
Emise REZZO 1-3 - SO ₂ na obyvatele (kg)	37,21	41,48	36,20	42,22	32,82	-3,09	0,31	-	0,13
Měrné emise REZZO 1-3 - tuhé látky (t/km ² /rok)	0,70	0,70	0,71	0,68	0,64	-2,32	-1,50	-	0,11
Měrné emise REZZO 1-3 - CO (t/km ² /rok)	3,12	3,05	2,15	2,24	2,22	-8,13	-4,61	-	0,11
Pardubický kraj	HODNOTA UKAZATELE								0,58
Hustota obyvatelstva (v osobách/km ²)	115,8	115,4	115,3	115,1	115,0	-0,16	-0,05	-	0,08
Podíl obyvatel v obcích do 300 obyvatel (v %)	6,1	6,3	6,2	6,2	6,1	0,12	0,29	+	0,12
Podíl lesní půdy na celkové rozloze území (v %)	30,9	30,9	30,9	30,9	30,9	0,05	-0,03	+	0,16
Podíl čištěné odpadní vody na celkovém množství vypouštěné vody (v %)	92,4	92,2	91,1	96,3	93,4	0,26	0,37	+	0,14
Podíl obyvatel bydlících v domech napojených na veřejnou kanalizaci (v %)	71,9	72,3	72,1	72,2	73,8	0,64	-0,36	+	0,15
Emise REZZO 1-3 - SO ₂ na obyvatele (kg)	18,23	17,30	13,48	15,57	16,76	-2,08	1,32	-	0,13
Měrné emise REZZO 1-3 - tuhé látky (t/km ² /rok)	0,64	0,55	0,62	0,61	0,56	-3,28	-2,46	-	0,11
Měrné emise REZZO 1-3 - CO (t/km ² /rok)	3,02	2,95	2,06	2,26	2,11	-8,55	-5,03	-	0,11
Královéhradecký kraj	HODNOTA UKAZATELE								0,68

ZDROJ: ČSÚ

5.3. ANALÝZA VÝVOJE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V KRAJÍCH

5.3.1. NAKLÁDÁNÍ S ODPADY

Jak jsem již zmínil, od 1.1. 2002 vstoupil v platnost nový zákon č. 185/2001 Sb. o odpadech, který zavádí novou definici odpadu a některých základních pojmů. Proto je srovnání množství odpadů za sledované období let 2000 až 2004 značně problematické. Z důvodu administrativního ovlivnění vývoje uvádím v tabulce č. 19 *Odpady* pro porovnání pouze roky 2002 až 2004.

Tab. č. 19: Odpady (v t.)

	Pardubický kraj			Královéhradecký kraj		
	2002	2004	Změna	2002	2004	Změna
Celková produkce odpadů	347 300	469 727	35,25	516 959	705 319	36,44
Nakládání s odpady celkem	305 727	647 378	111,75	900 900	1 091 390	21,14
z toho:						
recyklace, získání složek	i.d.	83 885	x	i.d.	53 055	x
spalování	9 603	4 860	-49,39	8 657	9 598	10,87
skládkování a ostatní způsoby ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu	186 757	293 173	56,98	424 345	602 574	42,00
Nakládání s nebezpečnými odpady	22 516	27 738	23,19	151 234	99 259	-34,37
z toho:						
recyklace, získání složek	i.d.	2 168	x	i.d.	294	x
spalování	3 434	1 191	-65,32	2 948	1 689	-42,71
skládkování a ostatní způsoby ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu	7 504	2 001	-73,33	30 948	i.d.	x

ZDROJ: MŽP

V obou krajích činil nárůst odpadů za období cca 36 %, přičemž větším producentem i zpracovatelem odpadu je kraj Královéhradecký s 705 tisíci tunami v roce 2004. V oblasti nakládání s odpady (objemy jsou větší v obou krajích z důvodu dovozu odpadu či zpracování dříve uloženého) činil nárůst zpracovaného odpadu celkem v Pardubickém kraji 112 %, v Královéhradeckém jen 22 %. Klasickým způsobem nakládání s odpadem je jeho skládkování, tedy nepříliš ekologický způsob a v Královéhradeckém kraji též poměrně velká část odpadu (cca 107 tisíc tun v roce 2004) byla odstraněna fyzikálně-chemickou úpravou. Objem zpracovaného odpadu čistou recyklací v roce 2002 je individuální údaj, a proto nemůže být zveřejněn, nicméně v roce 2004 se

recykluje více v Pardubickém kraji - celkem 83 tisíc tun, v Královéhradecké pouze 53 tisíc tun odpadu.

Proti tomu je z důvodu existence chemického průmyslu Pardubický kraj větším producentem i zpracovatelem nebezpečného odpadu, nárůst nakládání s tímto druhem odpadu vzrostl o více než 23 %, na necelých 28 tisíc tun v roce 2004.

Podíváme-li se podrobně na využívání odpadu v roce 2004, zjistíme, že nejvíce se odpad v Pardubickém kraji využívá pro recyklaci, regeneraci a kompostování. Celkem to bylo 98 tisíc tun odpadu, z toho přes dva tisíce nebezpečného odpadu, naopak nejméně se odpad využívá jako palivo nebo jiným způsobem k výrobě energie. Tímto způsobem se v roce 2004 použilo v Pardubickém kraji pouze 3 482 tun odpadu, z toho 19 tun nebezpečného. V sousedním kraji Královéhradeckém se odpadu nevíce využívalo ostatními způsoby, a to přes 97 tisíc tun, pro recyklaci, regeneraci a kompostování, která dominuje v Pardubickém kraji, se zde použilo jen 60 tisíc tun, z toho 320 nebezpečného odpadu. Nejméně se zde využilo odpadu pro další úpravu před využitím a to 318 tun. Poměrně často je odpad také používán na rekultivace a terénní úpravy, v Pardubickém kraji bylo takto v roce 2004 využito necelých 140 tisíc tun odpadu a v Královéhradeckém něco přes 120 tisíc tun odpadu.

Mezi největší producenty odpadu podle odvětví se v obou krajích řadí stavebnictví, kdy v Pardubickém kraji vzrostl objem odpadů produkovaných tímto odvětvím z 85 tisíc tun v roce 2002 na více než 134 tisíc tun v roce 2004, proti tomu v Královéhradeckém kraji objem odpadu produkovaný tímto odvětvím klesl z 95 tisíc tun na 87 tisíc.

Závěrem je nutné zmínit, že v oblasti nakládání s odpady, zejména s jejich dalším ekologickým využíváním, mají značné rezervy oba kraje. Je nezbytně nutné mnohem větší podíl odpadu v budoucnu využívat pro recyklaci či výrobu energie a tím šetřit vzácné zdroje surovin.

5.3.2. INVESTICE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

V oblasti investic na ochranu životního prostředí je k dispozici poměrně velké množství dat, problém je však s jejich aktuálností. Databáze a publikace (jako např. Statistická ročenka životního prostředí 2005), obsahují v regionálním členění v oblasti investic nejaktuálnější rok 2003, z tohoto důvodu v této kapitole nebude dodrženo sledované období.

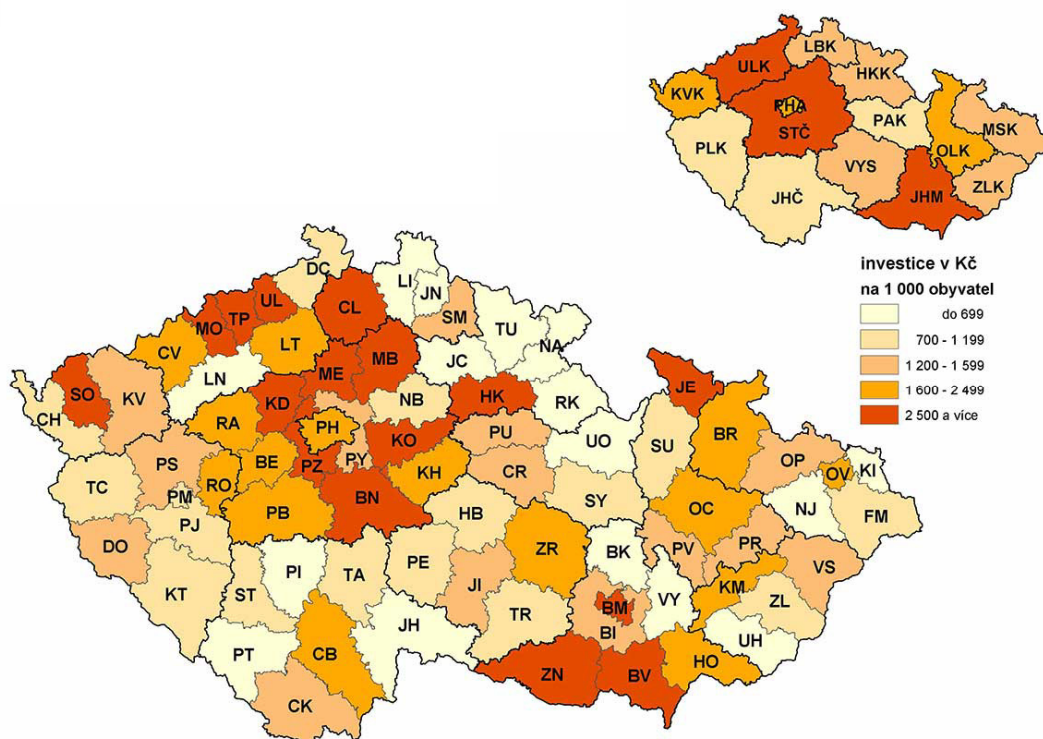
Tab. č. 20: Pořízené investice na ochranu životního prostředí v roce 2003

	Pardubický kraj	Královéhradecký kraj	Rozdíl v investicích (v %)
Celkem (v tis. Kč běžných cen)	569 961	790 984	-27,94
z toho podle zdroje			
vlastní zdroje a rozpočtové prostředky granty a dotace	405 596	549 318	-26,16
z veřejných rozpočtů	90 792	32 788	176,91
ostatní	15 342	3 261	370,47
úvěry, půjčky a finanční výpomoci	58 231	130 345	-55,33
z toho podle účelu			
ochrana ovzduší a klimatu	167 205	408 662	-59,08
nakládání s odpadními vodami	299 815	150 031	99,84
nakládání s odpady	50 530	127 978	-60,52
sanace půdy	28 121	79 355	-64,56
omezování hluku a vibrací	2 527	9 869	-74,39

ZDROJ: MŽP

Z pohledu objemu finančních prostředků je nejvýznamnějším zdrojem financování ochrany životního prostředí státní rozpočet. Z něj se poskytují dotace, návratné finanční výpomoci a garance na komerční úvěry. Druhým největším veřejným zdrojem výdajů je Státní fond životního prostředí ČR, který byl zřízen v r. 1991. Zdroje příjmu tohoto státního fondu tvoří poplatky za znečišťování ŽP a čerpání přírodních zdrojů a pokuty. V roce 2003 byly příjmy fondu 3,2 mld. Kč, výdaje 4,6 mld. Kč. Třetím zdrojem je Fond národního majetku, který byl ustaven podle zákona o privatizaci. Není státním fondem, je však zahrnován mezi veřejné rozpočty. V oblasti ochrany životního prostředí je zaměřen mj. na financování sanačních prací souvisejících se starými zátěžemi v privatizovaných podnicích. Mezi další zdroje můžeme řadit místní rozpočty. Místními rozpočty se rozumí rozpočty obcí, měst a krajských úřadů.

Roční výše investic jsou závislé na právě probíhajících akcích, z tohoto důvodu je i rozdílný vývoj objemu investic na ochranu životního prostředí v obou krajích v letech 2000 až 2003. Na území Pardubického kraje měly sestupnou tendenci, z necelých 700 milionů Kč v roce 2000 poklesly investice na konci období na 81 % roku 2000, tj. 570 mil. Kč. Největší pokles zaznamenaly investice na ochranu ovzduší (o 40 % na 167 mil. Kč) v souvislosti s ukončením úprav technologií u velkých znečišťovatelů. Nejméně poklesly investice v nakládání s odpady (o 6 % proti výchozímu stavu na 50,5 mil Kč).

Obr. č. 17: Investice na ochranu životního prostředí na 1000 obyvatel v roce 2003

ZDROJ: ČSÚ

V Královéhradeckém kraji investice do ochrany životního prostředí naopak vzrostly o necelých 50 % za období na 791 mil. Kč. Nejvíce vzrostly za čtyři roky investice do ochrany ovzduší (z 132 mil. Kč na 409 mil. Kč) a do nakládání s odpady (z 50 mil. Kč na 128 mil. Kč). Naopak pokles zaznamenaly ve sledovaném období investice do nakládání s odpadními vodami (o necelých 50 % na 150 mil. Kč v roce 2003).

Nejvyšší podíl investic na konci sledovaného období připadl v Pardubickém kraji na nakládání s odpadními vodami a to 53 %, dále na ochranu ovzduší a klimatu 29 %. Méně prostředků bylo určeno na nakládání s odpady (s 9% podílem). Ostatní investice připadly na sanaci půdy, podzemních a povrchových vod, omezování hluku a vibrací, ochranu biodiversity atd. Největší podíl investic v Královéhradeckém kraji byl v roce 2003 určen na ochranu ovzduší a klimatu - 52 %, dále na ochranu vody s výjimkou podzemních - 19 % a na nakládání s odpady - 16,3 %. Je nutné poznamenat, že v tomto kraji byl více než dvojnásobný podíl oproti průměru České republiky investován do ochrany ovzduší a klimatu.

Při pohledu na strukturu zdrojů financování zjistíme, že v roce 2003 stejně jako v ostatních letech, byla většina investic na ochranu přírody investována z vlastních a rozpočtových zdrojů. Zajímavé je využití u grantů a dotací, kdy na území Pardubického kraje bylo využíváno tohoto financování mnohem častěji než v kraji Královéhradeckém (viz tabulka č. 20 *Pořízené investice na ochranu životního prostředí v roce 2003*). Opačná je situace u úvěrů a půjček, kdy tohoto nástroje bylo v roce 2003 více využíváno na území Královéhradeckého kraje.

Je pravděpodobné, že výdaje na ochranu životního prostředí v regionech, zejména z místních rozpočtů, budou nadále narůstat a investice by se měly v souladu s evropskými trendy postupně přesouvat od koncových čistících zařízení ke stále více využívaným ekologičtějším a čistším technologiím. Dále je velmi žádoucí a nutné zaměřit se více na efektivitu vynakládaných investic na ochranu životního prostředí.

ZÁVĚR

Závěrem bych rád na tomto místě ještě jednou shrnul a zhodnotil vývoj Pardubického a Královéhradeckého kraje v období let 2000 až 2004, a to za jednotlivé sledované oblasti a jejich vybrané konkrétní složky.

Dle mého názoru lze vývoj obou krajů označit za průměrný a očekávaný. Žádný ze sledovaných krajů není ani v jedné ze zkoumaných oblastí výrazně nadprůměrný či podprůměrný.

V demografické oblasti sledují oba kraje celorepublikové (a ostatně i evropské) trendy vývoje počtu obyvatel a změny chování populace. Dochází k úbytku počtu obyvatel, který je důsledkem především jeho přirozené měny. Pro chování populace je charakteristickým znakem zejména odkládání plodnosti a sňatečnosti do vyššího věku, a také vysoký výskyt nemanželských kohabitací a s ním související nárůst podílu dětí narozených mimo manželství. Tento styl života bylo možno pozorovat již v osmdesátých letech minulého století nejprve ve skandinávských zemích. Jeho důsledkem je změna hodnot a preferencí nastupujících generací, které před klasickým rodinným životem upřednostňují individuální uplatnění ve veřejném životě, delší studium, cestování apod. Je tedy možné tvrdit, že po severní a západní Evropě dorazil tento trend i do Evropy střední a východní. Dle mého názoru je velmi pravděpodobné, že i ve sledovaných krajích bude i nadále narůstat podíl „singles“, tj. skupiny obyvatel, jejíž členové se nikdy neožení resp. nevdají. V důsledku toho, že jsou klasické sňatky stále častěji nahrazovány nesezdaným soužitím, se sňatečnost v obou krajích dlouhodobě snižovala. Oproti sňatečnosti byl u vývoje rozvodovosti zaznamenán trend opačný. Pardubický kraj má i přesto rozvodovost podprůměrnou, naopak v Královéhradeckém kraji je v republikovém porovnání mírně nadprůměrná. V případě sňatečnosti i rozvodovosti se jedná o negativní trend a stát by měl, dle mého názoru, hledat účinné sociální pobídky, které by tuto situaci, zejména v případě rozhodnutí mladých párů o vstupu do manželství, změnily. Pozitivním jevem je klesající vývoj potratovosti (zejména v Pardubickém kraji) a to především díky zvýšené informovanosti a dostupnosti

antikoncepcce. Oba kraje také poměrně rychle stárnou, přičemž za oblast více postiženou populačním stárnutím lze považovat spíše kraj Královéhradecký.

Ekonomický vývoj je charakteristický mírným optimismem. Počet ekonomických subjektů ve sledovaném období v obou krajích mírně narůstal. Za velmi důležitou považuji vzrůstající aktivitu zahraničních investorů v kraji, a to zejména na konci období. I když se makroekonomické ukazatele, reprezentované například podílem kraje na Hrubém domácím produktu republiky, za období pěti let téměř nezměnily nebo se měnily jen velmi pomalu (jako například vzrůstající podíl terciárního sektoru na HDP kraje), je třeba vzít v úvahu velmi krátké sledované období na to, aby se projevil silnější růst pozitivních makroekonomických ukazatelů. Oba kraje si i po strukturálních změnách, které proběhly v 90. letech minulého století, udržely svůj průmyslový ráz. Zejména v Pardubickém kraji se díky zahraničním investicím dále slibně rozvíjí zejména výroba počítačů, elektroniky a optických přístrojů. Toto odvětví stojí i za výrazným růstem tržeb z průmyslové činnosti. Pro oba kraje je charakteristická také podprůměrná výše hrubých měsíčních mezd. Tradičně nízké mzdy jsou zejména v kožedělném, textilním a oděvním průmyslu. Tato odvětví jsou ovlivněna jednak jejich útlumem, vysokou konkurencí z Asie a také vysokým podílem žen pracujících v těchto odvětvích. Nicméně, na příkladu Pardubického kraje lze velmi názorně demonstrovat příznivý vliv velkých zahraničních investorů na vývoj růstu mezd, neboť v tomto kraji rostly mzdy rychleji než v kraji Královéhradeckém.

Stavebnictví ve sledovaném období zaznamenává v obou regionech růst a to zejména díky koncentraci prací na velkých stavbách inženýrského i pozemního stavitelství a rozvojem bytové výstavby podpořeným pozitivním vývojem hypotečního trhu. Vývoj v této oblasti je charakterizován poklesem evidenčního počtu zaměstnanců, pomalým růstem produktivity a mezd.

V oblasti cestovního ruchu se domnívám, že Pardubický kraj plně nevyužívá potenciálu, který tato oblast nabízí. Postupně se sice zkvalitňuje nabídka služeb a ubytování, ale na počtu hostů se to zatím, zejména z důvodů velké konkurence v odvětví, neprojevuje. Velkým handicapem pro rozvoj cestovního

ruchu v tomto kraji je téměř neexistence hotelů a penzionů nejvyšší kvality pro náročné turisty. Naopak kraj Královéhradecký svůj potenciál cestovního ruchu využívá lépe. Myslím si, že promyšlenou politikou podpory tohoto odvětví by bylo možné docílit například prodloužení doby pobytu hostů a dosáhnout nárůstu dosud podprůměrného počtu zařízení nejvyšší kategorie.

V oblasti pracovního trhu je zřejmé, že oba kraje patří k regionům s podprůměrnou nezaměstnaností. Poněkud nepříznivě pro další vývoj však v Královéhradeckém kraji působí dynamika růstu počtu nezaměstnaných, jejichž počet se zde zvyšuje rychleji než v kraji Pardubickém. Určitou problematickou oblast s negativními důsledky jak sociálními tak ekonomickými, může, podle mého názoru, v budoucnu představovat tzv. dlouhodobá nezaměstnanost, neboť podíl dlouhodobě nezaměstnaných se poměrně rychle zvyšuje. Dále se v obou krajích potvrzuje předpoklad o souvislosti mezi nezaměstnaností a kvalifikací. Lidé s vyšším vzděláním se na trhu práce lépe orientují a jsou adaptabilnější. Z tohoto předpokladu tak vychází i fakt, že ve struktuře nezaměstnaných podle vzdělání, v souladu s celorepublikovými (i světovými) trendy, zaujímají největší podíl osoby bez vzdělání, případně jen s nižším dosaženým vzděláním.

Počet zařízení sociální péče, kam se řadí například ústavy sociální péče pro dospělé a mládež a domovy důchodců, se ve sledovaném období v obou krajích příliš neměnil. Pozitivně hodnotím vysoký nárůst počtu bytových jednotek v domech s pečovatelskou službou, který je v souladu s republikovým trendem. Naproti tomu však ve stejném období došlo i ke zrušení několika zařízení, což považuji vzhledem k nepříznivým demografickým analýzám za nepříliš šťastné rozhodnutí. Domnívám se, že zejména síť zařízení pro seniory je v obou krajích nedostatečná a v budoucnu bude nezbytně nutné vložit nemalé prostředky na její dobudování.

Domnívám se, že v oblasti životního prostředí mají značné rezervy, zejména v nakládání s odpady a jejich dalším ekologickým využíváním, oba kraje. Podle mého názoru je nezbytně nutné mnohem větší podíl odpadu v budoucnu využívat pro recyklaci či výrobu energie a tím šetřit vzácné zdroje surovin. Při

pohledu na strukturu zdrojů financování jsem zjistil, že většina investic na ochranu přírody byla investována z vlastních a rozpočtových zdrojů. Zajímavé je využití u grantů a dotací, kdy na území Pardubického kraje byl tento způsob financování využíván mnohem častěji než v kraji Královéhradeckém. Opačná je situace u úvěrů a půjček, pomocí tohoto nástroje bylo častěji financováno na území Královéhradeckého kraje. Je pravděpodobné, že výdaje na ochranu životního prostředí v regionech, zejména ty z místních rozpočtů, budou nadále narůstat. Investice by se měly, v souladu s evropskými trendy, postupně přesouvat od koncových čistících zařízení ke stále více využívaným ekologičtějším a čistším technologiím.

Závěrem si dovoluji poznamenat, že jsem se ve své práci snažil o objektivní interpretaci dostupných dat, přestože mám k oběma regionům osobní vztah. V Hradci Králové jsem prožil 26 let svého života a v Pardubicích trávím již sedmý rok. Ve společnosti bylo možné zejména v minulosti často zaslechnout otázku, zda je lepší Hradec nebo Pardubice? Nepřísluší mi hodnotit, které z měst a který z regionů je „lepší“, a nebylo to ani cílem mé práce. Pokusil jsem se jen na základě faktických dat popsat vývoj obou regionů ve vybraných oblastech. Z mé práce je zjevné, že oba regiony mají ve sledovaných oblastech svá pro i proti. Je však patrný pozitivní rozvoj obou krajů a já pevně věřím, že bude i nadále slibně pokračovat, a to nejen v oblasti ekonomické, ale i sociální a kulturní.

POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE

A: Literatura

- [1] BRÁZDIL, V. *Ekonomické výsledky průmyslu ČR v letech 2000-2004*, Praha, Český statistický úřad, 2006
- [2] CZESANY, S. *Analýza makroekonomického vývoje v roce 2004*, Praha, Český statistický úřad, 2005
- [3] CZESANY, S. *Vnitřní a vnější (ne)rovnováha ekonomiky (přístupy a aplikace na ČR a vybrané země)*, Praha, Český statistický úřad, 2005
- [4] DUŠKOVÁ, I. *Demografický, sociální a ekonomický vývoj Královéhradeckého kraje*, Hradec Králové, Český statistický úřad, 2005
- [5] FRÁNEK, D. *Statistická ročenka životního prostředí České republiky*, Praha, Ministerstvo životního prostředí, 2005
- [6] JÍLEK, J. – HRONOVÁ, S. – MORAVOVÁ, J. *Úvod do sociálněhospodářské statistiky*, Praha, VŠE, 2000
- [7] KASTLOVÁ, E. *Kraje České republiky*, Praha, Český statistický úřad, 2005
- [8] KUPROVÁ, L. *Demografický, sociální a ekonomický vývoj Pardubického kraje*, Pardubice, Český statistický úřad, 2005
- [9] MLÁDEK, T. *Regionální portréty*, Praha, Český statistický úřad, 2004
- [10] PAVLÍK, Z. – RYCHTAŘÍKOVÁ, J. – ŠUBRTOVÁ, A. *Základy demografie*, Praha, ACADEMIA, 1986
- [11] PRAŽÁKOVÁ, A. *Informace o životním prostředí v ČR (1999 - 2004)*, Praha, Český statistický úřad, 2005
- [12] PRAŽÁKOVÁ, A. *Produkce, využití a odstranění odpadů v ČR v roce 2004*, Praha, Český statistický úřad, 2005
- [13] ŠKRABAL, J. *Struktura bytového fondu*, Praha, Český statistický úřad, 2003
- [14] *Analýza bytové výstavby v územích České republiky v letech 1997-2002*, Praha, Český statistický úřad, 2002
- [15] *Analýza regionálních rozdílů v ČR v letech 1996-2001*, Praha, ČSÚ, 2002
- [16] *Koncepce státní politiky cestovního ruchu na období 2002 až 2007*, Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002
- [17] *Sčítání lidu, domů a bytů 2001 - Královéhradecký kraj*, Hradec Králové, Český statistický úřad, 2003
- [18] *Sčítání lidu, domů a bytů 2001 - Pardubický kraj*, Pardubice, Český statistický úřad, 2003
- [19] *Statistická ročenka České republiky 2005*, Praha, Český statistický úřad, 2005
- [20] *Statistická ročenka České republiky 2000*, Praha, Český statistický úřad, 2000
- [21] *Statistická ročenka Královéhradeckého kraje 2005*, Hradec Králové, Český statistický úřad, 2005
- [22] *Statistická ročenka Královéhradeckého kraje 2000*, Hradec Králové, Český statistický úřad, 2000

- [23] *Statistická ročenka Pardubického kraje 2005*, Pardubice, Český statistický úřad, 2005
- [24] *Statistická ročenka Pardubického kraje 2000*, Pardubice, Český statistický úřad, 2000
- [25] *Zdravotnická ročenka Pardubického kraje 2004*, Praha, Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2005
- [26] *Zdravotnická ročenka Královéhradeckého kraje 2004*, Praha, Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2005

B: Právní předpisy

- [27] Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*
- [28] Zákon č 211/1994 Sb., *o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami*
- [29] Zákon č. 89/1995 Sb., *o státní statistické službě*
- [30] Zákon č.158/1999 Sb., *o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001*
- [31] Zákon č.111/1998 Sb., *o vysokých školách*
- [32] Zákon č.185/2001 Sb., *o odpadech*
- [33] Usnesení vlády ČR č. 1088/99, 9/01, 10/01, *Koncepce bytové politiky*, Ministerstvo pro místní rozvoj 2001

C: Elektronické zdroje

- [34] www.czso.cz - *internetové stránky ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU*
- [35] www.demografie.info – *internetové stránky DEMOGRAFICKÉHO PORTÁLU*
- [36] www.env.cz - *internetové stránky MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR*
- [37] www.ihned.cz – *internetové stránky EKONOMICKÉHO ZPRAVODAJSKÉHO SERVERU HOSPODÁŘSKÝCH NOVIN*
- [38] www.kr-kralovehradecky.cz - *internetové stránky KRAJSKÉHO ÚŘADU KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE*
- [39] www.mmr.cz - *internetové stránky MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR*
- [40] www.mfcr.cz - *internetové stránky MINISTERSTVA FINANCÍ ČR*
- [41] www.mpsv.cz - *internetové stránky MINISTERSTVA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR*
- [42] www.mvcr.cz - *internetové stránky MINISTERSTVA VNITRA ČR*
- [43] www.pardubickykraj.cz - *internetové stránky KRAJSKÉHO ÚŘADU PARDUBICKÉHO KRAJE*
- [44] www.statistics.cz – *internetové stránky NÁRODNÍHO STATISTICKÉHO PORTÁLU*
- [45] www.uiv.cz – *internetové stránky ÚSTAVU PRO INFORMACE VE VZDĚLÁVÁNÍ*
- [46] www.uzis.cz – *internetové stránky ÚSTAVU ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR*

PŘÍLOHY

[PŘÍLOHA A] MAPA PARDUBICKÉHO KRAJE

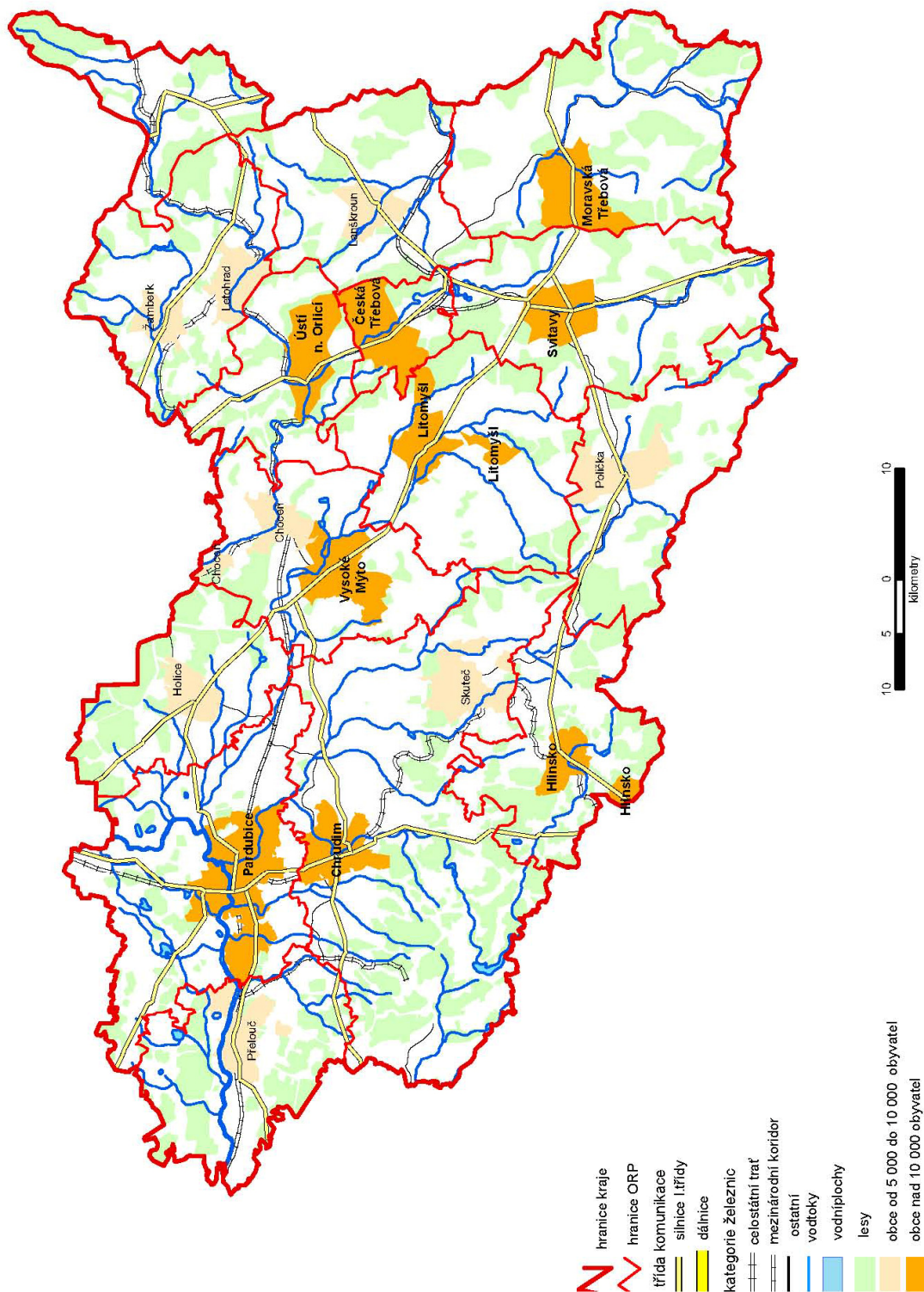
[PŘÍLOHA B] MAPA KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE

[PŘÍLOHA C] PARDUBICKÝ A KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ 2000 A 2004

[PŘÍLOHA D] SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ ČESKÉ REPUBLIKY

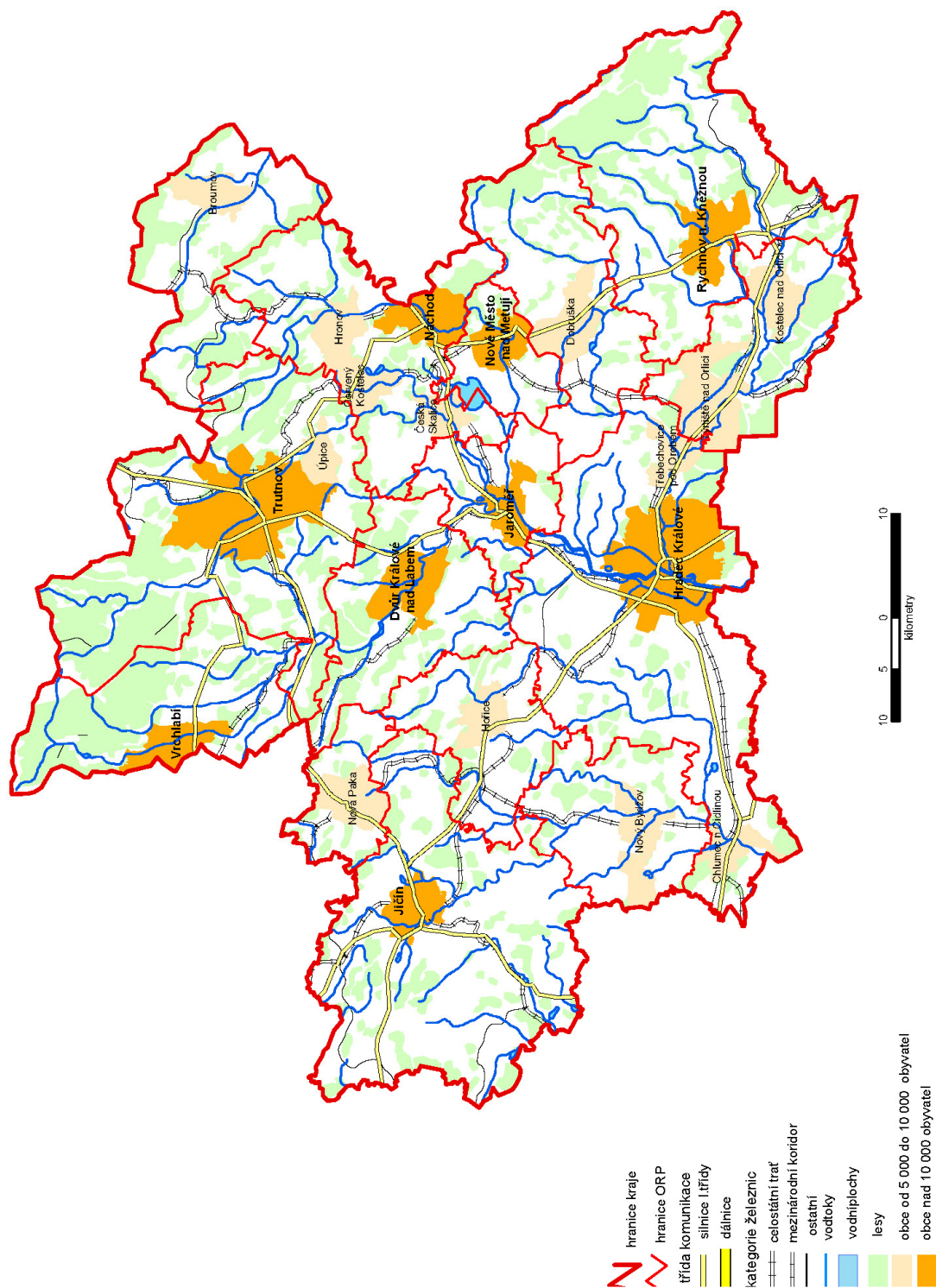
[PŘÍLOHA E] MEZIKRAJSKÉ SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ V ROCE 2004

MAPA PARDUBICKÉHO KRAJE

ZDROJ: ČSÚ

MAPA KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE

ZDROJ: ČSÚ

PARDUBICKÝ A KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ 2000 A 2004

	Měřicí jednotka	Pardubický kraj		Královéhradecký	
		2000	2004	2000	2004
ÚZEMÍ (k 31. 12.)					
Počet obcí		453	452	448	448
Hustota obyvatelstva	osoby/km ²	112,6	111,8	115,8	115,0
Podíl městského obyvatelstva	%	62,0	61,2	69,0	68,0
OBYVATELSTVO					
Počet obyvatel (k 31. 12.)	osoby	508 261	505 285	550 892	547 296
Na 1 000 obyvatel					
živě narození	‰	9,1	9,5	9,0	9,5
zemřelí	‰	10,1	10,3	10,5	10,5
Průměrný věk (k 31. 12.)		38,4	39,6	39,0	40,1
muži	roky	36,9	38,0	37,3	38,4
ženy	roky	40,0	41,0	40,6	41,6
Naděje dožití při narození					
muži	roky	72,10	72,90	72,16	73,13
ženy	roky	78,32	78,76	78,67	79,18
Bydlení					
Dokončené byty		1 542	1 580	1 404	1 322
na 1 000 obyvatel		3,0	3,1	2,5	2,4
Zaměstnanost a mzdy					
Zaměstnaní (VŠPS)	tis. osob	228,9	230,0	263,5	251,0
primární sektor	%	6,9	6,2	7,4	6,1
sekundární sektor	%	39,0	45,6	40,3	39,5
terciární sektor	%	54,1	48,3	52,2	54,4
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance	Kč	11 695	15 579	11 945	15 732
zemědělství, lesnictví, rybolov	Kč	10 076	13 100	11 150	14 351
průmysl	Kč	11 889	15 750	12 244	15 747
stavebnictví	Kč	12 331	15 164	12 536	15 707
Nezaměstnanost (k 31. 12.)					
Neumístění uchazeči o zaměstnání	osoby	19 896	24 399	16 644	22 526
Volná pracovní místa	místa	3 661	2 039	5 031	2 075
Míra registrované nezaměstnanosti	%	7,87	9,62	5,89	8,28
Školství					
Děti, žáci, studenti škol (denní studium)					
mateřských	osoby	14 757	15 120	15 379	15 695
základních	osoby	53 563	47 244	56 948	50 253
gymnází	osoby	6 681	7 268	7 310	7 530
středních odborných	osoby	10 161	10 862	10 784	11 421
středních odborných učilišť	osoby	8 262	8 253	9 483	9 271
vyšších odborných	osoby	1 233	1 435	996	1 147
Zdravotnictví					
Lékaři celkem (přepočtený počet)	osoby	1 557	1 686	2 059	2 151
na 1 000 obyvatel	osoby	3,1	3,3	3,7	3,9
z toho v nestátních zařízeních	osoby	1 258	1 644	1 221	1 642
Nemocnice		10	10	15	12
lůžka		2 536	2 702	3 950	3 728
na 1 000 obyvatel		5,0	5,3	7,2	6,8
Počet nemocensky pojištěných	osoby	216 863	203 411	236 496	222 950
Průměrná pracovní neschopnost	%	6,654	6,099	6,606	6,033
Sociální zabezpečení					
Místa v zařízeních sociální péče celkem	místa	3 982	4 133	3 922	4 388
Průměrný měsíční důchod celkem	Kč	6 100	7 012	6 129	7 069

PARDUBICKÝ A KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ 2000 A 2004

dokončení

	Měřicí jednotka	Pardubický kraj		Královéhradecký	
		2000	2004	2000	2004
KRIMINALITA					
Zjištěné trestné činy		11 816	10 519	13 394	12 572
na 1 000 obyvatel		23,2	20,8	24,3	23,0
DOPRAVNÍ NEHODY, POŽÁRY					
Dopravní nehody celkem		8 226	8 563	10 648	10 180
na 1 000 obyvatel		16,2	16,9	19,3	18,6
Usmrčené osoby		67	67	83	76
Těžce zraněné osoby		263	331	331	354
Požáry celkem		689	669	834	1 000
Makroekonomické ukazatele					
Hrubý domácí produkt v tržních cenách	mil. Kč	91 004	116 639	105 374	133 767
na 1 obyvatele	Kč	178 950	230 880	191 139	244 549
Podíl sektorů na hrubé přidané hodnotě					
primární	%	6,4	5,9	5,9	5,3
sekundární	%	44,3	44,4	44,7	41,8
terciární	%	49,2	49,7	49,5	52,9
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele	Kč	43 189	42 758	51 861	51 743
Organizační struktura					
Počet registrovaných subjektů		87 738	102 319	108 377	122 313
obchodní společnosti		6 713	7 669	8 375	9 574
fyzické osoby		73 362	84 447	91 854	101 743
ZEMĚDĚLSTVÍ					
Osevní plochy celkem (k 31. 5.)	ha	200 540	190 480	188 351	174 018
Sklizeň: obiloviny celkem	t	417 796	551 488	414 515	537 018
brambory celkem	t	65 375	43 285	53 501	30 914
Hospodářská zvířata (k 1. 4. násl. roku)					
skot celkem	kusy	131 835	121 379	121 288	109 527
prasata celkem	kusy	229 984	193 783	257 447	209 737
PRŮMYSL (podniky s 20 a více zaměstnanci)					
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	fyz. osoby	58 352	64 223	71 206	67 722
Tržby za prodej výrobků a služeb průmyslové povahy	mil. Kč b. c.	69 845	160 836	92 769	101 149
STAVEBNICTVÍ					
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	fyz. osoby	8 912	7 755	6 850	5 990
Stavební práce podle dodavatelských smluv	mil. Kč b. c.	8 513	9 708	6 940	7 929
Cestovní ruch					
Hromadná ubytovací zařízení celkem		289	281	979	966
lůžka		15 663	15 006	45 802	43 985
Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních	osoby	323 520	338 687	961 423	951 492
z toho cizinci	osoby	53 040	53 018	243 901	298 128
Podíl chráněných území na rozloze	%	.	9,8	.	22,6
Měrné emise (REZZO 1 - 3)					
oxid siřičitý SO ₂	t/km ²	4,19	4,73	2,11	1,79
oxidy dusíku NO _x	t/km ²	3,12	3,30	0,65	0,70
oxid uhelnatý CO	t/km ²	3,12	2,24	3,02	2,26

ZDROJ: ČSÚ

SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Kraje, okresy

Kraje,
správní obvody obcí s rozšířenou působností

MEZIKRAJSKÉ SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ V ROCE 2004

	ČR celkem	v tom kraj						
		Hl. m. Praha	Středo-český	Jihočeský	Plzeňský	Karlovarský	Ústecký	Liberecký
ZÁKLADNÍ ÚDAJE (k 1.1.2004)								
Rozloha v ha	7 886 680	49 590	1 101 450	1 005 687	756 123	331 457	533 494	316 296
Počet obcí s rozšířenou působ.	205		26	17	15	7	16	10
Počet obcí	6 249	1	1 146	623	501	132	354	216
Počet částí obcí	15 071	146	2 782	1 974	1 543	516	1 139	763
OBYVATELSTVO								
Počet živě narozených	97 664	11 131	11 289	5 941	5 046	2 903	8 601	4 312
Počet zemřelých	107 177	12 849	12 597	6 440	5 999	3 020	8 926	4 349
Počet přistěhovaných	53 453	28 763	24 630	5 795	5 584	4 240	8 607	4 448
Počet vystěhovaných	34 818	22 055	15 046	5 125	5 126	3 784	7 017	4 570
Počet obyvatel ¹⁾	10 220 577	1 170 571	1 144 071	625 712	549 618	304 588	822 133	427 563
ZAMĚSTNANOST A MZDY ²⁾								
Počet zaměstnanců								
Zaměstnanci celkem	3 104 732	880 293	262 264	154 563	150 281	70 494	181 755	106 240
- zemědělství a myslivost, lesnictví	122 666	3 262	14 836	13 191	9 726	1 380	4 755	1 949
- průmysl	1 127 913	102 641	121 808	68 830	72 146	35 391	80 705	61 051
- stavebnictví	157 366	36 413	10 482	8 842	7 977	2 978	11 546	4 526
Prům. hrubá měs. mzda v Kč								
Zaměstnanci celkem	18 582	23 174	18 225	16 262	17 324	15 891	16 659	16 701
- zemědělství a myslivost, lesnictví	13 539	14 315	14 275	13 057	13 729	13 630	12 569	12 237
- průmysl	17 692	22 526	19 495	16 701	17 874	15 795	17 797	17 075
- stavebnictví	18 250	24 368	16 561	16 376	16 863	15 656	15 993	16 543
NEZAMĚSTNANOST ¹⁾								
(dle údajů Úřadů práce)								
Počet uchazečů o zaměstnání	541 675	26 727	44 012	23 021	21 051	18 726	73 493	20 299
z toho ženy	276 254	14 042	23 727	12 487	11 144	8 812	36 995	10 650
Počet volných pracovních míst	51 203	14 598	6 475	3 239	4 416	1 196	2 948	2 547
Registr. míra nezaměstnanosti (%)	9,47	3,58	6,85	6,59	6,74	10,75	15,85	8,22
Počet uchaz. na 1 vol. prac. míst.	10,6	1,8	6,8	7,1	4,8	15,7	24,9	8,0
BYTOVÁ VÝSTAVBA								
Počet dokončených bytů	32 268	5 924	6 127	2 193	2 032	503	888	1 316
Počet zahájených bytů	39 037	6 937	7 979	2 567	1 995	1 020	1 262	1 435
Počet rozestavěných bytů ¹⁾	146 801	16 160	26 951	13 835	9 314	4 116	6 301	5 648
PRŮMYSL ³⁾								
Tržby z prům.čin. v mil. Kč	2050145,2	230 875,6	364 405,2	96 035,8	119 877,2	35 036,4	193 676,4	87 884,6
index 2004/2003 (běžné ceny)	114,5	107,1	113,7	108,3	121,8	107,9	115,3	114,2
STAVEBNICTVÍ ⁴⁾								
Základní stavební výroba v mil.Kč	194 177,5	60 925,9	10 567,0	10 316,2	8 922,8	2 782,5	12 198,0	6 106,2
index 2004/2003 (běžné ceny)	109,7	104,8	106,7	116,4	119,6	115,3	105,7	110,4
Stavební práce provedené podle dodavatelských smluv v mil. Kč	278 206,9	100 377,0	16 559,7	13 557,7	11 805,2	3 940,6	15 107,2	8 088,7
index 2004/2003 (běžné ceny)	113,0	112,1	123,4	118,0	120,2	118,0	106,8	125,7
z toho: nová výstavba, rekonstr.	234 697,0	88 389,2	14 312,5	11 519,3	8 690,4	3 080,1	9 917,0	6 989,8
- opravy a údržba	36 087,7	10 365,5	2 083,5	1 796,4	2 098,6	762,2	4 801,5	890,1
STAVEBNÍ POVOLENÍ ⁵⁾								
Počet vydaných stav. povolení celk.	153 622	13 106	27 647	10 739	10 421	4 192	8 170	6 233
Orientač. hodn. stav. celk. v mil. Kč	315 072	51 222	40 790	14 729	15 788	8 181	14 420	7 473
ZEMĚDĚLSTVÍ								
Výroba masa v jatečné hmotnosti		zahrnuto						
- hovězí a telecí	96 660	do Středo-česk.kraje	10 122	12 957	10 754	1 673	3 223	2 710
- vepřové	376 723		52 321	45 930	23 306	5 191	15 813	5 256
Prodej zem. vyr. (podn.nad 10 ha)								
- obiloviny v tunách	5 054 377	21 195	1 075 557	452 937	315 006	62 863	281 775	57 352
- konzumní brambory v tunách	240 577	-	53 266	24 656	6 624	4 496	1 393	1 232
- luštěniny v tunách	44 638	38	8 602	2 641	2 860	754	1 423	2 013
REGISTR EK. SUBJEKTŮ								
Poč. jedn. v RES celkem ¹⁾	2 352 601	417 123	262 821	142 796	125 065	74 580	163 874	108 207
- soukr. podnik. vč. rolníků a osob podnikajících podle zvl. předpisů	1 886 284	288 344	216 932	117 720	100 441	59 614	133 978	90 669
- státních podniků	803	211	88	40	24	28	66	38
- obchodních společností	244 537	84 717	19 979	11 123	10 018	5 388	13 403	8 656
- družstev	13 334	5 372	951	701	417	134	412	372

Poznámky: Součty jsou počítány z nezaokrouhlených údajů

¹⁾ stav k poslednímu dni sledovaného období²⁾ ekonomické subjekty podnikatelské sféry s 20 a více zaměstnanci (v odvětví finanční zprostředkování bez ohledu na počet zaměstnanců) a všechny organizace nepodnikatelské sféry; vše se sídlem na území kraje³⁾ podnikatelské subjekty s počtem zaměstnanců 100 a více se sídlem na území kraje⁴⁾ podnikatelské subjekty s počtem zaměstnanců 20 a více se sídlem na území kraje⁵⁾ údaj za ČR včetně povolení územně nerozdělených

MEZIKRAJSKÉ SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ V ROCE 2004

dokončení

	v tom kraj						
	Králové- hradecký	Pardubický	Vysočina	Jiho- moravský	Olomoucký	Zlínský	Moravsko- slezský
ZÁKLADNÍ ÚDAJE (k 1.1.2004)							
Rozloha v ha	475 819	451 851	692 541	706 562	515 904	396 386	553 520
Počet obcí s rozšířenou působností	15	15	15	21	13	13	22
Počet obcí	448	452	729	647	394	304	302
Počet částí obcí	1 073	992	1 443	871	755	438	636
OBYVATELSTVO							
Počet živě narozených	5 190	4 821	4 819	10 660	5 913	5 217	11 821
Počet zemřelých	5 747	5 208	5 074	11 592	6 357	5 978	13 041
Počet přistěhovaných	5 312	4 629	4 344	10 687	4 287	3 972	5 834
Počet vystěhovaných	5 022	4 443	4 447	9 124	5 030	4 371	7 337
Počet obyvatel ¹⁾	547 296	505 285	517 153	1 123 201	635 126	590 706	1 257 554
ZAMĚSTNANOST A MZDY ²⁾							
Počet zaměstnanců							
Zaměstnanci celkem	138938	129669	130868	300280	145223	146646	307217
- zemědělství a myslivost, lesnictví	11 652	8 591	14 945	14 355	9 184	7 721	7 119
- průmysl	67 660	64 217	63 258	108 879	68 052	70 169	143 107
- stavebnictví	5 851	7 769	7 260	20 137	8 884	8 802	15 899
Průměrná hrubá měsíční mzda v Kč							
Zaměstnanci celkem	16 254	16 079	16 025	16 815	15 898	16 072	17 311
- zemědělství a myslivost, lesnictví	15 100	13 524	13 218	12 914	13 264	13 763	12 774
- průmysl	15 918	16 026	16 559	16 257	15 581	16 173	18 672
- stavebnictví	15 780	15 399	15 238	17 172	18 223	16 525	15 715
NEZAMĚSTNANOST ¹⁾							
(dle údajů Úřadů práce)							
Počet uchazečů o zaměstnání	22 526	24 399	24 531	66 207	39 591	31 606	105 486
z toho ženy	11 488	12 414	13 116	33 441	19 717	16 125	52 096
Počet volných pracovních míst	2 075	2 039	1 273	3 448	2 513	1 762	2 674
Registrovaná míra nezaměstnanosti (%)	7,67	8,94	8,85	10,69	11,73	9,53	15,66
Počet uchazečů na 1 volné prac. místo	10,9	12,0	19,3	19,2	15,8	17,9	39,4
BYTOVÁ VÝSTAVBA							
Počet dokončených bytů	1 322	1 580	1 581	3 842	1 462	1 494	2 004
Počet zahájených bytů	1 225	1 881	1 911	5 371	1 811	1 626	2 017
Počet rozestavěných bytů ¹⁾	5 563	6 439	7 809	16 943	9 131	7 613	10 978
PRŮMYSL ³⁾							
Tržby z prům.čin. v mil. Kč	83 605,8	142 684,8	87 858,2	127 103,8	89 587,4	101 893,4	289 620,6
index 2004/2003 (běžné ceny)	111,1	112	113,1	114,3	116	110,8	126,1
STAVEBNICTVÍ ⁴⁾							
Základní stavební výroba v mil. Kč	6 617,6	8 179,8	6 289,1	26 676,6	10 071,5	9 083,9	15 440,4
index 2004/2003 (běžné ceny)	115,5	113,6	107,6	118,3	102,3	112,5	110,2
Stavební práce provedené podle dodavatelských smluv v mil. Kč	7 928,9	9 708,3	7 862,7	35 568,2	14 596,8	11 785,8	21 320,2
index 2004/2003 (běžné ceny)	115,3	109,1	106,8	107,4	107,4	112,2	120,5
z toho: nová výstavba, rekonstrukce	6 759,9	7 772,6	6 518,3	31 422,0	12 373,9	10 013,0	16 939,1
- opravy a údržba	1 069,1	1 820,5	1 294,9	2 897,3	1 072,6	1 591,1	3 544,4
STAVEBNÍ POVOLENÍ ⁵⁾							
Počet vydaných stavebních povolení celkem	8 540	6 419	8 196	20 344	8 488	7 021	12 789
Orientační hodnota staveb celkem v mil. Kč	13 315	12 387	11 725	28 468	13 124	12 562	24 115
ZEMĚDĚLSTVÍ							
Výroba masa v jatečné hmotnosti							
- hovězí a telecí	7 515	11 707	13 429	6 344	4 920	7 924	3 381
- vepřové	27 124	24 184	42 627	50 664	34 958	16 728	32 621
Prodej zeměděľ. výrobků (podn.nad 10 ha)							
- obiloviny v tunách	321 609	261 796	447 243	798 970	442 859	236 731	278 484
- konzumní brambory v tunách	5 310	16 466	89 420	25 505	4 852	709	6 648
- luštěniny v tunách	5 567	4 104	6 590	5 646	1 508	1 990	902
REGISTR EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ							
Počet jednotek v RES celkem ¹⁾	122 313	102 319	95 816	252 506	129 075	128 679	227 427
- soukr.podnikatelů vč rolníků a osob podnikajících podle zvláštních předpisů	101 743	84 447	79 561	201 508	110 501	108 363	192 463
- státních podniků	39	31	19	90	39	20	70
- obchodních společností	9 574	7 669	6 073	30 406	8 386	11 178	17 967
- družstev	578	382	552	1 492	491	299	1 181

Poznámky: Součty jsou počítány z nezaokrouhlených údajů

¹⁾ stav k poslednímu dni sledovaného období²⁾ ekonomické subjekty podnikatelské sféry s 20 a více zaměstnanci (v odvětví finanční zprostředkování bez ohledu na počet zaměstnanců) a všechny organizace nepodnikatelské sféry; vše se sídlem na území kraje³⁾ podnikatelské subjekty s počtem zaměstnanců 100 a více se sídlem na území kraje⁴⁾ podnikatelské subjekty s počtem zaměstnanců 20 a více se sídlem na území kraje⁵⁾ údaj za ČR včetně povolení územně nerozdělených

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	VÝVOJ PARDUBICKÉHO A KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE V LETECH 2000 - 2004
Autor práce	<i>Bc. Petr Matoušek</i>
Obor	Ekonomika veřejného sektoru
Rok obhajoby	2006
Vedoucí práce	Mgr. Tomáš Šimek
Anotace	Předmětem této diplomové práce je analýza demografického, ekonomického a sociálního vývoje Pardubického a Královéhradeckého kraje v letech 2000 –2004. Cílem je na základě reálných dat popsat vývoj obou regionů bývalého Východočeského kraje za období jejich samostatné existence.
Klíčová slova	analýza, bytová výstavba, Český statistický úřad, demografie, ekonomie, hrubý domácí produkt, index, kartogram, Královéhradecký kraj, mzdy, nezaměstnanost, Pardubický kraj, populace, průmysl, region, sociální oblast, statistika, stavebnictví, školství, ukazatel, vývoj, životní prostředí